

สหัสสตร์

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

**SAHASAT: JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
AND HUMANITIES**

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สหัสสาร

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสาร: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

ISSN:

XXXX-XXXX (Online)

หน่วยงานที่รับผิดชอบ:

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วัตถุประสงค์:

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ในสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ของนักวิชาการทั้งภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัย
2. เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นทางวิชาการในสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ของนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
3. เพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบของวารสารวิชาการ
4. เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องในสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์
5. เพื่อให้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

กำหนดออก:

ปีละ 2 ฉบับ คือ

- ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
- ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ปีที่พิมพ์:

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2

จำนวนหน้า:

112

การติดต่อ:

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2800-2840-70

Website: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/sahasart>

สหัสสตร์

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

บรรณาธิการแถลง

ในยุคที่สังคมไทยเผชิญความท้าทายรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทุนมนุษย์ ระบบราชการ ความมั่นคง หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน การบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์จึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความเข้าใจที่ลุ่มลึกและนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน สหสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2568) ได้นำเสนอทั้งบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ตั้งแต่การกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและจริยธรรมในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การเสริมสร้างศักยภาพด้านการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา การพัฒนากลไกการติดตามงบประมาณภาครัฐ การเสริมความมั่นคงผ่านมิติการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร ตลอดจนความเข้าใจแนวโน้มการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า ความรู้แบบสหศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อการทำความเข้าใจปัญหาสังคมที่ซับซ้อน และเป็นรากฐานของการกำหนดนโยบาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างสังคมที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ร่วมสนับสนุนกระบวนการประเมินคุณภาพขอคุณผู้เขียนทุกท่านที่มุ่งมั่นพัฒนาผลงานวิชาการ และขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ให้การสนับสนุนวารสารอย่างต่อเนื่อง กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ การพัฒนานโยบาย และการต่อยอดงานวิจัยเพื่อสนับสนุนความก้าวหน้าของสังคมในทุกๆระดับ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์หาพันธุ์

บรรณาธิการ

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

คณบดี	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์หาพันธุ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

รองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. อุทัยทิพย์ เจียวิวรรธน์กุล	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร. ปกรณ์ สิงห์สุริยา	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร. คณางค์ คันธมธูรพจน์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิชัย ทองวร	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ ชมพันธุ์	คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ บุญเรือง	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. อุ่นเรือน เล็กน้อย	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. โรจน์ คุณเอนก	คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ มีถิ่นฐาน	สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ไพรินทร์ กะทิพรมราช	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. วรณวิสาข์ ไชโย	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร. วรางคณา จันทร์คง	สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร. อังศรา ประเสริฐสิน	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครปฐม
รองศาสตราจารย์ ดร. อัครกมล วงศ์ปรีดี	คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรินญา ปุติ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไซยนต์ สกลศรีประเสริฐ	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิลานี วงษ์นุช	สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวฐานิดา สุวลักษณ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ฝ่ายจัดทำรูปเล่มวารสารและประชาสัมพันธ์

Associate Professor Dr. Mark Stephan Felix	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Assistant Professor Dr. Istvan Rado	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
นางสาวดาระวี เหลืองไพโรจน์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
นางสาวกรรณิศา สดแสนรัตน์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสาร: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

สารบัญ

บทความทางวิชาการ	หน้า
บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อการส่งเสริมการทำวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา The Role of Thesis Advisors in Enhancing Research Engagement among Graduate Students พิเชษฐ์ เกียรติประยูคต์	1-14
เพราะเรามีโลกเพียงใบเดียว : การบริหารจัดการอย่างมีจริยธรรมและการป้องกันการฟอกเขียว ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Because We Only Have One Planet: Ethical Management and Prevention of Greenwashing in the Tourism Industry for Sustainable Development Goals ปรีดาธิ์ ศิริรัตน์	15-27
แนวทางการพัฒนากลไกการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐ: ข้อค้นพบจากการดำเนินงาน ของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา Guidelines for Developing Mechanisms of Public Budget Planning and Monitoring: Findings from the Practices of the Senate Monitoring Budget Administration Committee ศุภโชค ศาลากิจ	28-44
การพัฒนาการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร: แนวทางเชิงกลยุทธ์ และการเสริมสร้างสมรรถนะ ภายใต้มุมมองด้านความมั่นคงของชาติ Developing Military Psychological Operations: Strategic Guidelines and Competency Building in the Context of National Security Perspectives จตุพร จตุทอง และดั่งนภสร ณ ป้อมเพชร์	45-61
บทบาทของสตรีกับการพัฒนา: บทเรียนจากแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ภายใต้ กรอบคำสอนคาทอลิกและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ The Role of Women in Development: Lessons from the Women's Desk of the Bangkok Archdiocese through the Lens of Catholic Social Teaching and the United Nations Sustainable Development Goals ประทีป ฉัตรสุภางค์	62-76

สหศาสตร์

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหศาสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
ความเข้าใจในเหตุผลของผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียน: การทบทวนวรรณกรรม อย่างเป็นระบบ Understanding Why Parents Homeschool: A Systematic Review ศุภกิจ บุญเอนกพัฒน์ และภัทริยา กิจเจริญ	77-93
Local Policy Recommendations on Improving the Quality of Life of Local Communities Through the Egan Wheel and the Social Determinants of Health Concepts: A Case Study of Saraburi Province, Thailand Sornpravate Krajangkantamatr, Oam To-aj, Michael Naglis and Weerasak Putthasri	94-112

บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อการส่งเสริมการทำวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

The Role of Thesis Advisors in Enhancing Research

Engagement among Graduate Students

พิเชษฐ์ เกียรติประยูทธ์^{1*}

Pichate Kearthprayuk^{1*}

¹ ภาควิชาโรงเรียนกายอุปกรณ์สิรินธร คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Department of Sirindhorn School of Prosthetics and Orthotics, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University, Bangkok, Thailand

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author): พิชเชษฐ์ เกียรติประยูทธ์ (Pichate Kearthprayuk)

E-mail: Pichate.kea@mahidol.ac.th

Received: 23 กันยายน พ.ศ. 2568, Revised: 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568, Accepted: 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

บทความเชิงวิชาการ เรื่อง บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อการส่งเสริมการทำวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ในหลายมิติ ทั้งด้านวิชาการ จิตวิทยา พฤติกรรม และการเตรียมความพร้อมในช่วงเปลี่ยนผ่านหลังสำเร็จการศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาไม่ได้มีบทบาทเพียงการให้คำแนะนำเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนด้านอาชีพ สุขภาพจิต และผู้สร้างความมั่นใจให้นักศึกษาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การส่งเสริมทักษะการวิจัยและการตีพิมพ์ การสร้างเครือข่ายวิชาชีพ และการปลูกฝังจริยธรรมทางวิชาการ ตลอดจนการดูแลกลุ่มนักศึกษาที่มีภูมิหลังด้อยโอกาส นอกจากนี้ยังนำเสนอความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาและพฤติกรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความไว้วางใจ ความมั่นใจในตนเอง และแรงจูงใจ จะนำไปสู่การเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน เพื่อชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาอาจารย์ที่ปรึกษาให้มีความเข้าใจในบทบาททั้งเชิงวิชาการและจิตวิทยาจะช่วยส่งเสริมความสำเร็จของนักศึกษาได้อย่างรอบด้าน และควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องต่อไป

คำสำคัญ: บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษา, ความสำเร็จของนักศึกษา, การทำวิจัยของนักศึกษา, การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

Abstract

The objective of this academic article titled “The Role of Thesis Advisors in Enhancing Research Engagement among Graduate Students” is to present how advisors contribute to graduate students’ success in multiple dimensions-academic, psychological, behavioral, and transitional-as students prepare for post-graduation life. Thesis advisors play roles beyond offering academic guidance; they also act as career supporters, mental health facilitators, and confidence builders who help students develop their full potential. Their responsibilities encompass fostering interpersonal relationships, enhancing research and publication skills, building professional networks, and instilling academic ethics. Moreover, advisors play a key role in supporting students from disadvantaged backgrounds. The article also explores psychological and behavioral dynamics that influence students’ quality of life and academic achievements. It highlights those relationships built on trust, self-confidence, and motivation that lead to deeper and more sustainable learning. Ultimately, the study emphasizes that developing advisors’ understanding of both academic and psychological aspects of their role can holistically enhance student success-and that continuous support and training for academic advisors are essential for achieving this goal.

Keywords: Role of Thesis Advisors, Student Success, Student Research, Graduate Studies

บทนำ

ระดับบัณฑิตศึกษาเป็นช่วงเวลาสำคัญที่นักศึกษาได้พัฒนาความรู้ความสามารถในเชิงลึก โดยเฉพาะด้านการทำวิจัยซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา การทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์จึงไม่ใช่เพียงภาระงานทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่หล่อหลอมให้นักศึกษากลายเป็นนักวิจัยมืออาชีพในอนาคต อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จในการทำวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คือ บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษา (Thesis advisors) จากข้อมูลการศึกษาของ Feizi and Elgar (2023) พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาเอกที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับอาจารย์ที่ปรึกษาในมิติของการสนับสนุนทางวิชาการ (Academic support) และการสนับสนุนทางจิตสังคม (Psychosocial support) จะมีความพึงพอใจต่อการเรียนสูงกว่า มีแรงจูงใจที่จะทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มสำเร็จการศึกษาดำรงตามเวลา โดยเฉพาะในกรณีของนักศึกษาปริญญาเอกซึ่งต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวทางวิชาการ และแรงกดดันจากการผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ บทบาทของที่ปรึกษาที่เข้มแข็งจึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยของ Li et al. (2025) ได้ระบุไว้ว่า การที่อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ ให้ข้อเสนอแนะ (Feedback) ที่สร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าถึงเครือข่ายวิชาชีพ ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มความสามารถในการทำวิจัย (Research competence) และความมั่นใจในตนเองของนักศึกษา (Research self-efficacy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการเป็นผู้เรียนไปสู่การวิจัยเต็มตัว ในทำนองเดียวกันกับ Roy et al. (2023) พบว่า นักศึกษาปริญญาเอกในประเทศสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์ที่ดีกับอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงต่อการตัดสินใจของนักศึกษาในการดำเนินการวิจัยให้เสร็จสมบูรณ์ หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจลาออก ในระหว่างเรียนก็ตาม ดังนั้น ความสามารถของอาจารย์ที่ปรึกษาในการรับฟัง ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจ จึงเป็นทรัพยากร ทางอารมณ์ที่นักศึกษาต้องการในช่วงวิกฤตมากที่สุด

ในด้านพฤติกรรมของอาจารย์ที่ปรึกษาจะมีบทบาทโดยตรงต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาโดยมีกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของอาจารย์ที่ปรึกษา ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1. การให้กำลังใจ (Encouragement) คือ องค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจแก่นักศึกษา โดยเฉพาะในกระบวนการ ทำวิจัยที่อาจเต็มไปด้วยความเครียด ความไม่แน่นอน และความล้มเหลว อาจารย์ที่ปรึกษาที่สามารถให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้นักศึกษารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและสามารถก้าวข้ามอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ 2. การเปิดโอกาสให้เข้าถึง (Accessibility) คือ ความพร้อมของอาจารย์ที่ปรึกษาในการให้คำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงความยินดีที่จะรับฟังปัญหาและข้อสงสัยของ นักศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการหรือด้านส่วนตัว นักศึกษาที่สามารถเข้าถึงอาจารย์ที่ปรึกษาได้อย่างสะดวกและไม่รู้สึกเกรงใจมากเกินไป มักจะมีแนวโน้มประสบความสำเร็จสูงกว่า 3. ความน่าเชื่อถือ (Dependability) คือ เมื่อนักศึกษารับรู้ว่า อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ที่รักษาคำพูด ตรงต่อเวลา และสามารถพึ่งพาได้ในทุกขั้นตอนของการศึกษา จะเกิดความมั่นใจ ในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งนำไปสู่ความก้าวหน้าและการพัฒนาทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง 4. ความชำนาญเฉพาะด้าน (Expertise) คือ ความรู้และทักษะเฉพาะทางของอาจารย์ที่ปรึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของ คำแนะนำและการชี้แนะแนวทางวิจัย นักศึกษาที่ได้รับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง มักจะมีแนวโน้มในการสร้างสรรค์ งานวิจัยที่มีคุณภาพ และสามารถตีพิมพ์ผลงานในระดับวิชาการได้มากกว่า โดยรวมแล้วทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ล้วนส่งเสริม ซึ่งกันและกัน และมีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จของนักศึกษา ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ เช่น การผลิตผลงานวิจัย และในด้านความรู้สึกผูกพันกับสถาบัน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการลดอัตราการลาออกกลางคัน และส่งเสริมความต่อเนื่อง ของการเรียนรู้ในระดับบัณฑิตศึกษา (Roy et al., 2023)

สำหรับในประเทศไทย แม้ระบบการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีการปรับปรุงต่อเนื่อง แต่ยังคงพบว่า บทบาทของ อาจารย์ที่ปรึกษายังคงถูกมองว่าเป็นภาระหน้าที่มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงกลยุทธ์ การให้คำปรึกษามักกระจุกตัว อยู่ในรูปแบบการตรวจงานหรือสั่งการมากกว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือส่งเสริมการเติบโตในฐานะนักวิจัย (ดารุณี ทิพย์กุลไพโรจน์, 2561) ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการเรื่องนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อนำเสนอบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษา ที่มีต่อนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา บทบาทในช่วงเปลี่ยนผ่านหลังจบปริญญา รวมไปถึงความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาและ พฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและการส่งเสริมให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสามารถทำวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทในช่วงเปลี่ยนผ่านหลังจากนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจบปริญญา
3. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาและพฤติกรรมระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

บทความนี้มีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมการศึกษาถึงบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา บทบาทในช่วงเปลี่ยนผ่านหลังจากนักศึกษาจบปริญญาและความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยา และพฤติกรรมระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาผ่านการทบทวนจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างรอบด้าน

เนื้อหา

1. บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญและท้าทายสำหรับนักศึกษา เนื่องจากต้องเผชิญกับความซับซ้อนของงานวิจัยและการจัดการเวลาอย่างเข้มข้น ในกระบวนการนี้อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและชี้แนะให้นักศึกษาผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของนักศึกษาในหลายด้าน ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา การสนับสนุนทางวิชาการและอาชีพ การดูแลสุขภาพจิตรวมถึงความชัดเจนในการให้คำปรึกษา ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางวิชาการและพฤติกรรมของนักศึกษาในระหว่างการศึกษาในมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่ปรึกษาทำหน้าที่ไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้คำแนะนำด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นທີ່ปรึกษาและผู้สนับสนุนทางด้านจิตใจและสังคมที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และชีวิตในมหาวิทยาลัยได้ดีขึ้น (Hassan et al., 2023)

การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษ ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น ปรึกษาปัญหาและขอคำแนะนำอย่างตรงไปตรงมา นักศึกษาที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาจารย์ที่ปรึกษามักมีความพึงพอใจในการเรียนรู้สูงกว่าและมีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ความสัมพันธ์เชิงบวกยังช่วยลดความเครียด และความวิตกกังวลที่นักศึกษาพบเจอในระหว่างการศึกษา ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาเต็มศักยภาพของนักศึกษา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์นี้ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งสองฝ่าย อาจารย์ที่ปรึกษาควรมีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของนักศึกษา มีความอดทนและให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม ในขณะที่นักศึกษาก็ต้องเปิดใจและเต็มใจที่จะรับฟังคำแนะนำ รวมถึงปฏิบัติตามข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Kim & Kim, 2019)

ในขณะเดียวกันนั้น บทบาทของนักศึกษาที่จะทำให้การให้คำปรึกษาของอาจารย์ที่ปรึกษาสามารถบรรลุผลสำเร็จได้นั้น จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน ได้แก่

1.1.1 บทบาทเชิงรุก (Active participation)

- 1) นักศึกษาควรนัดหมายหรือพบปะพูดคุยกับอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกภาคการศึกษา และมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ อาจจะไม่ใช่แค่รอให้อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ติดต่อมาหานักศึกษาเท่านั้น
- 2) ระหว่างการพูดคุย นักศึกษาอาจจะตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็น และร่วมอภิปรายถึงประเด็นหรือปัญหาที่พบเจอกับอาจารย์ที่ปรึกษา

1.1.2 การเตรียมความพร้อม (Preparation)

- 1) ก่อนการนัดเจอกับอาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษาควรเตรียมข้อมูลต่าง ๆ เช่น แผนการดำเนินการปัญหาจากการทำวิจัยที่พบเจอ หรือปัญหาต่าง ๆ ที่นักศึกษาไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ เป็นต้น
- 2) นักศึกษาควรรู้ถึงข้อกำหนดต่าง ๆ ของการทำวิจัย จริยธรรมในการทำวิจัย เป็นต้น
- 3) การเตรียมตัวล่วงหน้าจะช่วยให้การพูดคุยกับอาจารย์ที่ปรึกษามีประสิทธิภาพ และใช้เวลาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.1.3 ความรับผิดชอบตนเอง (Self-responsibility)

- 1) แม้นักศึกษาจะได้รับคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาเรียบร้อยแล้ว แต่ท้ายที่สุดนั้น การตัดสินใจและการกระทำขึ้นอยู่กับตนเอง นักศึกษาจะต้องความรับผิดชอบด้วยตัวเอง
- 2) นักศึกษาควรตรวจสอบความก้าวหน้าของตนเอง เช่น ติดตามความคืบหน้าของการทำวิจัย การเข้าใจถึงข้อจำกัดของทรัพยากรต่าง ๆ รวมไปถึงการติดตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.1.4 การสื่อสารอย่างเปิดเผยและรายงานปัญหา (Open communication & reporting)

- 1) นักศึกษาควรสื่อสารพูดคุยกับอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างตรงไปตรงมา แจ้งปัญหาที่พบเจอ เพื่อที่ปัญหาเหล่านั้นจะได้ถูกแก้ไขอย่างถูกต้อง
- 2) ควรแจ้งอาจารย์ที่ปรึกษาทุกครั้ง หากมีการเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ไขงานวิจัย ซึ่งจะช่วยให้อาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาวางแผนแก้ไขได้ตรงจุด

1.1.5 การตั้งเป้าหมายและวางแผน (Goal-setting & planning)

- 1) นักศึกษาควรกำหนดเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อสามารถที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้
- 2) ร่วมวางแผนการทำวิจัยกับอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นประจำ

1.1.6 การใช้ทรัพยากรของสถาบันให้เกิดประโยชน์ (Utilizing institutional resources)

- 1) นักศึกษาควรใช้บริการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการทำวิจัย เช่น การค้นคว้าทางานวิจัย หรือการเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
- 2) เมื่อนักศึกษาเข้าถึงทรัพยากรของมหาวิทยาลัย ควรแจ้งให้อาจารย์ที่ปรึกษาทราบว่าได้เข้าถึงหรือสนใจที่จะใช้ข้อมูลเหล่านั้น เพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษาสามารถช่วยประสานหรือช่วยวางแผนต่อไปได้

1.1.7 ตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับแผน (Monitor & adjust)

- 1) นักศึกษาควรตรวจสอบความก้าวหน้าของการทำวิจัย เช่น ดำเนินการถึงเป้าหมายที่วางไว้แล้วหรือไม่ ติดปัญหาอย่างไร และยังคงพัฒนาอะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่
- 2) หากพบว่าแผนการดำเนินการไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ควรรายงานปัญหากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับแผนการดำเนินการให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้ทันถ่วงที (Jennings, 2021)

ท้ายที่สุดแล้ว นักศึกษาควรมีความกระตือรือร้น เตรียมพร้อม รับผิดชอบตนเอง สื่อสารเปิดเผย ตั้งเป้าหมาย ใช้ทรัพยากรให้เต็มที่ และติดตามปรับแผนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การให้คำปรึกษาระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษามีประสิทธิผลสูงสุดและเป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้

1.2 การสนับสนุนทางวิชาการและอาชีพ

การสนับสนุนทางวิชาการและอาชีพจากอาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานในอนาคต ดังนี้

1.2.1 การสนับสนุนทางวิชาการ

การสนับสนุนทางวิชาการจากอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจารย์ที่ปรึกษาจะช่วยให้นักศึกษาวางแผนการเรียนอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาความสนใจส่วนบุคคล ความถนัด และเป้าหมายระยะยาวของนักศึกษา เพื่อให้สามารถเลือกวิชาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับเส้นทางอาชีพในอนาคต นอกจากนี้ อาจารย์ที่ปรึกษายังมีบทบาทในการติดตามและประเมินผลการเรียนของนักศึกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อระบุปัญหาที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่เนิ่น ๆ และให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการปรับปรุงผลการเรียน การให้ข้อเสนอแนะอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์จากอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยให้นักศึกษารู้จักจุดแข็งและจุดที่ต้องพัฒนา ซึ่งเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Alsabhan et al., 2025) นอกจากนี้ อาจารย์ที่ปรึกษายังสนับสนุนให้นักศึกษาใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเต็มที่ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ และฐานข้อมูลวิชาการ รวมถึงแนะนำการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิชา เพื่อเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์จริงในสาขาที่ศึกษา อีกหนึ่งบทบาทสำคัญคือ การส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาทักษะการเรียนรู้เชิงวิพากษ์ (Critical thinking) และทักษะการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในยุคดิจิทัลและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมให้นักศึกษามีความรับผิดชอบและมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จทางวิชาการในระยะยาว (Loucif et al., 2020)

1.2.2 การสนับสนุนด้านอาชีพ

อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนักศึกษาให้พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานในยุคปัจจุบัน ซึ่งต้องการทั้งทักษะทางวิชาชีพและทักษะในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกการทำงาน อาจารย์ที่ปรึกษาจะช่วยให้นักศึกษาเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาทักษะอาชีพ เช่น การเขียนเรซูเม่ (Resume) การเตรียมตัวสำหรับการสัมภาษณ์ และการสร้างโปรไฟล์ในแพลตฟอร์ม (Platform) มีอาชีพอย่างลิงก์อิน (LinkedIn) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้นักศึกษาและทำให้นักศึกษามีโอกาสได้รับการจ้างงานสูงขึ้น (Chaturvedi & Guerrero, 2022)

นอกจากนี้ อาจารย์ที่ปรึกษายังส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์จริง เช่น การฝึกงาน โครงการวิจัย หรือการทำงานบริการชุมชน ซึ่งเป็นโอกาสให้นักศึกษาได้ทดลองใช้ความรู้ทางวิชาการในสถานการณ์จริง และยังเป็นการสร้างเครือข่ายทางวิชาชีพที่มีคุณค่าในอนาคต การสนับสนุนเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมด้านทักษะการทำงานจริง และยังสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีอาจารย์ที่ปรึกษาที่เข้าใจและให้คำแนะนำด้านอาชีพอย่างใกล้ชิด จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพของนักศึกษา (Twang, 2022)

1.3 การดูแลสุขภาพจิต

ในบริบทของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ความสำเร็จของนักศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ หากแต่รวมถึงภาวะสุขภาพจิตที่มั่นคงและสามารถรับมือกับความเครียดจากการเรียนและการใช้ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัยได้อย่างเหมาะสม อาจารย์ที่ปรึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกสนับสนุนด้านจิตใจ ที่ช่วยให้นักศึกษาผ่านพ้นช่วงเวลาแห่งความกดดันไปได้ จากการศึกษาโดย Selim et al. (2024) พบว่า นักศึกษาที่มีความพึงพอใจต่อระบบการให้คำปรึกษาทางวิชาการ มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าและความผิดปกติทางจิตลดลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาพยาบาลที่ต้องเผชิญความเครียดสูงจากการฝึกปฏิบัติงานจริงในโรงพยาบาล ซึ่งยืนยันว่า การมีอาจารย์ที่ปรึกษาให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง สามารถช่วยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับนักศึกษาได้อย่างชัดเจน ในขณะที่การศึกษาของ Raji et al. (2022) แสดงให้เห็นว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพจิต (Mental health literacy) ในกลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษาคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีความเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญต่อความสามารถในการสังเกตอาการผิดปกติทางจิตใจของนักศึกษา และสามารถให้คำแนะนำหรือส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญได้อย่างเหมาะสม ยิ่งอาจารย์มีประสบการณ์มาก ยิ่งสามารถแยกแยะสัญญาณเตือนได้อย่างแม่นยำ เนื่องจากอาจารย์ที่ปรึกษาจะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักศึกษามากที่สุด และสามารถพูดคุยสื่อสารเพื่อลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และสามารถช่วยให้นักศึกษากลับเปิดใจยอมรับกับปัญหาสุขภาพจิตได้มากขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทเชิงจิตวิทยาที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าหน้าที่ทางวิชาการ โดยเฉพาะในยุคที่นักศึกษาต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี การมีที่พึ่งทางใจที่สามารถให้คำปรึกษาเบื้องต้นอย่างเข้าใจ มีทักษะในการรับฟัง และรู้แนวทางส่งต่อนักศึกษาอย่างถูกวิธี จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จทั้งในเชิงการเรียนและการมีชีวิตที่สมดุลของนักศึกษา

1.4 ความชัดเจนในการให้คำปรึกษา

ในยุคปัจจุบันที่การศึกษาระดับอุดมศึกษากำลังเผชิญกับความหลากหลายของเส้นทางการเรียนและความต้องการที่เฉพาะเจาะจงของนักศึกษา ความชัดเจนในการให้คำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและประสบการณ์ของนักศึกษา การขาดความชัดเจนอาจนำไปสู่ความสับสน การไร้เป้าหมาย หรือแม้แต่วินิจฉัยความรู้สึกโดดเดี่ยวขณะเผชิญกับทางเลือกในเส้นทางการเรียน

จากข้อมูลการศึกษาของ Alsabhan et al. (2025) เผยผลสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษา คณะเภสัชศาสตร์ จาก King Saud University ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในด้านความชัดเจนของคำแนะนำ นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับเพียงประมาณ 62% โดยเฉพาะการสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายหรือกระบวนการเรียนการสอน แม้จะมีนักศึกษาจำนวนหนึ่งแสดงความพึงพอใจ แต่ยังมีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่รู้สึกเฉย ๆ หรือไม่มั่นใจเกี่ยวกับคำแนะนำที่ได้รับ นอกจากนี้ จากรายงานสำรวจของ Flaherty (2023) ระบุว่า นักศึกษาจำนวนมากรู้สึกว่าไม่ได้รับคำแนะนำที่ชัดเจนเกี่ยวกับแผนการเรียน และลำดับวิชาที่จำเป็นสำหรับการสำเร็จการศึกษา โดยผลสำรวจ Student Voice พบว่า เพียง 55% ของนักศึกษาได้รับการแนะนำในเรื่องเหล่านี้อย่างชัดเจน ส่วนปัญหาหนักคือบางคนได้รับข้อแนะนำที่ไม่ถูกต้อง เช่น การลงทะเบียนวิชาที่ไม่สามารถลงได้ เพราะขาดคุณสมบัติพื้นฐาน (Prerequisite) ซึ่งส่งผลกระทบต่อนักศึกษาในแผนการเรียนของตนเอง

ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอจุดร่วมเชิงวิพากษ์ของผลการศึกษา พบว่า บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษา มีความสำคัญต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจและสนับสนุน

ด้านจิตใจ การให้คำแนะนำทางวิชาการและเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ รวมถึงการดูแลสุขภาพจิตอย่างใกล้ชิด อาจารย์ที่ปรึกษายังช่วยให้นักศึกษามีความชัดเจนในการวางแผนการเรียนรู้และเส้นทางอาชีพ ซึ่งช่วยลดความสับสนและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ทำให้นักศึกษาสามารถผ่านพ้นความท้าทายและประสบความสำเร็จทั้งด้านการศึกษาและชีวิตได้อย่างสมดุล

2. บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในช่วงเปลี่ยนผ่านของนักศึกษา (หลังจบปริญญา)

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาไม่เพียงเป็นปลายทางของการเรียนรู้เชิงวิชาการ แต่ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนเองในฐานะนักวิจัยมืออาชีพ เมื่อนักศึกษาสำเร็จการศึกษา พวกเขาต้องเผชิญกับช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ จากสถานะผู้เรียนไปสู่ผู้สร้างองค์ความรู้ ซึ่งเต็มไปด้วยความท้าทายทั้งด้านทักษะ ความมั่นใจ และโอกาสในการสร้างเส้นทางวิจัยของตนเอง ในบริบทนี้อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยนักศึกษาเตรียมความพร้อม สนับสนุน และต่อยอดศักยภาพทางวิชาการให้เดินหน้าต่อไปได้อย่างราบรื่น ทั้งในแง่การวิจัย การหางาน และการพัฒนาเครือข่ายวิชาชีพ ในหลากหลายมิติ ดังนี้

2.1 บทบาทในการสร้างเครือข่ายวิชาชีพและโอกาสงานวิจัย

หลังจบการศึกษา นักศึกษามักขาดช่องทางในการเข้าสู่แวดวงวิชาการหรือการวิจัยเชิงอาชีพ อาจารย์ที่ปรึกษาจึงเป็นบุคคลสำคัญในการเชื่อมโยงนักศึกษากับแหล่งทุน งานวิจัย โครงการระดับนานาชาติ หรือแม้แต่ตำแหน่งงานวิจัยในสถาบันต่าง ๆ ซึ่งช่วยเร่งรัดการเริ่มต้นอาชีพวิจัยของนักศึกษา จากการศึกษาของ West et al. (2024) ช่วยตอกย้ำบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในการเป็นผู้สนับสนุนเชิงเครือข่าย (Sponsorship advisors) ที่ไม่ได้ให้เพียงคำแนะนำเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังใช้เครือข่ายส่วนตัวในการเปิดประตูโอกาสให้นักศึกษาก้าวเข้าสู่โลกของงานวิจัยและอาชีพหลังจบการศึกษา โดยผลการสัมภาษณ์นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษากว่า 47 คนในสหรัฐอเมริกา พบว่า นักศึกษาที่มีอาจารย์ซึ่งแนะนำติดต่อแหล่งงานวิจัยหรือเชื่อมโยงกับโครงการหลังจบการศึกษา มีแนวโน้มได้รับการจ้างงานหรือเข้าร่วมโครงการ Postdoctoral Research สูงกว่าอย่างชัดเจน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถของอาจารย์ที่ปรึกษาในการส่งต่อเครือข่าย ไม่เพียงเพิ่มโอกาสทางอาชีพ แต่ยังเสริมสร้างความมั่นใจและแรงบันดาลใจให้นักศึกษาสานต่อเส้นทางวิชาการอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.2 บทบาทในการพัฒนาทักษะการตีพิมพ์และการเผยแพร่ผลงาน

การตีพิมพ์งานวิจัยในวารสารวิชาการนานาชาติถือเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าในสายอาชีพวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษาสามารถช่วยนักศึกษาในกระบวนการนี้อย่างใกล้ชิด ทั้งการเลือกวารสาร แก้ไขบทความ และรับมือกับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) งานวิจัยของ García-Suaza et al. (2020) ชี้ว่า การร่วมเขียนบทความกับอาจารย์ที่ปรึกษาทำให้นักศึกษาเพิ่มโอกาสได้รับการตีพิมพ์ถึง 3 เท่า โดยเฉพาะในวารสาร Scopus หรือ Q1 ในขณะที่งานวิจัยของ Wang et al. (2024) ซึ่งศึกษาผ่านกรณีตัวอย่างผู้เรียนปริญญาเอกในกลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในประเทศออสเตรเลีย พบว่า กระบวนการ Co-authorship ระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษา นับเป็นเวทีสำคัญในการพัฒนาบทบาทของนักศึกษาในฐานะผู้เขียน (Writer identity) โดยเฉพาะเมื่อร่วมกันส่งผลงานเข้าสู่ระบบ Peer review กระบวนการนี้ช่วยให้นักศึกษาได้รับ ประสบการณ์เชิงปฏิบัติจริง เรียนรู้เทคนิคการเขียนเชิงวิชาการ และเข้าใจมาตรฐานการเผยแพร่งานวิจัยอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความมั่นใจในบทบาทของตนเองในฐานะนักเขียนงานวิชาการ และผลักดันให้การตีพิมพ์งานหลังสำเร็จการศึกษามีโอกาสมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

2.3 บทบาทด้านการสร้างความมั่นใจและอัตลักษณ์ของนักวิจัย

ช่วงเปลี่ยนผ่านหลังจบการศึกษาคือช่วงเวลาที่ยังไม่มั่นใจในศักยภาพตนเอง อาจารย์ที่ปรึกษาสามารถช่วยส่งเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และการสร้างอัตลักษณ์ของนักวิจัย (Researcher identity) โดยผ่านการให้ข้อเสนอแนะอย่างสม่ำเสมอและชี้ให้เห็นพัฒนาการของผู้เรียน จากข้อมูลการศึกษาโดย Xu (2021) พบว่า ความสัมพันธ์เชิงบวกกับอาจารย์ที่ปรึกษาส่งผลให้ผู้สำเร็จการศึกษามีแนวโน้มระบุตนเองเป็นนักวิจัยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้การศึกษาของ Han et al. (2022) ยังพบว่าการมีอาจารย์ที่ปรึกษาที่ใส่ใจและให้การสนับสนุนเชิงบวกช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของในบทบาทนักวิจัย ซึ่งส่งผลต่อความมุ่งมั่นและการมีส่วนร่วมในงานวิจัยอย่างยั่งยืน

2.4 บทบาทในการสร้างความเท่าเทียมและความหลากหลายในแวดวงวิชาการ

อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการลดช่องว่างทางโอกาส โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาที่มีภูมิหลังด้อยโอกาส เช่น รุ่นบุกเบิก (First-generation) หรือกลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษาของ Thakar et al. (2024) ชี้ว่า อาจารย์ที่มีความตระหนักด้านความหลากหลายและใช้แนวทางในการเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) ที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมจะช่วยให้นักศึกษาจากกลุ่มชายขอบสามารถสร้างเส้นทางวิจัยหลังจบการศึกษาได้สำเร็จและยั่งยืน นอกจากนี้ข้อมูลการศึกษาของ Dinsmore and Roksa (2023) ยังเน้นย้ำว่า การสนับสนุนด้านความหลากหลายและความเท่าเทียมจากอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคทางสังคมและส่งเสริมให้นักศึกษามีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในงานวิจัยที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความก้าวหน้าทางวิชาการของนักศึกษาทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

2.5 บทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมและความรับผิดชอบทางวิชาการ

การวิจัยหลังจบการศึกษาต้องอาศัยความเข้าใจในจรรยาบรรณและจริยธรรมวิจัยอย่างลึกซึ้ง อาจารย์ที่ปรึกษาทำหน้าที่เสมือนต้นแบบทางวิชาการ (Academic role model) ในการถ่ายทอดหลักการเหล่านี้ผ่านการทำงานร่วมกันแบบมืออาชีพ ซึ่งส่งผลให้ผู้สำเร็จการศึกษารู้จักวางรากฐานของการเป็นนักวิจัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม จากการศึกษาของ Alavi (2024) พบว่า ความชัดเจนด้านจริยธรรมที่ได้รับจากอาจารย์ที่ปรึกษา มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมการอ้างอิงอย่างถูกต้องและการหลีกเลี่ยงการลอกเลียนงาน (Plagiarism) อีกทั้งยังเป็นการฝึกอบรมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบในกลุ่มนักวิจัยรุ่นใหม่ ทำให้นักศึกษาสามารถดำเนินงานวิจัยอย่างมีคุณภาพและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอจุดร่วมเชิงวิพากษ์ของผลการศึกษา พบว่า บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในช่วงเปลี่ยนผ่านหลังจบปริญญามีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยนักศึกษาก้าวผ่านความท้าทายต่าง ๆ ทั้งการสร้างเครือข่ายวิชาชีพและโอกาสงานวิจัยที่ช่วยเร่งการเริ่มต้นเส้นทางอาชีพ นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาทักษะการตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงาน โดยร่วมมือเขียนบทความและแนะนำกระบวนการ Peer review เพื่อเพิ่มโอกาสในการตีพิมพ์ อีกทั้งอาจารย์ที่ปรึกษายังส่งเสริมความมั่นใจและสร้างอัตลักษณ์ของนักวิจัยผ่านการให้ข้อเสนอแนะเชิงบวกและชี้พัฒนาการของนักศึกษา พร้อมทั้งสนับสนุนความเท่าเทียมและความหลากหลายในแวดวงวิชาการโดยลดช่องว่างทางโอกาสสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส สุดท้ายอาจารย์ที่ปรึกษายังปลูกฝังจริยธรรมและความรับผิดชอบทางวิชาการ เพื่อให้ นักวิจัยรุ่นใหม่มีจิตสำนึกที่ดี

ในการทำงานวิจัยอย่างมีคุณภาพและน่าเชื่อถือ ทั้งหมดนี้สะท้อนบทบาทอันทรงคุณค่าที่ช่วยให้นักศึกษาก้าวสู่ความเป็นนักวิจัยมืออาชีพอย่างมั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

3. ความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาและพฤติกรรมของอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลทั้งต่อด้านจิตวิทยาและพฤติกรรม เช่น คุณภาพชีวิต ความเครียด การผลิตผลงาน และความสำเร็จทางวิชาการ การเข้าใจบทบาทเชิงจิตวิทยาและพฤติกรรมในบริบทนี้จึงจำเป็นสำหรับการสนับสนุนการเรียนรู้ที่แท้จริง โดยสามารถแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยา

ความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทางวิชาการและสุขภาพทางจิตของผู้เรียน ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่สะท้อนผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่ออารมณ์ ความมั่นใจในตนเอง และแรงจูงใจในการทำวิจัยด้วย ผลการศึกษาของ Liu et al. (2024) พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษาสามารถลดระดับความเครียดของนักศึกษาลงได้ โดยผ่านกลไกของความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-efficacy) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Psychological resilience) ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถเผชิญกับอุปสรรคในการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่หากความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางลบ เช่น การใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสม หรือการดูหมิ่นนักศึกษา ส่งผลเสียโดยตรงต่อสุขภาพจิตของนักศึกษา ทั้งในรูปแบบของภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวล โดยเฉพาะเมื่อนักศึกษารู้สึกว่าความต้องการด้านความเป็นอิสระ (Autonomy) และการมีตัวตนในเชิงอาชีพ (Professional identity) ถูกลดทอน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Mavrogalou-Foti et al. (2024) ซึ่งใช้กรอบ Interpersonal Relationship Model วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาปริญญาเอกกับอาจารย์ที่ปรึกษา พบว่า สไตล์ความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือและเข้าใจ (Helping/Friendly, Understanding) มีผลเชิงบวกต่อความสุขทางจิตใจและผลงานวิจัย ขณะที่สไตล์แบบไม่แน่นอน (Uncertain) หรือเผด็จการ (Dominant) มีแนวโน้มที่จะสร้างความเครียด ความวิตกกังวลแก่นักศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งจะส่งผลเสียอย่างมากตามมา และนอกจากนี้ ความไม่สอดคล้องระหว่างสไตล์ของอาจารย์ที่ปรึกษาที่นักศึกษาต้องการกับที่ได้รับจริงอาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายใน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทั้งคุณภาพชีวิตและแรงจูงใจในการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ความเข้าใจในมิติทางจิตวิทยาเหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษาควรตระหนัก เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสำเร็จทางวิชาการอย่างยั่งยืน

3.2 ความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรม

ความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรมระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการพบปะเพื่อให้คำแนะนำเชิงเทคนิคในงานวิจัยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมของอาจารย์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การเรียนรู้และการวิจัยของนักศึกษาโดยตรง งานวิจัยของ Wu and Kim (2025) ที่ศึกษานักศึกษาจีนในประเทศเกาหลีใต้ พบว่า การรับรู้บทบาท (Role perception) ของทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษามีผลต่อพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น การตั้งคำถาม การเสนอความคิดเห็น และการร่วมมือ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของความสัมพันธ์โดยรวม และนำไปสู่ความก้าวหน้าในการทำวิจัยและการเรียนรู้ นอกจากนี้ ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Sense of belonging) ยังมีบทบาทสำคัญ

ต่อพฤติกรรมของนักศึกษา โดยเฉพาะในแง่ของความตั้งใจที่จะเรียนต่อหรือทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การศึกษาของ Han et al. (2022) ยังชี้ให้เห็นว่าในกลุ่มนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีนักศึกษาที่รู้สึกว่าคุณค่าในกลุ่มวิชาการ มักมีแรงจูงใจสูงและตั้งใจทำวิจัยต่อไป แม้จะเผชิญกับความยากลำบาก ซึ่งปัจจัยเชิงจิตวิทยาอย่างเช่น ความเป็นอิสระ (Autonomy) ความสามารถ (Competence) และ ความสัมพันธ์ที่ดีและเชื่อมโยงกับผู้อื่น (Relatedness) ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนพฤติกรรมเหล่านี้ สุดท้ายแล้วพฤติกรรมการสนับสนุนของอาจารย์ที่ปรึกษา เช่น การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การให้อิสระในการตัดสินใจ และการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมด้านวิจัยของนักศึกษา และยังพบอีกว่าการสนับสนุนเชิงพฤติกรรมจากอาจารย์ที่ปรึกษามีผลต่อพฤติกรรมสร้างสรรค์ของนักศึกษา โดยผ่านกลไกความเชื่อมั่นในความสามารถตนเองด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative self-efficacy) ซึ่งเป็นตัวเร่งให้เกิดการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ในงานวิจัยอย่างชัดเจน ดังนั้นแล้วความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรมระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา จึงควรได้รับการส่งเสริมควบคู่ไปกับเนื้อหาทางวิชาการ เพื่อเสริมสร้างทั้งผลลัพธ์ทางการศึกษาและการวิจัยต่อไปได้

ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอจุดร่วมเชิงวิพากษ์ของผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีผลต่อทั้งจิตใจและพฤติกรรม ซึ่งส่งผลต่อความเครียด ความมั่นใจ แรงจูงใจ และความสำเร็จทางวิชาการ ความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาที่ดีช่วยลดความเครียดและเสริมความมั่นใจในตนเอง (Self-efficacy) ขณะที่ความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรม เช่น การสนับสนุน การสื่อสาร และการมีส่วนร่วม ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมงานวิจัย การเข้าใจสองมิตินี้จึงสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

สรุป

จากการศึกษาพบว่า อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งในด้านวิชาการ จิตใจ และการพัฒนาอาชีพ โดยไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นทีปรึกษา (Mentor) และ ผู้สนับสนุน (Supporter) ที่ช่วยให้นักศึกษาพัฒนาอย่างรอบด้าน

อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทในการสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมการวางแผนงานวิจัย การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การเขียนผลงานเชิงวิชาการ และการตีพิมพ์ผลงานวิจัย รวมถึงเป็นผู้เสริมสร้างจริยธรรมและความรับผิดชอบทางวิชาการ ขณะเดียวกันความสัมพันธ์เชิงบวกและการสื่อสารที่เปิดเผยมระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนักศึกษาก็จะช่วยลดความตึงเครียด ความวิตกกังวล และช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง (Self-efficacy) และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกอย่างยั่งยืน

ข้อค้นพบสำคัญชี้ว่า การพัฒนาอาจารย์ที่ปรึกษาให้มีความเข้าใจทั้งด้านวิชาการ จิตวิทยา และความหลากหลายของผู้เรียน จะช่วยยกระดับคุณภาพของการให้คำปรึกษาและส่งผลต่อความสำเร็จของนักศึกษาโดยตรง ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพของอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเชิงความรู้ ทักษะการสื่อสาร และบทบาทการเป็นผู้นำทางวิชาการและจิตใจ จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนความสำเร็จของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ดาร์ณี ทิพยกุลไพโรจน์. (2561). *กลยุทธ์การส่งเสริมประสิทธิผลของการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ของอาจารย์ที่ปรึกษาที่ปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคดิจิทัล* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Alavi, S. (2024). Investigating the impact of ethical considerations in final assignment submission among postgraduate EFL students. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 20(1). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/view/269022>
- Alsabhan, J. F., Aljadeed, R., Aljuffali, L., Alshememry, A. K., Alhazzani, K., Almuqbil, M., BinHazzaa, W. M., Almalki, N. M., Alkohaiz, A. A., Binjumah, M., Albogami, S., Alsubay, M., Almutairi, A. R., & Alanazi, A. Z. (2025). A comparative analysis of student perceptions on the effectiveness of academic advising at King Saud University: A focus on experiences, satisfaction, and outcomes. *Saudi Pharmaceutical Journal*, 33, Article 10. <https://doi.org/10.1007/s44446-025-00015-5>
- Chaturvedi, N. S., & Guerrero, M. A. (2022). Career preparation and faculty advising: How faculty advising can improve student outcomes and prepare them for life after graduation. *Journal of Political Science Education*, 19(1), 34–47. <https://doi.org/10.1080/15512169.2022.2107536>
- Dinsmore, B., & Roksa, J. (2023). Inequalities in becoming a scholar: Race, gender and student-advisor relationships in doctoral education. *Teachers College Record*, 125(9), 84–107. <https://doi.org/10.1177/01614681231198648>
- Feizi, S., & Elgar, F. (2023). Satisfaction, research productivity, and socialization in doctoral students: Do teaching assistantship, research assistantship and the advisory relationship play a role? *Heliyon*, 9(9), Article e19332. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19332>
- Flaherty, C. (2023). *Nearly Half of Students Lack Key Academic Guidance*. Inside Higher Ed. <https://www.insidehighered.com/news/student-success/academic-life/2023/02/28/student-survey-reveals-gaps-core-academic-advising>
- García-Suaza, A., Otero, J., & Winkelmann, R. (2020). Predicting early career productivity of PhD economists: Does advisor-match matter? *Scientometrics*, 122(1), 429–449. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03277-8>
- Han, J., Liu, N., & Wang, F. (2022). Graduate students' perceived supervisor support and innovative behavior in research: The mediation effect of creative self-efficacy. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 875266. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.875266>
- Hassan, M., Fang, S., Malik, A. A., Lak, T. A., & Rizwan, M. (2023). Impact of perceived social support and psychological capital on university students' academic success: Testing the role of academic adjustment as a moderator. *BMC Psychology*, 11, Article 340. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01385-y>

- Jennings, C. (2021). *Academic advising: A literature review*. UCD Teaching & Learning, University College Dublin. https://www.ucd.ie/teaching/t4media/academic_advising_a_literature_review.pdf
- Kim, E., & Kim, S. J. (2019). Advisor selection, advisor-advisee relationship, and perceived stress among Korean and US doctoral students. *International Journal of Chinese Education*, 8(2), 235–264. <https://doi.org/10.1163/22125868-12340114>
- Li, S., Huang, J., Hussain, S., & Dong, Y. (2025). How does supervisor support impact Chinese graduate students' research creativity through research self-efficacy and intrinsic motivation? – A multi-group analysis. *Thinking Skills and Creativity*, 55, Article 101700. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2024.101700>
- Liu, S., Wang, X., Teng, H., & Zhang, Y. (2024). Supervisor–postgraduate relationship and perceived stress: The mediating role of self-efficacy and the moderating role of psychological resilience. *BMC Psychology*, 12, Article 769. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-02251-1>
- Loucif, S., Gassoumi, L., & Negreiros, J. (2020). Considering students' abilities in the academic advising process. *Education Sciences*, 10(9), Article 254. <https://doi.org/10.3390/educsci10090254>
- Mavrogalou-Foti, A. P., Kambouri, M. A., & Çili, S. (2024). The supervisory relationship as a predictor of mental health outcomes in doctoral students in the United Kingdom. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1437819. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1437819>
- Raji, F., Morsi, N., Mahsoon, A., & Sharif, L. S. (2022). Assessment of health sciences academic advisors' mental health literacy and their experiences with students facing mental health problems. *Belitung Nursing Journal*, 8(6), 511–520. <https://doi.org/10.33546/bnj.2247>
- Roy, K., McGill, C. M., & Bloom, J. L. (2023). Doctoral student perceptions of faculty advisors: Four supportive behaviors to promote doctoral completion. *NACADA Review*, 4(1), 27–38. <https://doi.org/10.12930/NACR-21-21>
- Selim, A., Ibrahim, N., Awad, S., Salama, E., & Omar, A. (2024). Do academic advising and levels of support affect nursing students' mental health? A cross-sectional study. *International Journal of Nursing Practice*, 30(6), Article e13267. <https://doi.org/10.1111/ijn.13267>
- Thakar, M. S., Rubio, D. M., Murrell, A. J., Morone, N. E., Mitchell Miland, C., & White, G. E. (2024). The impact of inclusive mentoring and identity work on self-efficacy in career advancement and career commitment among underrepresented early-career faculty and post-doctoral fellows. *Journal of Clinical and Translational Science*, 8(1), Article e61. <https://doi.org/10.1017/cts.2024.504>
- Twang, A. H. (2022). *Community-engaged internships: Exploring student and community experiences* [Doctoral dissertation, State University of New York at Binghamton]. ProQuest Dissertations Publishing.

- Wang, J., Liardét, C., Lum, J., & Riazi, M. (2024). Co-authorship between doctoral students and supervisors: Motivations, reservations, and challenges. *Higher Education Research & Development*, 43(7), 1615–1631. <https://doi.org/10.1080/07294360.2024.2354253>
- West, M., McCain, J., & Roksa, J. (2024). After the PhD: The role of advisors and social connections in the job search process. *Studies in Graduate and Postdoctoral Education*, 15(3), 380–394. <https://doi.org/10.1108/SGPE-09-2023-0089>
- Wu, H., & Kim, J. (2025). How doctoral students' role perceptions influence advisor–advisee relationships and academic progress: A case study. *Frontiers in Psychology*, 16, Article 1600872. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1600872>
- Xu, X. (2021). A probe into Chinese doctoral students' researcher identity: A volunteer-employed photography study. *SAGE Open*, 11(3). <https://doi.org/10.1177/21582440211032151>

**เพราะเรามีโลกเพียงใบเดียว: การบริหารจัดการอย่างมีจริยธรรมและการป้องกัน
การฟอกเขียวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน**
**Because We Only Have One Planet: Ethical Management and
Prevention of Greenwashing in the Tourism Industry
for Sustainable Development Goals**

ปรีดารีย์ ศิริรัตน์^{1*}

Preedaree Sirirat^{1*}

¹วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม ประเทศไทย

College of Tourism and Service Industry, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom Province, Thailand

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author): ปรีดารีย์ ศิริรัตน์ (Preedaree Sirirat)

Email: preedaree@gmail.com, preedaree@npu.ac.th

Received: 16 สิงหาคม พ.ศ. 2568, Revised: 21 ตุลาคม พ.ศ. 2568, Accepted: 28 ตุลาคม พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์ที่บูรณาการแนวคิดจากสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในการทำความเข้าใจและการจัดการกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อธุรกิจการท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเด็นการฟอกเขียวซึ่งบั่นทอน และฉ้อโกงการไปถึงเป้าหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศ บทความวิชาการนี้เป็นการบูรณาการกรอบการอ้างอิงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ 17 ประการ ร่วมกับองค์การมาตรฐานสากลผู้กำหนดมาตรฐาน ISO ที่มีเกณฑ์ตัวชี้วัดมาตรฐานสากลด้านความยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงระบบที่เหมาะสมในบริบทปัจจุบัน และอนาคตของประเทศไทยร่วมกับกรณีศึกษาธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ ผลการวิเคราะห์พบว่า การใช้ระบบรับรองมาตรฐาน การรายงานที่องค์กรใช้ในการประเมินและบริหารจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และการกำกับดูแล เพื่อสร้างความยั่งยืนและความน่าเชื่อถือของธุรกิจ การจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO และการลงทุนอย่างมีความรับผิดชอบเป็นกลไกสำคัญในการลดความเสี่ยงจากการฟอกเขียว ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้ในธุรกิจท่องเที่ยวไทยยังต้องการการสนับสนุนเชิงนโยบาย การบังคับใช้ การสร้างความตระหนักรู้ และการจัดการอย่างจริงจังในทุกภาคส่วน บทความนี้จึงนำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวไทยให้สามารถแข่งขันในระดับสากลโดยไม่ละเลยหลักการความยั่งยืนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การฟอกเขียว, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, การลงทุนอย่างรับผิดชอบ, กรอบแนวคิด ESG, เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article presents an integrated analysis of social sciences and humanities to understand and address social phenomena impacting the tourism industry, particularly the issue of greenwashing, which undermines and obstructs the country's achievement of sustainable tourism goals. This academic article integrates the United Nations' 17 Sustainable Development Goals (SDGs) with the ISO standard, which sets international sustainability indicators relevant to sustainable tourism development, to propose a systematic approach appropriate to the current and future contexts of Thailand. This approach also explored the issue through case studies of international hotel and tourism businesses. The analysis reveals several key mechanisms to mitigate greenwashing. These key mechanisms include the use of certification systems; organizational reporting to assess and manage environmental, social, and governance impacts to build sustainability and credibility (ESG); ISO-compliant environmental management; and Principles for Responsible Investment (PRI). However, the application of these key mechanisms in the Thai tourism industry requires policy support, enforcement, awareness-raising, and sincere management across all sectors. This article presents recommendations for both government and private sectors to develop Thai tourism businesses to be internationally competitive without neglecting the principles of true sustainability.

Keywords: Greenwashing, Sustainable Tourism, Principle of Responsible Investment (PRI), ESG Framework, Sustainable Development Goals (SDGs)

บทนำ

บทความนี้อธิบายความสำคัญของการฟอกเขียว (Greenwashing) ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ขยายตัวรวดเร็ว ภายใต้กรอบ “สิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล” (Environment-Social-Governance: ESG) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะการท่องเที่ยวสีเขียวซึ่งมักถูกใช้สร้างภาพลักษณ์โดยขาดการปฏิบัติจริง บทความชี้ให้เห็นปัญหาและตั้งคำถามว่างานวิจัยและองค์การระหว่างประเทศสามารถใช้กลไกการตรวจสอบรับรอง (Certification) การลงทุนอย่างมีความรับผิดชอบ (PRI) ซึ่งเป็นแนวทางการลงทุนที่บูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG) เข้ากับกระบวนการตัดสินใจลงทุน หลักการสำคัญคือ เพื่อสร้างผลตอบแทนทางการเงินควบคู่กับการพัฒนาที่ยั่งยืน และมาตรฐาน ISO เพื่อป้องกันการฟอกเขียวและองค์กรธุรกิจท่องเที่ยวควรตอบสนองอย่างไร

การท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องเป็นภาคเศรษฐกิจที่เติบโตเร็วที่สุดและมีบทบาทสูงต่อการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยธุรกิจโรงแรมปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) คิดเป็นร้อยละ 21 ของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (UNWTO, 2022a; Lenzen et al., 2018) ถึงแม้จะมีกรอบข้อตกลงปารีส (Paris agreement) เมื่อปี 2015 ที่มีความพยายามจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกไม่ให้เกิน 1.5 องศาเซลเซียส และแนวคิดด้านการรับมือกับ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC, 2015) แต่การตอบสนองของธุรกิจโรงแรมยังมีช่องว่าง โดยเฉพาะด้าน “การเปิดเผยข้อมูลคาร์บอน” ที่ยังไม่โปร่งใส ปรากฏในรายงานสิ่งแวดล้อมของธุรกิจโรงแรมในลักษณะ “เชิงสัญลักษณ์” มากกว่าความพยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สามารถตรวจสอบได้จริง (de Grosbois & Fennell, 2022) สะท้อนให้เห็นในกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างภาพลักษณ์สีเขียวโดยไร้ผลเชิงระบบ ส่งผลให้ผู้บริโภครับรู้เชิงลบต่อตราสินค้าหรือเครื่องหมายการค้า (Brand) โดยเฉพาะเมื่อความคาดหวังด้านสิ่งแวดล้อมไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้ประกอบการปฏิบัติจริง (Doosti-Irani et al., 2023)

SDG Index 2023 (Sustainable Development Solutions Network, 2023) รายงานผลการดำเนินการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของหลายประเทศรวมถึงภูมิภาคอาเซียนที่ยังเผชิญความท้าทายในการบรรลุเป้าหมาย SDG 13 ด้านการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและ SDG 12 ด้านการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยทั้งสองเป้าหมายได้คะแนนต่ำอย่างต่อเนื่อง (Sachs et al., 2023) สะท้อนว่าความพยายามของธุรกิจท่องเที่ยวยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความไม่ยั่งยืน ขณะที่การเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำจำเป็นต้องพิจารณาความยืดหยุ่นของห่วงโซ่อุตสาหกรรมบริการ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเพื่อลดกลยุทธ์สีเขียวที่ไม่ยั่งยืน (Voßbeck & Fastenrath, 2024)

ในยุควิกฤตสภาพภูมิอากาศและความเหลื่อมล้ำ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นทั้งผู้สร้างและผู้รับผลกระทบต่อความไม่ยั่งยืน การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของการปกปิดกลายเป็นภัยต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นการอธิบายและรับมือกับปรากฏการณ์นี้จำเป็นต้องใช้มุมมองสหวิทยาการ ทั้งสังคมศาสตร์ที่วิเคราะห์โครงสร้าง อำนาจ พฤติกรรมองค์กร และมนุษยศาสตร์ที่เน้นคุณค่าและจริยธรรม โดยบทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการเพื่อป้องกันการปกปิดเขียวโดยยึดหลักขององค์การท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations of World Tourism Organization, UNWTO) และมาตรฐานโดยองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Organization for Standardization: ISO) เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์

เนื้อหา

1. UNWTO และการปกปิดเขียวในการท่องเที่ยว

การปกปิดเขียว (Greenwashing) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรหรือธุรกิจใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ว่ามีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่แท้จริงแล้วขาดการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวอ้าง โดยมักเกิดจากการใช้ถ้อยคำหรือสัญลักษณ์ที่คลุมเครือ การอ้างมาตรฐานที่ไม่ผ่านการตรวจสอบ หรือการสื่อสารเกินจริงเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค (Delmas & Burbano, 2011; Lyon & Montgomery, 2015) การปกปิดเขียวไม่เพียงบ่อนทำลายความเชื่อมั่นของผู้บริโภค แต่ยังลดทอนความน่าเชื่อถือของมาตรฐานความยั่งยืนและไม่บรรลุผลเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการป้องกันการปกปิดเขียวผ่านการพัฒนาแนวทาง ESG framework (UNWTO, 2022a) และการใช้เครื่องมือประเมิน เช่น Indicators of Sustainable Tourism Observatories (INSTO) (World Tourism Organization, 2022b) พร้อมระบบตรวจสอบและรายงานผลที่ตรวจสอบย้อนกลับได้ รวมถึงการสร้างเครือข่ายพันธมิตรภาครัฐและเอกชน เพื่อยกระดับความรู้ผู้ประกอบการ และการกำหนดเกณฑ์วัดผลที่ชัดเจนคือกลไกสำคัญในการลดการปกปิดเขียว (Majeed & Kim, 2023) ในทศวรรษที่ผ่านมาแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green economy) ได้รับความสนใจในฐานะ

กรอบการพัฒนาที่ยืดการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และลดความเหลื่อมล้ำ (UNEP, 2018) โดยถูกใช้ในการออกแบบระบบการผลิต การบริโภค และการลงทุนที่ยั่งยืน (Li et al., 2022) อย่างไรก็ตาม การตีความที่ไม่จริงจังกลับนำไปสู่การฟอกเขียว (Delmas & Burbano, 2011) ทั้งนี้ หากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวดำเนินการอย่างถูกต้องและมีมาตรฐานจะช่วยแยกแยะองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริงออกจากองค์กรที่สร้างภาพ (Yang et al., 2025) ปัญหานี้ไม่เพียงเกิดจากการสื่อสารคลาดเคลื่อน แต่สะท้อนโครงสร้างอำนาจของระบบการผลิตและการบริโภคที่ยังเน้นผลกำไรมากกว่าความจริงจังต่อความยั่งยืน ส่งผลให้เกิดการกำหนดมาตรฐานเอง หรือการประเมินตนเองโดยไม่มีการตรวจสอบอิสระ (Independent audits) หรือการใช้ถ้อยคำคลุมเครือเพื่อสร้างภาพลักษณ์เหนือความจริง

2. กลไกการจัดการและมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

มาตรฐาน ISO (The International Organization for Standardization) มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความยั่งยืน และลดความเสี่ยงการฟอกเขียวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น ISO 21401 ระบบการจัดการความยั่งยืนสำหรับสถานประกอบการที่พัก และ ISO 14001 ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management System: EMS) ที่ให้แนวทางการควบคุมผลกระทบและสร้างความโปร่งใสต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ISO, 2015) โดย ISO 14001 เน้นขั้นตอนการพัฒนา EMS การตรวจสอบภายในและภายนอก รวมถึงการบริหารจัดการที่ปฏิบัติได้จริงของโรงแรมที่นำแนวคิดดังกล่าวไปใช้กับโรงแรมในเครือจนช่วยลดโอกาสการฟอกเขียว และเพิ่มความโปร่งใส ในขณะที่ ISO 21401 กำหนดเกณฑ์วัดผลที่ชัดเจนเพื่อให้ธุรกิจที่พักดำเนินงานตามหลักจริยธรรมและลดความเสี่ยงที่เกิดจากปัญหาที่เกิดจากการสร้างภาพลักษณ์ (ISO, 2018) นอกจากนี้ ยังมีมาตรฐาน ISO 26000 เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม โปร่งใส การมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล

แม้การบูรณาการ ESG จะช่วยเสริมประสิทธิภาพความยั่งยืนขององค์กรแต่กระบวนการตรวจสอบยังเผชิญช่องว่างด้านการรายงานเชิงปริมาณ การมีส่วนร่วมของแรงงาน และการตรวจสอบจากหน่วยงานอิสระ ทำให้ผู้ประกอบการใช้การสื่อสารเชิงการตลาดเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้องค์กรว่าสนับสนุนความ “ยั่งยืน” โดยขาดผลปฏิบัติจริง (Futagami & Kumara, 2022) การสื่อสารดังกล่าวปรากฏในรูปแบบของการรับรองประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อมโดยวิธีการติดฉลากรักษ์โลก (Ecolabel) หรือ ฉลากที่ใช้ทั่วโลกเพื่อแสดงให้เห็นว่าสินค้าหรือบริการนั้นรักษาสิ่งแวดล้อม แม้มีประโยชน์ต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคแต่ความหลากหลายของมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจสอบเหล่านี้กลับสร้างความสับสนและเปิดช่องให้การฟอกเขียวเกิดขึ้น นอกจากนี้ รายงานด้านสิ่งแวดล้อมหากขาดมาตรฐานหรือระบบตรวจสอบที่เข้มงวดก็มีความเสี่ยงต่อการบิดเบือนและลดความน่าเชื่อถือ (Free et al., 2024; Hou et al., 2023; Lashitew, 2021)

จากช่องว่างของกระบวนการตรวจสอบดังกล่าว กรอบ UNPRI (United Nations Principles for Responsible Investment) จึงมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการฟอกเขียวผ่านหลักการที่ส่งเสริมให้นักลงทุนควรบูรณาการประเด็น ESG ในการตัดสินใจลงทุน พร้อมมีบทบาทในการใช้ข้อมูล ESG จากบริษัท เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และร่วมมือกับนักลงทุนรายอื่นในการสนับสนุนแนวคิดเดียวกันเพื่อสร้างผลลัพธ์เชิงบวก และรายงานความคืบหน้าอย่างโปร่งใสต่อผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งรวมถึงการผนวก ESG เข้าสู่กระบวนการลงทุน การเปิดเผยข้อมูลโปร่งใส และการรายงานความคืบหน้า ซึ่งช่วยสร้างแรงกดดันให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลที่ตรวจสอบได้ ลดการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน (Kapoor et al., 2025; Sharma et al., 2025) โดยมีตัวอย่างบริษัทเรือสำราญ และโรงแรมระดับโลกที่ถูกตั้งคำถามเรื่องการฟอกเขียว

ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติตาม ESG ส่วนหนึ่งของแนวคิด UNPRI ช่วยลดปัญหาและเสริมความน่าเชื่อถือให้กับธุรกิจบริการ (PRI, 2024; PRI, 2017; Wu, 2024)

3. สังคมศาสตร์: กลไกโครงสร้าง-อำนาจ-พฤติกรรม

ในมิติโครงสร้าง-อำนาจ-พฤติกรรม สังคมศาสตร์ช่วยให้เราเข้าใจว่าการใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคม สถาบัน และการรับรองจากผู้มีส่วนได้เสีย เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมองค์กรในด้านความยั่งยืน ผ่านแนวคิด กลไกเชิงสถาบัน (Institutional theory) อธิบายได้ว่าองค์กรในภาคการท่องเที่ยว โดยเฉพาะโรงแรม มักตอบสนองต่อแรงกดดันจากสังคมและการควบคุมเชิงสถาบันเพื่อรักษาความชอบธรรม องค์กรอาจนำแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) หรือการลดคาร์บอนมาใช้เป็นกลยุทธ์ทางการตลาด ไม่ใช่เพราะเห็นผลกำไรทันที แต่เพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังทางสังคมและแรงกดดันจากสถาบันระหว่างประเทศ (Earl & Hall, 2021) การฟอกเขียวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีขอบเขตและปัจจัยขับเคลื่อนหลากหลาย ทั้งแรงกดดันทางการแข่งขันด้านการตลาด และความคาดหวังของผู้บริโภค ซึ่งมีผลกระทบระยะยาวต่อความน่าเชื่อถือและความยั่งยืน (Majeed & Kim, 2023) เช่น การขอรับฉลากรักษ์โลก หรือการรับรองมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้มีส่วนได้เสีย ในขณะเดียวกันแนวคิดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder theory) ช่วยสร้างความชัดเจนเมื่อวิเคราะห์ประเด็นกลไกทางสังคมศาสตร์ว่า โรงแรมต้องจัดการความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสีย ลูกค้า นักลงทุน ชุมชนท้องถิ่น และรัฐ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง เมื่อมีกรณีของการฟอกเขียวปรากฏ เช่น โรงแรมที่ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้แขกใช้ผ้าขนหนูซ้ำเพื่อประหยัดทรัพยากร แต่เบื้องหลังคือ การลดต้นทุนค่าแรงงานทำให้เกิดปัญหาความน่าเชื่อถือ (Garcia & Vargas, 2024) ภายใต้กรอบแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเองเชิงสังคม (Social constructivism) ความยั่งยืนไม่ได้เป็น “ความจริงสัมบูรณ์” ที่มีเพียงตัวชี้วัดเชิงวิทยาศาสตร์ แต่เป็นแนวคิดที่ถูกสร้างโดยสังคม (Socially constructed) ผ่านการตีความ การสื่อสาร และการต่อรองทางสังคมระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่มีผลประโยชน์และรับรู้ถึงคุณค่าต่างกัน (Hajer, 1995; Dryzek, 2022) ความหมายของความยั่งยืน และการกล่าวอ้างว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green claims) ถูกสร้างผ่านการสื่อสารและความเชื่อร่วมในสังคม เช่น คำรับรองจากฉลากผลิตภัณฑ์ว่าเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รีวิวออนไลน์ หรือสัญญาณเชิงสัญลักษณ์โดยนักท่องเที่ยวเชื่อว่าข้อมูลเหล่านี้ มีความถูกต้องโดยไม่ตั้งคำถาม เมื่อข้อมูลไม่ถูกตรวจสอบอย่างเข้มข้น พฤติกรรมการฟอกเขียวจึงเป็นการก่อรูปความจริงทางสังคมผ่านข้อความโฆษณาที่ไม่ได้สะท้อนการปฏิบัติจริง (Bovsh & Rasulova, 2025)

กรณีศึกษาโรงแรมในแมค ประเทศออสเตรเลียได้รับรางวัล Green Hotel Award แต่เมื่อวิเคราะห์เชิงพฤติกรรมพบว่า การรับรองมาตรฐานไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรได้จริง (Elhoushy et al., 2025; Lee et al., 2022) กลไกในการป้องกันการฟอกเขียวจึงควรมีเกณฑ์ตัวชี้วัดจากหน่วยงานการตรวจสอบอิสระ การเปิดเผยข้อมูลเชิงลึก และความจริงจังในการสื่อสารเพื่อสร้างความไว้วางใจที่ผู้บริโภคมีต่อผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (Green trust) และรักษาชื่อเสียงระยะยาวขององค์กร (Bovsh & Rasulova, 2025)

4. มนุษยศาสตร์: จริยศาสตร์ และอัตลักษณ์มนุษย์

ในมุมมอง มนุษยศาสตร์ การเข้าใจ “ความยั่งยืน” ควรขยายกว้างออกจากตัวชี้วัดเชิงปริมาณไปสู่คุณค่าทางจริยศาสตร์และอัตลักษณ์ของมนุษย์โดยเฉพาะในบริบทของการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาผ่านจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม มนุษย์มีหน้าที่รับผิดชอบต่อธรรมชาติและชนรุ่นหลัง (Hale et al., 2023) แนวคิดนี้เรียกร้องให้องค์กรด้านการท่องเที่ยวสร้างความสัมพันธ์เชิงคุณค่าแทนการประหยัต้นทุนเพียงอย่างเดียว ขณะที่พฤติกรรมนักท่องเที่ยวยุคสมัยใหม่ (Postmodern tourism) นักท่องเที่ยวมักบริโภคประสบการณ์และสัญลักษณ์มากกว่าความจริง ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวใช้กลยุทธ์ภาพลักษณ์ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการสื่อสารทางการตลาดและการสร้างภาพลักษณ์ “ยั่งยืน” (C. Bideci & Bideci, 2021) ตั้งคำถามกับข้อความโฆษณาเชิงการตลาดและรูปแบบการเล่าเรื่องที่อาจสร้างความหมายรวมแบบเทียมเพื่อสร้างภาพลักษณ์ว่าองค์กรยั่งยืนและเชื่อถือได้

งานวิจัยที่ตรวจสอบพฤติกรรมของโรงแรมกระทบความไว้วางใจของผู้บริโภคชี้ว่า การฟอกเขียวนำไปสู่ความเสียหายทางจริยธรรมและลดความน่าเชื่อถือด้านสิ่งแวดล้อมจนกระทั่งลดเจตจำนงในการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว แม้จะมีฉลากรักษ์โลกและการโฆษณา แต่แนวทางความแท้จริงของการสื่อสารและการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมและความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมเป็นกลไกสำคัญในการลดผลกระทบทางลบของการฟอกเขียวและฟื้นความเชื่อมั่นในกลุ่มลูกค้า (Alyahia et al., 2024)

กรณีศึกษาโรงแรมในรีสอร์ตเชิงนิเวศ (Eco-lodges) ในจังหวัดอิสฟาฮาน ประเทศอิหร่านพบว่า นักท่องเที่ยวที่รับรู้พฤติกรรมฟอกเขียวของสถานประกอบการอย่างชัดเจน ส่งผลให้ความพึงพอใจคุณภาพลดลงถึงระดับต่ำ ความเชื่อมั่นต่อตราสินค้าลดลง และพฤติกรรมภักดีต่อโรงแรมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Doosti-Irani et al., 2023) จากมุมมองมนุษยศาสตร์ การคุ้มครองความงามของธรรมชาติ และการให้คุณค่าด้านจริยธรรมควรสอดคล้องกับรากฐานอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจึงไม่ควรถูกเชื่อมโยงเพียงตัวชี้วัดเชิงสิ่งแวดล้อมหรือการตลาด แต่ควรรับรู้ถึงความยั่งยืนเชิงจริยธรรมคือส่วนของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในบริบทนี้ การป้องกันการฟอกเขียวจึงต้องอาศัยความโปร่งใสในการสื่อสาร ความจริงใจในการลงมือทำ และการจัดการรูปแบบการเล่าเรื่องที่สะท้อนจริยธรรมแท้จริง

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า จริยศาสตร์ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา และกำกับพฤติกรรมมนุษย์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบความคิดของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการป้องกันการฟอกเขียวซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากการใช้กลยุทธ์การตลาดสีเขียวโดยขาดความตั้งใจทางจริยธรรม (Garcia & Vargas, 2024) ประกอบกับแนวคิด Deontological Ethics หรือจริยศาสตร์เชิงหน้าที่ที่ให้ความสำคัญกับการกระทำที่ถูกต้องตั้งอยู่บน “หน้าที่” และ “ความถูกต้องตามศีลธรรม” มากกว่าผลลัพธ์ที่ได้รับ (Guinebert, 2020)

5. การบูรณาการสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์เพื่อป้องกันการฟอกเขียว

การออกแบบระบบจัดการฟอกเขียวจำเป็นต้องอาศัยทั้งกลไกภายนอก เช่น การตรวจสอบโดยบุคคลที่สาม (Third-party audit) และกระบวนการภายในที่ยึดถือจริยธรรม เช่น การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ “ความยั่งยืนที่แท้จริง” ผ่านเครื่องมืออย่าง Participatory Action Research (PAR), Social Lab และการเล่าเรื่องชุมชน (Narrative inquiry) (Santos et al., 2024b) สรุปเป็นตารางแนวทางแก้ไขเชิงระบบด้วยเกณฑ์มาตรฐาน UNWTO, ISO และตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวทางแก้ไขเชิงระบบ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข	เครื่องมือ/มาตรฐานที่ใช้
การฟอกเขียวเชิงภาพลักษณ์	ตรวจสอบโดย Third-party audit	ISO 21401, ISO 14001
ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน	PAR และการประเมินจากภาคประชาสังคม	SDGs 11, 12, 17
ความหมาย "ยั่งยืน" ไม่ชัดเจน	สร้างเกณฑ์วัดตามมิติจริยธรรม	UNWTO Code, Environmental Ethics
การสื่อสารคลาดเคลื่อน	ออกแบบการสื่อสารอย่างมีความรับผิดชอบ	SDGs 12.8, ISO 26000

ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้เขียน (ปริตารี ศิริรัตน์, 2568)

6. ห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวและการฟอกเขียว

การจัดการห่วงโซ่อุปทานสีเขียว (Green Supply Chain Management: GSCM) คือ กระบวนการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานที่ผนวกแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิต การขนส่ง การกระจายสินค้าไปจนถึงการจัดการของเสีย และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Balon, 2020; Srivastava, 2007) หรือกล่าวได้ว่า GSCM เป็นการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดวงจรชีวิตของสินค้าและบริการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติเศรษฐกิจ (Economic) สังคม (Social) และสิ่งแวดล้อม (Environmental) ในอุตสาหกรรมโรงแรม GSCM เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยลดต้นทุนสิ่งแวดล้อม (Environmental costs) และเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่อุปทาน โดยความคล่องตัวและความยืดหยุ่นมีบทบาทเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงผลลัพธ์เหล่านี้ ช่วยให้ธุรกิจตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและวิกฤติได้รวดเร็วขึ้น พร้อมทั้งเสริมความโปร่งใส และการตรวจสอบย้อนกลับในทุกระดับของห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการฟอกเขียว (Ghaderi et al., 2024) การบริหารจัดการที่ดีจึงไม่เพียงลดต้นทุน แต่ยังสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังแทนการอ้างเพื่อการตลาดในภาพรวม การฟอกเขียวในธุรกิจท่องเที่ยวมักเกิดจากช่องว่างข้อมูลระหว่างบริษัทหลักกับผู้จัดการวัตถุดิบ เช่น โรงแรม บริษัททัวร์ และผู้ให้บริการกิจกรรม กรณีศึกษาชี้ว่าธุรกิจที่บูรณาการ CSR อย่างแท้จริงจะมีระบบการจัดการที่ชัดเจน รายงานข้อมูลเชิงลึกและยอมรับการตรวจสอบจากภายนอกอย่างโปร่งใส (Jones et al., 2017; Szabo & Webster, 2021; Wong, 2024) ตัวอย่างบริษัทข้ามชาติในมาเลเซียแสดงให้เห็นความสำคัญของการกำกับติดตามและความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อป้องกัน Greenwashing (Fazal et al., 2023)

การป้องกันการฟอกเขียวต้องดำเนินการเชิงระบบ โดยเริ่มจากการจัดทำรายงานความยั่งยืนแบบบูรณาการ (Integrated/Sustainability reporting) ที่มีเมตริกเชิงปริมาณ เช่น การปล่อยก๊าซ การใช้น้ำ พลังงาน และผู้มีส่วนได้เสีย พร้อมตรวจสอบโดยบุคคลที่สามเพื่อลดการอ้างลอย (Mulenga et al., 2025; de Souza Barbosa et al., 2023; UN, 2022) ควบคู่กับมาตรฐานการรับรองที่เข้มงวด มีการตรวจติดตาม และเพิกถอนใบรับรองหากหน่วยงานที่ขอรับการรับรองไม่ปฏิบัติตาม (Futagami & Kumara, 2022)

นอกจากนี้ ต้องผสมผสานมาตรการกฎหมายกับกลไกเชิงพฤติกรรม เช่น บทลงโทษต่อการกล่าวอ้างเท็จ และสิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับธุรกิจที่สามารถดำเนินการปรับปรุงการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนได้จริง พร้อมแรงจูงใจเพิ่มทักษะการตรวจสอบของผู้บริโภคเพื่อลดแรงจูงใจในการฟอกเขียว (Mulenga et al., 2025) อีกทั้ง ควรมีการออกแบบตัวชี้วัดเชิงมีส่วนร่วม (Participatory KPIs) ที่รวมเสียงชุมชน และแรงงาน โดยเฉพาะธุรกิจขนาดเล็กที่สามารถใช้พฤติกรรมเชิงอนุรักษ์ของพนักงานเป็นตัวกลางสำคัญ (Elshaer et al., 2021; Hashmi et al., 2025) สุดท้ายควรพัฒนาระบบ

ติดตามร้องเรียน และฐานข้อมูลกลางเพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับมาตรฐานหรือ Best practice แบบเรียลไทม์ ช่วยสร้างความโปร่งใส กระตุ้นการแข่งขันเชิงบวก และทำให้การอ้างว่ายั่งยืนสะท้อนผลกระทบจริง (de Souza Barbosa et al., 2023)

สรุป

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การอธิบายและจัดการปรากฏการณ์ฟอกเขียวในธุรกิจท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพไม่ใช่เรื่องของการจัดการธุรกิจเพียงเท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของศาสตร์ที่หลากหลาย เช่น สังคมศาสตร์ในการเข้าใจโครงสร้างและแรงจูงใจ มนุษยศาสตร์ในการออกแบบกระบวนการที่มีจริยธรรม และความหมาย การใช้มาตรฐานระหว่างประเทศ การใช้การตรวจสอบโดยบุคคลที่สาม (Third-party audit) ร่วมกับการฟังเสียงชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนท่องเที่ยว

การบูรณาการศาสตร์ที่หลากหลายจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน คือ หัวใจของการป้องกันปัญหาเชิงระบบนี้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติการป้องกันการฟอกเขียวในธุรกิจการท่องเที่ยวไทยจำเป็นต้องอาศัยกลไกแบบบูรณาการทั้งในมิติของนโยบายภาครัฐ มาตรฐานการปฏิบัติของภาคธุรกิจ และการลงทุนที่คำนึงถึงการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานสังคม และธรรมาภิบาลอย่างจริงจัง ซึ่งปัจจุบันยังขาดความเชื่อมโยงองค์กรในประเทศยังมีการนำมาตรฐานบางด้านมาใช้เพียงบางส่วน และการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องยังไม่มีความชัดเจน ทั้งนี้ การบริหารจัดการทั้งองค์ภาพจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือและเวลา ผลของการจัดการอาจจะไม่เห็นผลทันทีในวันนี้ เพราะความยั่งยืนเป็นผลของการร่วมกันลงมือทำของหลายฝ่ายที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จากแนวทางที่โลกมีเป้าหมายเดียวกันเราจึงหวังว่าผลของการลงมือทำจะเห็นผลในอนาคตอันใกล้

ข้อเสนอแนะ

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green economy) ได้กลายเป็นกรอบสำคัญในการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม โดยเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและยกระดับคุณภาพชีวิต แต่การประยุกต์ใช้กลับเผชิญความท้าทาย เนื่องจากหลายธุรกิจใช้การตลาดสีเขียวโดยขาดการรับรองที่เชื่อถือได้ ก่อให้เกิด “การฟอกเขียว” ซึ่งบั่นทอนความน่าเชื่อถือและเป้าหมายความยั่งยืน (Chiang et al., 2024; Majeed & Kim, 2023; Santos et al., 2024a) การป้องกันจึงต้องใช้แนวทางสหวิทยาการทั้งจากสังคมศาสตร์ เช่น Institutional Theory และ Stakeholder Theory ที่อธิบายแรงกดดันเชิงโครงสร้างและบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านมนุษยศาสตร์ เช่น จริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวหลังยุคสมัยใหม่ที่พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีความคาดหวัง ความต้องการที่หลากหลาย และมีความซับซ้อนมากกว่าการพักผ่อน แต่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม เน้นคุณค่า และความหมายของความยั่งยืน (Font & Lynes, 2018; Futagami & Kumara, 2022)

ในเชิงปฏิบัติหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนช่วยสร้างความเชื่อมั่น แต่ก็เสี่ยงต่อการถูกใช้เป็นเครื่องมือฟอกเขียว หากขาดระบบตรวจสอบและการสื่อสารที่โปร่งใส ดังนั้นองค์กรควรพัฒนากลไกการเปิดเผยข้อมูล (Green transparency) และความแท้จริง (Green authenticity) ผ่านมาตรฐานสากล เช่น ISO 14001 หรือ Global Sustainable Tourism Council: GSTC องค์กรที่พัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานการท่องเที่ยวยั่งยืนสำหรับภาคธุรกิจ

เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผน บริหาร และประเมินความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (GSTC, 2025) พร้อมเสริมบทบาทผู้บริโภคในการตรวจสอบผู้ให้บริการการท่องเที่ยวผ่านช่องทาง GSTC หรือช่องทางอื่น ๆ ที่น่าเชื่อถือก่อนการตัดสินใจใช้บริการรวมทั้ง ไม่สนับสนุนผู้ประกอบการที่ไม่เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะที่สำคัญภาครัฐควรกำกับการใช้ภาษาการตลาดสีเขียวอย่างเข้มงวด จัดตั้งหน่วยงานกลางดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานควบคู่กับรายงาน ESG ตามแนวทาง PRI รวมถึงพัฒนาแพลตฟอร์มข้อมูลโปร่งใสตลอดจนสนับสนุนการวิจัยเชิงประจักษ์ เพื่อออกแบบนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทไทยโดยเฉพาะมาตรฐาน ESG สำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ทั้งยังควรบูรณาการองค์ความรู้สู่การศึกษาเพื่อปลูกฝังทัศนคติ จริยธรรม และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

ความขัดแย้งทางผลประโยชน์

ผู้เขียนขอรับรองว่าไม่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ใด ๆ ที่อาจมีผลต่อการดำเนินงาน การวิเคราะห์เนื้อหา การเขียน และการเผยแพร่บทความวิชาการนี้

เอกสารอ้างอิง

- Alyahia, M., Azazz, A. M. S., Fayyad, S., Elshaer, I. A., & Mohammad, A. A. A. (2024). Greenwashing behavior in hotels industry: The role of green transparency and green authenticity. *Sustainability*, 16(3), 1050.
- Balon, V. (2020). Green supply chain management: Pressures, practices, and performance-An integrative literature review. *Business Strategy and Development*, 3(2), 226-244.
<https://doi.org/10.1002/bsd2.91>
- Bideci, C., & Bideci, M. (2021). Seeking the unusual but sustainable: Scuba diving experience. In R. Sharpley (Ed.), *Routledge handbook of the tourist experience* (pp. 378-390). Routledge.
- Bovsh, L., & Rasulova, A. (2025). Greenwashing and reputational risks in the hotel industry. *Scientia Fructuosa*, 159(1), 119-142.
- Chiang, P. C., Ma, H. W., Wen, L., & Lin, C. H. (2024). Green Finance. In *Introduction to Green Science and Technology for Green Economy: Principles and Applications* (pp. 143-172). Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-9676-6_7
- de Grosbois, D., & Fennell, D. A. (2022). Determinants of climate change disclosure practices of global hotel companies: Application of institutional and stakeholder theories. *Tourism Management*, 88, Article 104404. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104404>
- de Souza Barbosa, A., da Silva, M. C. B. C., da Silva, L. B., Morioka, S. N., & de Souza, V. F. (2023). Integration of Environmental, Social, and Governance (ESG) criteria: their impacts on corporate sustainability performance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, Article 410.

- Delmas, M. A., & Burbano, V. C. (2011). The drivers of greenwashing. *California Management Review*, 54(1), 64–87. <https://doi.org/10.1525/cmr.2011.54.1.64>
- Doosti-Irani, M., Basouli, M., & Asadi, M. M. (2023). The effect of perceived greenwashing on achieving green marketing goals: Case study: Isfahan province eco-lodges. *Journal of Environmental Studies*, 49(3), 279-296.
- Dryzek, J. S. (2022). *The politics of the earth: Environmental discourses* (4th ed.). Oxford University Press.
- Earl, A., & Hall, C. M. (2021). *Institutional theory in tourism and hospitality*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003051206>
- Elhoushy, S., Elzek, Y., & Font, X. (2025). Sustainable tourism certification: a systematic literature review and suggested ways forward. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-27.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2025.2487674>
- Elshaer, I. A., Sobaih, A. E. E., Aliedan, M., & Azazz, A. M. (2021). The effect of green human resource management on environmental performance in small tourism enterprises: Mediating role of pro-environmental behaviors. *Sustainability*, 13(4), Article 1956. <https://doi.org/10.3390/su13041956>
- Fazal, S. A., Al Mamun, A., Wahab, S. A., & Mohiuddin, M. (2023). Sustainability performance of multinational companies in Malaysia. *Transnational Corporations Review*, 15(4), 69-78.
<https://doi.org/10.1016/j.tncr.2023.08.005>
- Font, X., & Lynes, J. (2018). Corporate social responsibility in tourism and hospitality. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(7), 1027-1042. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1488856>
- Free, C., Jones, S., & Tremblay, M. S. (2024). Greenwashing and sustainability assurance: A review and call for future research. *Journal of Accounting Literature*, 47(4), 739–764. <https://doi.org/10.1108/JAL-11-2023-0201>
- Futagami, M., & Kumara, T. (2022). Sustainable Tourism Certification and Ecolabels: A A systematic review of literature. *Journal of the Faculty of Foreign Studies, Meijo University*, 5, 1–23.
- Garcia, F. C. S., & Vargas, W. F. C. (2024). Greenwashing in the tourism and hospitality sector: A systematic analysis of the literature. *RIAT: Revista Interamericana de Medioambiente y Turismo*, 20(2), 174-191. <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-235X2024000200174>
- Ghaderi, Z., Shakori, H., Bagheri, F., Hall, C. M., Rather, R. A., & Moaven, Z. (2024). Green supply chain management, environmental costs and supply chain performance in the hotel industry: The mediating role of supply chain agility and resilience. *Current Issues in Tourism*, 27(13), 2101-2117.
- Global Sustainable Tourism Council. (2025, October 15). *GSTC-certified hotels share insights on the value and impact of GSTC certification*. <https://www.gstc.org/gstc-certified-hotels-insights/>

- Guinebert, S. (2020). How do Moral Theories stand to each other? Some moral metatheoretical thoughts on a longstanding rivalry. *Zeitschrift für Ethik und Moralphilosophie*, 3(2), 279-299.
- Hajer, M. (1995). *The politics of environmental discourse: Ecological modernization and the policy process*. Oxford University Press.
- Hale, B., Light, A., & Lawhon, L. A. (Eds.). (2023). *The Routledge companion to environmental ethics*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315768090>
- Hashmi, R. S., Um e Rubbab, Tahir, M., Ejaz, S., & Hussain, S. (2025). Human resource management, corporate social responsibility and sustainable performance. *Qlantic Journal of Social Sciences and Humanities*, 6(1), 314-325. <https://doi.org/10.55737/qjssh.vi-i.25328>
- Hou, Y., Guo, P., Kannan, D., & Govindan, K. (2023). Optimal eco-label choice strategy for environmentally responsible corporations considering government regulations. *Journal of Cleaner Production*, 418, Article 138013. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.138013>
- International Organization for Standardization. (2015). *ISO 14001:2015: Environmental management systems — Requirements with guidance for use*. ISO. <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:14001:ed-3:v1:en>
- International Organization for Standardization. (2018). *ISO 21401:2018: Tourism and related services — Sustainability management system for accommodation establishments — Requirements*. ISO. <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:21401:ed-1:v1:en>
- Jones, P., Hillier, D., & Comfort, D. (2017). The sustainable development goals and the tourism and hospitality industry. *Athens Journal of Tourism*, 4(1), 7-18.
- Kapoor, R., Khanna, H., Sisodiya, V., & Azad, A. (2025). Integrating ESG Frameworks into Urban Governance: A Master Plan for Sustainable Development and Green Investment in Ramnagar, Uttarakhand. *Uttarakhand (April 05, 2025)*. SSRN. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5210813>
- Lashitew, A. A. (2021). Corporate uptake of the Sustainable Development Goals: Mere greenwashing or an advent of institutional change? *Journal of International Business Policy*, 4, 184–200. <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00092-4>
- Lee, Y., Peng, C., Lee, T., & Zhao, Z. (2022). Sustainable development assessment of cultural and creative industries in Casino cities: A case study of Macao. *Sustainability*, 14(8), Article 4749. <https://doi.org/10.3390/su14084749>
- Lenzen, M., Sun, Y. Y., Faturay, F., Ting, Y. P., Geschke, A., & Malik, A. (2018). The carbon footprint of global tourism. *Nature Climate Change*, 8(6), 522–528. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>
- Lyon, T. P., & Montgomery, A. W. (2015). *The means and end of greenwash*. *Organization & Environment*, 28(2), 223–249. <https://doi.org/10.1177/1086026615575332>

- Majeed, S., & Kim, W. G. (2023). A reflection of greenwashing practices in the hospitality industry: A scoping review. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(3), 1125–1146.
<https://doi.org/10.1108/IJCHM-04-2022-0495>
- Principles for Responsible Investment. (2017). *A blueprint for responsible investment: Genesis, assumptions and process*. <https://www.unpri.org/about-us/a-blueprint-for-responsible-investment>
- Principles for Responsible Investment. (2024). *PRI strategy 2024–27*. <https://www.unpri.org/about-us/pri-2024-27-strategy>
- Sachs, J.D., LaFortune, G., Fuller, G., & Drumm, E. (2023). *Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023*. Dublin University Press, 2023. <https://doi.org/10.25546/102924>
- Santos, C., Coelho, A., & Marques, A. (2024a). The greenwashing effects on corporate reputation and brand hate, through environmental performance and green perceived risk. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 16(3), 655-676.
- Santos, C., Coelho, A., & Marques, A. (2024b). A systematic literature review on greenwashing and its relationship to stakeholders: State of art and future research agenda. *Management Review Quarterly*, 74(3), 1397-1421. <https://doi.org/10.1007/s11301-023-00337-5>
- Sharma, T. K., Pahuja, A., Hassan, R., & Budhiraja, K. (2025). *Sustainability Through Impact*. In A. E. Jimenez Ruiz, V. Rudkouskaya, & S. Bhartiya (Eds.), *Greener Future: Building Sustainable Tourism Communities* (pp. 139-154). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-83608-988-920251010>
- Srivastava, S. K. (2007). Green supply-chain management: A state-of-the-art literature review. *International Journal of Management Reviews*, 9(1), 53–80. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2007.00202.x>
- Sustainable Development Solutions Network. (2023). *Sustainable development report 2023*.
<https://www.sustainabledevelopment.report/reports/sustainable-development-report-2023>
- Szabo, S., & Webster, J. (2021). Perceived greenwashing: The effects of green marketing on environmental and product perceptions. *Journal of Business Ethics*, 171(4), 719-739.
<https://doi.org/10.1007/s10551-020-04461-0>
- United Nations Environment Programme. (2018). *Towards a green economy: Pathways to sustainable development and poverty eradication*. <https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy-pathways-sustainable-development-and-poverty-eradication-10>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (2015, December 12). *Paris Agreement*.
https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- United Nations. (2022). *Greenwashing – The deceptive tactics behind environmental claims*.
<https://www.un.org/en/climatechange/science/climate-issues/greenwashing>

- Voßbeck, N., & Fastenrath, S. (2024). How resilient are regional industrial decarbonization pathways? Insights from the building materials industry in Lower Austria. *Progress in Economic Geography*, 2(2), 100019.
- Wong, A. (2024). How green sustainability efforts affect brand-related outcomes. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 16(5), 1182-1201.
- World Tourism Organization (2022a). *Tourism for sustainable development: Integrating ESG into tourism businesses*. <https://www.unwto.org/sustainable-development>
- World Tourism Organization. (2022b). *International network of sustainable tourism observatories (INSTO)*. <https://www.unwto.org/insto>
- Wu, Y. (2024). Does ESG consistently promote corporate financial performance? A study of the global cruise industry. *arXiv preprint arXiv:2409.00758*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2409.00758>
- Yang, X., Song, M., Zhou, X., & Liao, C. (2025). Bibliometric and thematic insights into a decade of circular economy research in construction. *Discover Applied Sciences*, 7(8), 922. <https://doi.org/10.1007/s42452-025-07584-z>

บทความวิชาการ (Academic articles)

**แนวทางการพัฒนากลไกการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐ:
ข้อค้นพบจากการดำเนินงานของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา**
**Guidelines for Developing Mechanisms of Public Budget Planning
and Monitoring: Findings from the Practices of
the Senate Monitoring Budget Administration Committee**

ศุภโชค ศาลากิจ^{1*}
Supphachoke Salakit^{1*}

¹ สมาชิกวุฒิสภา ประเทศไทย

Senator, Thailand

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author): ศุภโชค ศาลากิจ (Supphachoke Salakit)

E-mail: Supachoke6395@gmail.com

Received: 21 กันยายน พ.ศ. 2568, Revised: 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568, Accepted: 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบริบทของการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐภายใต้อำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญผ่านการดำเนินการของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในเชิงปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) การทำความเข้าใจรอบการดำเนินงานของงบประมาณภาครัฐ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากโครงการที่คณะกรรมการฯ ได้ติดตามผลการดำเนินการด้านงบประมาณจากโครงการและหน่วยงานที่ขอรับงบประมาณ และ 3) สังเคราะห์แนวทางพัฒนากลไกการบริหารงบประมาณซึ่งเป็นทรัพยากรหลักให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน จากการศึกษาพบว่า แม้ระบบงบประมาณของไทยจะมีกลไกกำกับหลายระดับ หากแต่ยังประสบปัญหาสำคัญ เช่น การจัดทำงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ และความต้องการของพื้นที่และประชาชน โครงการที่เกี่ยวข้องกับก่อสร้างพื้นฐานไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ปัญหาจากระบบจัดซื้อจัดจ้างและ e-bidding ที่ก่อให้เกิดการทิ้งงาน งานไม่สำเร็จรวมถึงการติดตามและประเมินผลที่ยังขาดการเชื่อมโยงเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ยังสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ขั้นตอนบางอย่างซ้ำซ้อนในขณะที่ยังขาดข้อมูลที่บูรณาการและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้อค้นพบนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนากลไกในการจัดทำและติดตามงบประมาณภาครัฐ คือ 1) การปรับปรุงขั้นตอนการจัดทำงบประมาณให้มีการประเมินความคุ้มค่าตั้งแต่ระดับแผน 2) สร้างกลไกส่งเสริมให้เกิดการจัดทำงบประมาณอย่างมีส่วนร่วมโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่กระบวนการทบทวนและวางแผนงบประมาณ และ 3) พัฒนาระบบการติดตามตรวจสอบให้ครอบคลุมทุกมิติของวงจรงบประมาณ โดยสรุป แนวทางเหล่านี้จะช่วยพัฒนากลไกในการบริหารงบประมาณภาครัฐในเชิงนโยบายให้มีความเป็นระบบ โปร่งใส และตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะอย่างตรงเป้าหมาย เป็นการยกระดับธรรมาภิบาลในกระบวนการนโยบายที่จะเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนและนำไปสู่การบริหารงบประมาณของรัฐได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารงบประมาณภาครัฐ, กลไกการติดตามงบประมาณ, การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม

Abstract

This article examines the context of public budget planning and monitoring under the Senate's authorities as provided by the Constitution of Thailand, through the practice of the Committee on Monitoring Budget Administration of the Senate. The aims are to: (1) explain the framework of public budget operations; (2) examine the problems and obstacles emerging from budget-related projects tracked by the Senate Committee from implementing units; and (3) synthesize recommendations for developing budget administration mechanisms, considered essential public resources to make the system more effective, transparent, and aligned with community needs. The study finds that although Thailand's budget system has multi-level oversight mechanisms, several significant issues persist. These include misalignment between budget formulation and national strategies or local/community priorities; public construction projects not utilized as intended; problems within procurement and e-bidding systems leading to contract abandonment; and monitoring and evaluation practices that lack qualitative linkage. Structural constraints are also evident, such as fragmented data integration and insufficient community participation. Based on these findings, the article proposes the following pathways for improving public budget planning and monitoring: (1) enhancing the budget formulation process by incorporating value-for-money assessments at the planning stage; (2) establishing mechanisms for genuine public participation beginning with budget review and planning; and (3) developing monitoring systems that cover all dimensions of the budget cycle. In summary, these approaches strengthen policy-level budget management mechanisms to become more systematic, transparent, and responsive to public interests. In turn, these processes will enhance governance in the policy process, build public trust, and improve government budget management in terms of value and effectiveness.

Keywords: Public Budget Management, Budget Monitoring Mechanisms, Participatory Budgeting

บทนำ

งบประมาณภาครัฐนับเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากงบประมาณของรัฐ คือ เม็ดเงินของแผ่นดินที่จะถูกจัดสรรไปยังโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้นการดำเนินการต่าง ๆ ในการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐจึงเป็นการสะท้อนเจตนารมณ์ทางการเมืองที่ดำเนินการโดยรัฐ ซึ่งให้เห็นผลสัมฤทธิ์ในการบริหารประเทศที่มีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการบริหารที่เป็นไปตามยุทธศาสตร์และทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะยาว ทั้งนี้ หากการนำงบประมาณไปดำเนินการให้มีประสิทธิภาพก็จะนำไปสู่ประโยชน์ของประเทศชาติและสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐ ในทางตรงกันข้ามการดำเนินการด้านงบประมาณที่ขาดความรอบคอบเกิดข้อพิพาทและข้อร้องเรียน ขาดความโปร่งใสหรือไม่ตรงกับความต้องการของสังคม

จะก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งในด้านทรัพยากรที่สำคัญของชาติและนำไปสู่ความไม่เชื่อมั่นไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานภาครัฐ

ด้วยเหตุนี้การดำเนินการด้านงบประมาณภาครัฐจึงเป็นงานที่สำคัญ เนื่องจากการเป็นศูนย์รวมการบริหารงบประมาณของแผ่นดินที่จะต้องจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้แก่หน่วยงานและโครงการของรัฐทั้งหมด นอกจากนั้นการดำเนินการด้านงบประมาณยังเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม กระบวนการต่าง ๆ จะถูกนำไปดำเนินการภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกรอบกฎหมายร่วมกันกับกลไกและขั้นตอนในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าระบบงบประมาณของประเทศไทยจะถูกออกแบบให้มีความเป็นทางการและมีกลไกตรวจสอบหลายระดับ หากแต่จากผลการปฏิบัติงานในการติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภาที่ผ่านมากลับยังพบข้อจำกัดและปัญหาหลายประการ ตัวอย่างเช่น การจัดทำงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและความต้องการของพื้นที่ของโครงการชลประทานจังหวัดอำนาจเจริญที่ใช้งบประมาณ 4.5 ล้านบาท ในการก่อสร้างที่เก็บกักน้ำและกระจายน้ำเพื่อการเกษตร ในเขตพื้นที่สถานีสูบน้ำไฟฟ้าบ้านถ่อน ตำบลไม้กลอน อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ แต่ได้มีการเปิดทดลองใช้เพียงครั้งเดียวในวันส่งมอบและไม่ได้ใช้ประโยชน์อีกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งโครงการเหล่านี้จะก่อให้เกิดภาระหนี้ในการดูแลรักษาภายหลัง หรือโครงการสร้างสนามกีฬาของตำบลสะเตงนอก อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา โดยใช้งบประมาณถึง 114 ล้านบาทและเมื่อส่งมอบให้เทศบาลเมืองสะเตงนอกแล้ว แต่อาคารกลับเริ่มชำรุดหลังจากใช้งานได้ไม่นาน รวมไปถึงโครงการก่อสร้างเสร็จสิ้นในเชิงกายภาพแต่ถูกทิ้งร้างขาดการบำรุงรักษาและไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงอื่น ๆ เป็นต้น (คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา, 2568) โดยปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อนุมานได้ว่า การบริหารงบประมาณภาครัฐยังขาดกลไกในการดำเนินการที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการจัดทำและบริหารงบประมาณยังขาดความเชื่อมโยงต่อความต้องการของประชาชน และจำเป็นต้องศึกษาหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาให้เกิดแนวปฏิบัติที่นำไปสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

อย่างไรก็ตาม กระบวนการบริหารงบประมาณภาครัฐมีความเกี่ยวพันเชิงศาสตร์ในการบริหารหลายมิติ อาทิ การบริหารงานคลังและงบประมาณที่เน้นการบริหารการเงิน การบริหารองค์กรที่ประกอบไปด้วยการจัดการระบบ กลไก กระบวนการในการจัดการให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้ง มิติของกระบวนการนโยบายที่เน้นผลสัมฤทธิ์ในการนำงบประมาณไปดำเนินการเช่นเดียวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยทุกมิติยังคงอยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

วัตถุประสงค์

บทความนี้มุ่งประเด็นไปที่การใช้กรอบแนวคิด หลักการในเชิงบริหารจัดการมาศึกษากระบวนการระบบและกลไกของการดำเนินการจัดทำ และติดตามบริหารงบประมาณของรัฐเพื่อการค้นหาแนวทางในการพัฒนากลไกดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น บทความจึงประกอบด้วยวัตถุประสงค์ คือ

1. การอธิบายบริบทการดำเนินงานด้านงบประมาณภาครัฐเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณงานภาครัฐในประเทศไทย

2. ศึกษาการติดตามบริหารงบประมาณของรัฐผ่านการปฏิบัติการกิจของคณะกรรมการติดตามบริหารงบประมาณ วุฒิสภา เพื่อให้ได้มาซึ่งสาเหตุปัญหา อุปสรรครวมถึงข้อค้นพบที่จะนำไปสรุปแนวทางปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

3. การสังเคราะห์ข้อสรุปและนำไปสู่แนวทางการพัฒนาต่อไปในการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสียทรัพยากรและเกิดประโยชน์ต่อประชาชน และประเทศชาติอย่างคุ้มค่า

เนื้อหา

1. แนวคิดและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำและติดตามงบประมาณ

การบริหารงบประมาณภาครัฐเป็นกระบวนการสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐ เนื่องจากการงบประมาณมิได้เป็นเพียงการบริหารตัวเลขทางการเงินหรือการคลัง หากแต่เป็น “เครื่องมือเชิงนโยบาย” ที่สะท้อนกระบวนการในการบริหารและการจัดสรรทรัพยากรของรัฐเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุด การบริหารงบประมาณจึงเป็นกระบวนการที่ผสมทั้งมิติของการจัดการองค์กร (Organizational management) และการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Public policy process) เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ จากภูมิหลังของปัญหาที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงทำให้การศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารงบประมาณภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “กลไกการจัดทำและติดตามงบประมาณ” จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายทั้งมิติในการบริหารจัดการเชิงองค์กร มิติการจัดสรรทรัพยากร และมิติการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างรอบด้าน ในการนี้บทความนี้ได้เลือก 3 แนวคิดหลักเพื่อเป็นกรอบในการศึกษา ได้แก่

1) แนวคิดด้านงบประมาณและการคลังภาครัฐ ซึ่งเน้นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการใช้จ่ายภาครัฐ โดยสำนักงบประมาณ (2563) ได้ระบุว่า การบริหารงบประมาณและการใช้จ่ายจะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งงบประมาณที่จัดทำต้องมีการเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์และแผนงานจังหวัดและท้องถิ่น รวมไปถึงการใช้งบประมาณสนับสนุนทิศทางการพัฒนาประเทศจะต้องทำให้เกิดระบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่า (Value for money) ดังนั้นการจัดทำงบประมาณควรคำนึงถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับที่คุ้มค่ากับต้นทุนจริงที่ใช้ เพื่อให้การใช้จ่ายสาธารณะเกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

2) แนวคิดหลักการโปร่งใสทางการคลังโดยใช้กรอบอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายเป็นฐานสำหรับหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง ความโปร่งใสที่จะต้องมีคือการเปิดเผยข้อมูลผลการปฏิบัติงาน รายจ่าย การจัดซื้อจัดจ้างและการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถเข้ามาตรวจสอบหรือแสดงความคิดเห็นได้ เป็นส่วนสำคัญของระบบงบประมาณที่ดี (คณะกรรมการการศึกษาการติดตามและติดตามการบริหารงบประมาณ สภาผู้แทนราษฎร, 2568)

3) แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory governance) ที่ปรากฏอยู่ในภูมิหลังของปัญหาในการบริหารจัดการด้านงบประมาณของรัฐที่ผ่านมา ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงให้เกิดการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการงบประมาณ อันเป็นการสร้างความชอบธรรมและการยอมรับในเชิงสังคมของการได้มาของโครงการที่มาจากประชาชน และจะตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง (พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561, 2561)

โดย แสนสุริยา รักเสมอ (2566) ได้ศึกษาหลักการบริหารงบประมาณซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การจัดทำงบประมาณต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Performance-based) หมายถึง งบประมาณต้องแสดงความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรที่ใช้กับผลผลิต มีผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมให้ความสำคัญทั้งประสิทธิภาพนั้นคือจะต้องได้ผลผลิตสูงเมื่อเทียบกับทรัพยากรที่รัฐได้จ่ายในงบประมาณนั้น รวมไปถึงต้องมีประสิทธิผลที่บรรลุผลตามเป้าหมายตามนโยบายที่ตั้งไว้ โดยจะต้องมีการจัดทำตัวชี้วัดที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายขององค์กร (Outputs-outcomes policy objectives) อย่างชัดเจน ซึ่งปัจจัยสำคัญในการจัดทำงบประมาณจึงควรประกอบไปด้วยระบบในการจัดทำจะต้องมีขั้นตอนในการจัดทำงบประมาณเชิงผลสัมฤทธิ์ (Workflow/Steps) แผนงบประมาณจะต้องกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจของหน่วยงานหรือโครงการนั้น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมไปถึงต้องกำหนดตัวชี้วัด ผลผลิตและผลลัพธ์ที่สามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับทรัพยากรที่จะนำไปใช้ รวมทั้งต้องมีการควบคุมการใช้จ่ายด้วยรายงานผลการดำเนินงานและสถานะการเงินต่อผู้บริหาร

นอกจากนั้น ขอบเขตในการศึกษาของบทความนี้ได้มุ่งอธิบายถึงระบบบริหารงบประมาณ-การเงิน ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องเป็นแบบครบวงจร (Integrated PFM) โดยมีหลักธรรมาภิบาลเป็นกรอบกำกับการใช้งบประมาณ (Good governance framework) อยู่ในทุกระบวนการของการบริหารงบประมาณ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักตรวจสอบได้ ร่วมกับหลักความคุ้มค่าเพื่อให้องค์กรน่าเชื่อถือ โปร่งใสและสามารถชี้แจงต่อสังคมได้ ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้ทั้ง 3 กรอบแนวคิดหลักที่นำมาใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลจากการทำงานของคณะกรรมการติดตามและบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ชุดที่ 13 ในรอบปฏิบัติการติดตามตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2567 ถึง เดือนมกราคม พ.ศ. 2568 ที่ผ่านมา

2. หลักการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการบริหารงบประมาณภาครัฐ

กระบวนการดำเนินงานด้านงบประมาณของประเทศไทยมีพื้นฐานอยู่บนกรอบกฎหมายและระเบียบที่กำหนดขั้นตอนตามหลักการและแนวคิดในการจัดสรรทรัพยากรของรัฐให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส มีวินัยและสามารถตรวจสอบได้ โดยกฎหมายสำคัญที่ใช้เป็นกลไกหลัก ได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ.2561 (ซึ่งได้ยกเลิกพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2502 เดิม) โดยกำหนดขั้นตอนการจัดทำ พิจารณาและบริหารงบประมาณรายจ่ายประจำปีไว้อย่างเป็นระบบ ประกอบกับพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561 ที่ซึ่งมุ่งเน้นถึงหลักความคุ้มค่า โปร่งใสและความรับผิดชอบทางการคลัง โดยกระบวนการในการดำเนินการบริหารงบประมาณนี้เป็นภารกิจภายใต้อำนาจหน้าที่ของสำนักงานงบประมาณ ทั้งนี้ ยังรวมถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาและวุฒิสภาซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติให้รัฐสภาและวุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ในการกำกับและติดตามการใช้งบประมาณอีกด้วย

การดำเนินงานด้านงบประมาณตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้งบประมาณแผ่นดินจัดทำเป็นงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งต้องมีเอกสารประกอบครบถ้วนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาและตรวจสอบเอกสารในการจัดทำงบประมาณประกอบด้วยคำแถลงฐานะการคลังและนโยบายการเงินรายรับและรายจ่ายเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาและปีงบประมาณปัจจุบัน คำอธิบายเกี่ยวกับประมาณการรายรับและคำชี้แจงเกี่ยวกับความจำเป็นของงบประมาณรายจ่ายในแต่ละกิจกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ทั้งนี้ เอกสารดังกล่าวจะต้องสะท้อนถึงการบริหารงบประมาณที่เน้นความโปร่งใส การตรวจสอบได้และความเป็นเหตุ

เป็นผลของการใช้จ่ายนั้น ๆ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ช่วยป้องกันการใช้งบประมาณโดยมิชอบ รวมถึงยังเป็นหลักการที่จะสนับสนุนความชอบธรรมในการบริหารงบประมาณของรัฐ

นอกจากพระราชบัญญัติวิธีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ที่เป็นกรอบกฎหมายหลักในการนำมาใช้ในการดำเนินการบริหารงบประมาณแล้ว ในกระบวนการและขั้นตอนของการดำเนินการบริหารงบประมาณยังต้องเป็นไปตามเงื่อนไขข้อกำหนดของพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญในการจัดทำและบริหารงบประมาณ เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์ด้าน “วินัยการคลัง” โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐทุกระดับตั้งแต่กระทรวง ทบวง กรม ไปจนถึงรัฐวิสาหกิจ ต้องดำเนินงานทางการเงินการคลังบนฐานรายได้จริง ไม่ก่อภาระหนี้เกินความจำเป็นและอยู่ในกรอบที่ก่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) ดังนั้น การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีต้องตั้งอยู่บนประมาณการรายได้ที่เชื่อถือได้และการใช้จ่ายงบประมาณต้องสอดคล้องกับประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ เกิดผลประโยชน์อย่างคุ้มค่าทั้งในระยะสั้น รวมไปถึงการสร้าง ความมั่นคงทางการเงินการคลังในระยะยาวด้วย (สำนักงานงบประมาณ, 2563) โดยหลักการเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการช่วยลดความเสี่ยงจากการใช้งบประมาณแบบขาดดุลที่อาจกลายเป็นการขาดดุลสะสมอย่างต่อเนื่อง และจะสามารถทำให้ระบบการบริหารจัดการงบประมาณมีความยั่งยืนมากขึ้น พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561 ยังมีการวางระบบติดตามตรวจสอบที่เข้มงวด เช่น การจัดทำรายงานฐานะการคลังและหนี้สาธารณะ การวิเคราะห์ความเสี่ยงทางการเงินการคลังและการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ โดยการดำเนินการเหล่านี้จะเป็นการสร้างความโปร่งใสของการบริหารงบประมาณ อันจะมีส่วนช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นทั้งในระดับภายในประเทศและระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนด “ความรับผิดชอบของผู้บริหาร” ซึ่งหากเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้กำหนดนโยบายด้านการคลังดำเนินการโดยประมาทเลินเล่อร้ายแรง หรือมีเจตนาฝ่าฝืนจนก่อให้เกิดความเสียหายต่อการเงินการคลังของประเทศจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าข้อกำหนดต่าง ๆ ตามกรอบกฎหมายนี้ มีลักษณะที่เป็นมาตรการเชิงป้องกันปรามสร้างแรงกดดันให้ผู้บริหารให้ดำเนินการใช้จ่ายงบประมาณอย่างระมัดระวังและรอบคอบ โดยในทางปฏิบัติพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังฯ ยังถูกเชื่อมโยงกับกลไกการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีของรัฐบาล โดยทำหน้าที่เป็นเสมือน “กรอบนโยบายการคลัง” ที่ทุกหน่วยงานต้องยึดถือเป็นหลัก นอกจากนั้นกฎหมายฉบับนี้ยังช่วยให้กระบวนการจัดทำงบประมาณมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งจะทำให้การใช้จ่ายของรัฐมุ่งไปสู่เป้าหมายระยะยาวมากกว่าการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (สำนักงานงบประมาณ, 2562)

3. หน่วยงานหลักในการบริหารงบประมาณภาครัฐ

เนื่องจากการบริหารงบประมาณภาครัฐต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศในระดับยุทธศาสตร์ การบริหารงบประมาณภาครัฐที่จะต้องสนับสนุนทั้งข้อมูลและแนวทางกลยุทธ์ที่มีต่อระบบการเงิน การคลังทั้งในด้านการประเมินสถานะการเงิน การวางแผน การประมาณการจ่ายหรือเม็ดเงินที่จะสามารถนำไปใช้ในการบริหารรวมไปถึงสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่อาจมีผลกระทบต่อสถานะทางการเงินการคลังของประเทศ โดยสำนักงานงบประมาณเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับกระทรวงการคลัง สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งบทความนี้ขอมุ่งประเด็นไปที่สำนักงานงบประมาณและวุฒิสภา เนื่องจากสำนักงานงบประมาณเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการบริหารงบประมาณภาครัฐในทุกขั้นตอนและวุฒิสภา ซึ่งเป็นหน่วยงาน

ที่มีอำนาจหน้าที่กำกับและติดตามงบประมาณ อันเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการดำเนินงานบริหารงบประมาณของรัฐ (วัชรพงศ์ ขจร, 2567; สมภพ กระจับทุกข์, 2568)

3.1 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานงบประมาณในการบริหารงบประมาณ

สำนักงานงบประมาณเป็นหน่วยงานสำคัญในการบริหารงบประมาณแผ่นดิน เนื่องจากทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการกระบวนการในการบริหารงบประมาณทั้งระบบ โดยมีบทบาทตั้งแต่การวางแผนทบทวนงบประมาณที่ขอเสนอการจัดทำการบริหารงบประมาณ รวมไปถึงบทบาทในการเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการตรวจสอบร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยการดำเนินการต่าง ๆ ย่อมมุ่งเน้นการใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการดังกล่าวสำนักงานงบประมาณจึงยังต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานและสนับสนุนหน่วยงานของรัฐและหน่วยรับงบประมาณต่าง ๆ ให้สามารถบริหารงบประมาณได้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงแผนพัฒนาระดับพื้นที่ ทั้งนี้ ยังครอบคลุมงบประมาณทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นงบประมาณปกติหรือเงินนอกงบประมาณ อีกทั้งจะต้องส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการงบประมาณอีกด้วย (สำนักงานงบประมาณ, 2563)

จากการที่สำนักงานงบประมาณมีภารกิจที่ครอบคลุมทั้งการวางแผน จัดทำ การบริหาร ควบคุม และประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณรวมทั้งการรายงานผล และให้คำปรึกษาต่อหน่วยงานรัฐและรัฐบาล จึงนับได้ว่าสำนักงานงบประมาณเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลที่ทันสมัยและเชื่อถือได้ (วัชรพงศ์ ขจร, 2567) และตามกรอบทางกฎหมายที่กล่าวไว้ข้างต้น สำนักงานงบประมาณต้องดำเนินการด้านงบประมาณตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ กฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยการปฏิบัติหน้าที่นี้จะทำให้การบริหารงบประมาณเป็นไปอย่างเป็นระบบและถูกต้องตามหลักกฎหมาย ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนและรัฐสภา โดยสำนักงานงบประมาณมีบทบาทในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) การเสนอแนะนโยบายและแนวทางการจัดสรรงบประมาณ สำนักงานงบประมาณทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายและแนวทางการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศและแผนพัฒนาระดับพื้นที่ นอกจากนี้ยังจัดทำข้อเสนอยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้การจัดสรรงบประมาณตอบสนองต่อเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐบาลอย่างเป็นระบบ

2) การให้คำปรึกษาและคำแนะนำด้านงบประมาณ สำนักงานงบประมาณทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำหน่วยงานรัฐหรือหน่วยรับงบประมาณในการวางแผนและจัดทำงบประมาณ เพื่อให้แต่ละหน่วยงานสามารถบริหารจัดการงบประมาณได้สอดคล้องกับภารกิจและความจำเป็นของแต่ละหน่วยงาน ทั้งยังช่วยให้การใช้จ่ายงบประมาณเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3) การจัดทำงบประมาณและร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สำนักงานงบประมาณมีหน้าที่จัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมและร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายเสนอต่อคณะรัฐมนตรี รวมทั้งจัดเตรียมข้อมูลและคำชี้แจงประกอบการพิจารณาของรัฐสภา การจัดทำงบประมาณนี้ต้องคำนึงถึงวินัยทางการเงินการคลัง ความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม นโยบายรัฐบาล และภารกิจของหน่วยรับงบประมาณ

4) การปรับการจัดสรรงบประมาณตามสถานการณ์ สำนักงานประมาณมีหน้าที่จัดทำข้อเสนอเพิ่มหรือลดการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับสถานการณ์และกำลังเงินของแผ่นดินเสนอต่อนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

5) การบริหารและควบคุมงบประมาณ สำนักงานประมาณบริหารงบประมาณรายจ่ายและควบคุมการใช้จ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า โดยเน้นการบรรลุเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ของงานตามแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณที่กำหนด การควบคุมงบประมาณเป็นกลไกสำคัญในการรักษาวินัยทางการเงินและความโปร่งใสของการบริหารงบประมาณ

6) การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล สำนักงานประมาณติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล การใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยรับงบประมาณ พร้อมรายงานผลสัมฤทธิ์หรือประโยชน์ที่จะได้รับต่อนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี การดำเนินงานเช่นนี้ช่วยให้สามารถประเมินประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของงบประมาณในมิติการบริหารจัดการภาครัฐ

สำนักงานประมาณมีบทบาทสำคัญในการจัดการงบประมาณแผ่นดินทั้งในระดับยุทธศาสตร์และระดับปฏิบัติการ ครอบคลุมตั้งแต่การเสนอแนะนโยบาย การให้คำปรึกษา การจัดทำงบประมาณ การบริหารและควบคุมงบประมาณ การติดตาม และประเมินผล รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน บทบาทเชิงบรรยายนี้สะท้อนให้เห็นว่าสำนักงานประมาณไม่เพียงทำหน้าที่จัดการงบประมาณแต่ยังเป็นศูนย์กลางในการประสานงานเพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณเกิดประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารราชการแผ่นดินและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ (สำนักงานประมาณ, 2563)

3.2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาและวุฒิสภาในการบริหารงบประมาณ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 143 และ มาตรา 145 ได้กำหนดให้การตราพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณเป็นหน้าที่ของรัฐสภา โดยเบื้องต้นร่างกฎหมายดังกล่าวต้องเสนอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาในวาระสามวาระ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้แทนของประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการใช้ทรัพยากรของรัฐ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560, มาตรา 143) นอกจากนี้การอภิปรายในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรยังนับได้ว่าเป็นช่องทางในการตรวจสอบความเหมาะสม ความคุ้มค่าและความโปร่งใสของงบประมาณ สำหรับวุฒิสภาถึงแม้ว่าจะไม่มีอำนาจริเริ่มร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ หากแต่วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาร่างงบประมาณร่วมกับสภาผู้แทนราษฎร โดยเน้นการตรวจสอบความสอดคล้องกับกฎหมายและยุทธศาสตร์ชาติแม้ไม่สามารถไขสวาทสำคัญได้ แต่สามารถตั้งข้อสังเกตและใช้กลไกกรรมาธิการเพื่อติดตาม (พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561, มาตรา 17) ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 270 ที่กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่ในการติดตามเสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ ตลอดจนติดตามการจัดทำงบประมาณให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูป (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560, มาตรา 270) ซึ่งสรุปได้ว่าจากอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกรอบกฎหมายข้างต้น วุฒิสภาจึงสามารถใช้กลไกของคณะกรรมการทั้งสามัญและวิสามัญในการดำเนินการติดตามการบริหารงบประมาณ จากการศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดการจัดสรรงบประมาณตรวจสอบ

การใช้จ่ายของหน่วยงานรัฐ รวมถึงการอาศัยรายงานการตรวจสอบจากสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจของการตรวจสอบอีกด้วย (สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน, 2565)

ในการนี้ วุฒิสภามีการจัดตั้งคณะกรรมการการสามัญด้านต่าง ๆ ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดหนึ่งในนั้นคือ คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ ซึ่งมีหน้าที่ในการติดตามการจตุรและการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ โดยการดำเนินงานของคณะกรรมการรูปแบบนี้เป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยให้วุฒิสภาสสามารถตรวจสอบโครงการและการใช้งบประมาณในเชิงปฏิบัติประกอบไปด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การให้มีการชี้แจงของผู้บริหารหน่วยงานการลงพื้นที่ตรวจสอบ การจัดสัมมนาหรือการพิจารณาคำร้องจากประชาชน (สนทยา แสงเภา, 2556)

4. กระบวนการจัดทำงบประมาณของประเทศไทย

จากระเบียบข้อกำหนดภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้ถูกมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินการงบประมาณ โดยกระบวนการงบประมาณ (Budget process) ที่มีลักษณะเป็นวงจร (Budget cycle) ที่ประกอบด้วยกลไกในการจัดการ ซึ่งจะถูกขับเคลื่อนตามขั้นตอนต่อเนื่อง โดยกระบวนการในการจัดทำงบประมาณจะครอบคลุมถึงการกิจเงื่อนไขต่าง ๆ ของหน่วยงานที่จะดำเนินการขอเสนองบประมาณ ให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาอนุมัติ การนำงบประมาณไปใช้ไปจนถึงกระบวนการในการติดตามและประเมินผลที่ซึ่งเกี่ยวข้องถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น

สำนักงบประมาณของรัฐบาลเป็นหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบต่อการกระบวนการจัดทำงบประมาณ โดยสำนักงบประมาณของรัฐบาล (2562) ได้อธิบายว่า กระบวนการงบประมาณ (Budget process) เป็นการดำเนินงานด้านการงบประมาณแผ่นดินที่จัดลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน เริ่มจากการจัดเตรียมงบประมาณ (Budget preparation) การอนุมัติงบประมาณ (Budget adoption) การบริหารงบประมาณ (Budget implementation) และการควบคุมงบประมาณ (Budget execution and control) ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวถูกกำหนดไว้ในกฎหมายและระเบียบที่มีผลบังคับใช้ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐและบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน โดย วรพงษ์ ขจร (2567) ได้สรุปวงจรงบประมาณ (Budget cycle) ที่ดำเนินการโดยสำนักงบประมาณ ดังนี้

กระบวนการที่ 1 การทบทวนและการวางแผนงบประมาณซึ่งถือเป็นขั้นตอนเริ่มต้นของกระบวนการงบประมาณ โดยมีลักษณะเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการใช้จ่ายภาครัฐในงบประมาณถัดไป จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การวางแผนให้การใช้จ่ายสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีและแผนแม่บทที่อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวแผนการปฏิรูปประเทศรวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งการทบทวนและการวางแผนงบประมาณจะต้องคำนึงถึงสถานะทางการคลังของประเทศอันเป็นพื้นฐานในการประกอบการตัดสินใจในการดำเนินการดังกล่าวที่สำคัญที่สุดทั้งนี้ สำนักงบประมาณมีบทบาทเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับกระทรวงการคลัง สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อกำหนดนโยบายงบประมาณในแต่ละปีซึ่งประกอบด้วยกำหนดวงเงินที่จำเป็นต่อการใช้จ่าย การคาดการณ์รายได้ของรัฐ และการกำหนดแนวทางการชดเชยในกรณีที่เกิดภาวะขาดดุลงบประมาณตลอดจนการกำหนดสัดส่วนของงบประมาณรายจ่ายเพื่อการลงทุนและการชำระหนี้สาธารณะให้อยู่ในกรอบวงเงินที่กำหนดไว้ (พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561, 2561)

กระบวนการที่ 2 การจัดทำงบประมาณเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่รับงบประมาณ โดยต้องจัดทำคำของบให้สอดคล้องกับภารกิจและความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้จ่ายเงินของรัฐมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในการบริหารจัดการภาครัฐ โดยมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ

พ.ศ. 2561 กำหนดให้แต่ละหน่วยงานที่รับงบประมาณยื่นคำขอตั้งงบประมาณผ่านรัฐมนตรีเจ้าสังกัด และเสนอถึงผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณที่มีอำนาจในการวางหลักเกณฑ์ กำหนดวิธีการ และระยะเวลา รวมถึงประกาศปฏิทินงบประมาณประจำปี โดยคำขอตั้งงบประมาณจะต้องระบุวัตถุประสงค์ของการใช้จ่าย แผนการปฏิบัติงาน รายละเอียดค่าใช้จ่าย ตลอดจนจนวนงานเกี่ยวกับเงินนอกงบประมาณ (พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561, 2561)

อนึ่ง สำนักงบประมาณมีหน้าที่ในการพิจารณาและจัดสรรงบประมาณโดยให้ความสำคัญกับความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายรัฐบาล อีกทั้งยังมีอำนาจในการปรับลดค่าของงบประมาณตามความเหมาะสมที่ซึ่งพิจารณาจากภารกิจ ความสามารถในการเบิกจ่ายและการก่อหนี้ผูกพันของแต่ละหน่วยงาน (พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561, 2561) โดยกระบวนการนี้จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่สำนักงบประมาณจะจัดทำขึ้นเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี และนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรต่อไป

กระบวนการที่ 3 การอนุมัติงบประมาณเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากสำนักงบประมาณได้จัดทำร่างงบประมาณรายจ่ายประจำปีผ่านความเห็นชอบของผู้อำนวยการสำนักงบประมาณแล้ว และได้การนำร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีพร้อมเอกสารประกอบเสนอให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบ โดยต้องเสนอต่อรัฐสภาล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามเดือนก่อนวันเริ่มปีงบประมาณใหม่ (พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561, 2561) นอกจากนี้สำนักงบประมาณยังมีหน้าที่จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนควบคู่ไปกับกระบวนการดังกล่าว เพื่อให้การกำหนดงบประมาณมีความรอบด้านและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

เมื่อร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ที่ประชุมต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 105 วันนับแต่วันที่ร่างกฎหมายมาถึง โดยการพิจารณามีทั้งหมด 3 วาระ ตามที่กำหนดไว้ในกระบวนการนิติบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการตรวจสอบและถ่วงดุลในขั้นตอนอนุมัติ (พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561, 2561) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ในสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการทั้งหมด 3 วาระ วาระแรกเป็นการลงมติรับหลักการและตั้งคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อพิจารณารายละเอียด วาระที่สองเป็นการพิจารณารายจ่ายตามกระทรวงและหน่วยงานตามที่คณะกรรมการธิการเสนอ และวาระสุดท้ายคือการลงमतือนุมัติร่างกฎหมาย ทั้งนี้ หากสภาผู้แทนราษฎรไม่สามารถพิจารณาได้ภายในเวลาที่กำหนด จะถือว่าร่างดังกล่าวได้รับความเห็นชอบและส่งต่อไปให้วุฒิสภาพิจารณาภายใน 20 วัน โดยไม่มีอำนาจแก้ไข หากวุฒิสภา ไม่ดำเนินการภายในกำหนดเวลาจะถือว่าเห็นชอบเช่นกัน จากนั้นนายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อลงพระปรมาภิไธยและ ประกาศใช้เป็นกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

กระบวนการที่ 4 การบริหารงบประมาณซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีมีผลบังคับใช้ อันเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนครอบคลุมทั้งการจัดสรรงบประมาณให้แก่ส่วนราชการ โดยสำนักงบประมาณและการเบิกจ่ายงบประมาณผ่านกรมบัญชีกลางโดยใช้ระบบบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือ GFMS นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการเงินเหลือมือซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อหน่วยงานของรัฐไม่สามารถใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับอนุมัติได้ทันภายในปีงบประมาณที่กำหนด ซึ่งโดยทั่วไปสำนักงบประมาณจะดำเนินการอนุมัติและจัดสรรงบประมาณให้แก่ส่วนราชการเป็นงวด ๆ งบประมาณ 2-3 ครั้งต่อปี โดยพิจารณาตามแผนการใช้จ่ายที่หน่วยงานจัดทำขึ้น การจัดสรรครั้งแรกจะครอบคลุมการดำเนินงานในช่วง 6 เดือนแรกของปีงบประมาณ จากนั้นจึงจัดสรรงบประมาณงวดที่สอง

สำหรับ 6 เดือนถัดมา นอกจากนี้ยังอาจมีการอนุมัติงบประมาณเพิ่มเติมในบางกรณีที่เป็นเร่งด่วนหรือเพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น

กระบวนการที่ 5 การประเมินผลซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของวงจรงบประมาณ โดยหน่วยที่รับงบประมาณมีหน้าที่จัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลทั้งการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามกรอบที่ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณกำหนด ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโปร่งใสและเปิดเผยต่อสาธารณชน เมื่อสิ้นสัปดาห์งบประมาณหน่วยงานต้องส่งรายงานผลการใช้จ่ายและผลการปฏิบัติงานต่อผู้อำนวยการสำนักงบประมาณภายใน 45 วัน เพื่อให้สำนักงบประมาณจัดทำรายงานสรุปเสนอคณะรัฐมนตรีภายใน 90 วันนับจากสิ้นปีงบประมาณ (พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561, 2561) นอกจากนั้นตามระเบียบบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2562 หน่วยงานที่รับงบประมาณจะต้องรายงานผลการดำเนินงานและผลการใช้จ่ายเป็นรายไตรมาส โดยรายงานดังกล่าวต้องแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายและตัวชี้วัด ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขที่พบระหว่างการดำเนินงาน อีกทั้งเมื่อสิ้นปีงบประมาณ หน่วยงานยังต้องจัดทำรายงานประจำปีที่แสดงผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณ เชื่อมโยงกับเป้าหมายการให้บริการของกระทรวง ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ และแผนการปฏิรูปประเทศ โดยกำหนดค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน (สำนักงบประมาณ, 2562)

ทั้งนี้ ผลการติดตามและประเมินผลเหล่านี้ถือเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่สำนักงบประมาณใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีในรอบปีถัดไป เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศ

5. ผลการติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา

คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2567 จากสมาชิกวุฒิสภาชุดที่ 13 โดยหลังจากได้มีตั้งคณะกรรมการแล้วได้มีการดำเนินการติดตามประเมินผลในการใช้จ่ายงบประมาณทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเงินกองทุน เงินหมุนเวียน โครงการที่ขอรับเงินงบประมาณจากรัฐอื่น ๆ ซึ่งในระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2567 ถึง เดือนมกราคม พ.ศ. 2568 มีการติดตามการบริหารงบประมาณจำนวน 135 รายการ (คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา, 2568) และสามารถจัดเป็นหมวดหมู่และยกตัวอย่างโครงการสำคัญที่มีผลกระทบต่อการบริหารงบประมาณสูงได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปโครงการที่ติดตามการบริหารงบประมาณโดยคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ระหว่างกันยายน พ.ศ. 2567 ถึง มกราคม พ.ศ. 2568

หมวดหมู่โครงการ	จำนวนโครงการ	ลักษณะของตัวอย่างโครงการที่สำคัญ
การก่อสร้างถนนและทางหลวง	40	โครงการก่อสร้างทางหลวงพิเศษหมายเลข 82 (บางขุนเทียน-บ้านแพ้ว) โครงการก่อสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กในพื้นที่ อบต.บาโระ โครงการซ่อมแซมถนนพระราม 2 และทางหลวงสายหลัก
ก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างพื้นฐาน	25	โครงการก่อสร้างอาคารที่เกิดรอยร้าว สนามกีฬาตำบลสะเตงนอก (ยะลา) โครงการเกี่ยวกับปรับปรุงอาคารเรียน
จัดซื้อจัดจ้าง	30	โครงการจัดซื้อแบบเรียน องค์การคำของ สกสค. โครงการจัดหาวิทยุสื่อสาร Digital Trunked Radio โครงการจัดซื้อพัดลมและครุภัณฑ์อื่นๆ
น้ำ/เขื่อน/ชลประทาน	20	โครงการเขื่อนป้องกันตลิ่ง โครงการคลองระบายน้ำลากบางบาล-บางไทร โครงการบ่อน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร
อื่น ๆ	20	โครงการจัดหาเสาไฟฟ้าเพื่อความมั่นคง โครงการเยียวยาหลังอุบัติเหตุ (เช่น รถบัสนักเรียน, อุทกภัย) โครงการกองทุนหมุนเวียนงบรายจ่ายประจำปี

ที่มา: คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา. (2568). *สรุปผลการดำเนินการของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา (ระหว่างเดือนกันยายน ๒๕๖๗ - มกราคม ๒๕๖๘)*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการวุฒิสภา.

6. ปัญหา อุปสรรค และข้อค้นพบจากการดำเนินงานของคณะกรรมการติดตามงบประมาณ วุฒิสภา

จากการดำเนินการของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ในระยะเวลาเพียง 4 เดือน มีโครงการที่ต้องดำเนินการถึง 135 โครงการ ในขณะที่ยังมีโครงการอื่น ๆ ค้างอยู่ในกระบวนการติดตามตรวจสอบอีกจำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงบประมาณที่ได้รับของหน่วยงานต่าง ๆ เกิดปัญหาหลังจากรับงบประมาณไปดำเนินการแล้ว โดยการจัดหมวดหมู่โครงการที่ได้รับการติดตามตรวจสอบทั้งหมด พบว่า โครงการด้านการก่อสร้างถนนและทางหลวงมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการลงทุนภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่และกระตุ้นเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบซ้ำคือความล่าช้าในการก่อสร้าง คุณภาพของงานที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้รวมไปถึงผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่จากการดำเนินการที่ยืดเยื้อ

ส่วนโครงการในกลุ่มการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างพื้นฐานแม้จะมีจำนวนรองลงมาแต่หลายกรณีพบว่า โครงการเหล่านั้นมีปัญหาความไม่คุ้มค่าของการลงทุน เช่น อาคารหรือสนามกีฬาที่ก่อสร้างแล้วไม่ถูกใช้งานจริงหรือเกิดการชำรุดเสียหายภายในเวลาอันสั้น ซึ่งสะท้อนถึงข้อบกพร่องตั้งแต่เริ่มการวางแผนโครงการและการกำกับติดตามงานก่อสร้าง โดยสำหรับหมวดการจัดซื้อจัดจ้าง เมื่อติดตามการบริหารงบประมาณแล้วได้พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เชื่อมโยงกับระบบ e-bidding ที่เปิดช่องให้เกิดการเสนอราคาต่ำกว่าความเป็นจริงจนไม่สามารถดำเนินโครงการได้ ทำให้เกิดการทิ้งงาน

หรือมีการใช้ช่องทางอุทธรณ์เพื่อกลั่นแกล้งคู่แข่ง ทำให้งานหยุดชะงักล่าช้า ปัญหาลักษณะนี้สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบจัดซื้อจัดจ้างสาธารณะที่ยังไม่สามารถป้องกันการเอารัดเอาเปรียบหรือสร้างการแข่งขันที่เป็นธรรมได้อย่างแท้จริง

โครงการในกลุ่มน้ำ/เขื่อน/ชลประทาน ซึ่งมีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ เนื่องจากเป็นโครงการเกี่ยวข้องกับการป้องกันภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือ ความล่าช้าในการดำเนินโครงการ การดำเนินการที่ไม่ต่อเนื่อง โดยเกิดจากอุปสรรคด้านการประสานงานส่งผลให้เกิดการขาดการบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของโครงการอื่น ๆ แม้จะอยู่ในกลุ่มของโครงการที่ทำการติดตามที่มีปัญหาจำนวนไม่มากแต่ก็สะท้อนปัญหาที่กระจัดกระจาย ปัญหาที่คล้ายกัน คือ การเบิกจ่ายล่าช้า อย่างไรก็ตาม โดยรวมปัญหาจากโครงการในกลุ่มนี้ยังคงมีปัญหาด้านความคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณและการไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

นอกจากนั้น ในกระบวนการติดตามการบริหารงบประมาณโครงการในรอบการทำงาน 4 เดือนแรกของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ซึ่งประกอบด้วยกรเชิญหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการเข้าชี้แจง ประชุมหรือ จัดเวทีสัมมนาขอข้อคิดเห็นรวมถึงการลงติดตามในพื้นที่ของโครงการจริง ยังมีข้อค้นพบอีกว่าปัญหาส่วนใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านใดด้านหนึ่งแต่เป็นผลที่เกิดจากทั้งกระบวนการ เริ่มจากการวางแผนโครงการที่ไม่รอบด้าน กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่ยังมีช่องโหว่และการติดตามกำกับดูแลที่ไม่เข้มข้น รวมไปถึงขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ที่สะท้อนถึงการขาดการบูรณาการแผนของโครงการกับกระบวนการจัดทำงบประมาณ ซึ่งหากพิจารณาในมิติของ “นโยบาย” ย่อมหมายถึงโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลภายใต้กรอบงบประมาณมุ่งผลสัมฤทธิ์ ที่ยังขาดการกลไกในการดำเนินการเชื่อมต่อกับหลักการในมิตินโยบายของชาติ มิตินโยบายของหน่วยงานที่ขอรับงบประมาณ และมีมติการนำไปปฏิบัติของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอุปมานว่า “มติของประชาชน” ได้ถูกกำหนดรวมไว้ใน “มติท้องถิ่น” หากแต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้นการขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการของโครงการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “ห่วงโซ่คุณค่า” หรือ ต้นน้ำของการจัดทำงบประมาณ (พรชัย เทพปัญญา, 2561) กลับเป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาของโครงการมูลค่ามหาศาลที่ไม่ถูกนำไปใช้งานได้จริง

จากข้อค้นพบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการติดตามจะอยู่ในวงจรสุดท้ายของวงจรงบประมาณ (Budget cycle) ทำให้พบปัญหาที่ปลายเหตุ ในขณะที่ต้นเหตุของปัญหาที่โครงการไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เกิดขึ้นจากโครงการที่เสนอให้สำนักงบประมาณทบทวนและวางแผนเป็นโครงการที่เสนอด้วยหน่วยงานโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอแนะหรือการเสนอความต้องการในการใช้ประโยชน์ของโครงการนั้น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการแรกของวงจรงบประมาณซึ่งย่อมเกิดผลกระทบด้านความคุ้มค่าเมื่อเข้าสู่กระบวนการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในท้ายที่สุด

สรุป

บทความนี้ศึกษาการพัฒนาการกลไกการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณภาครัฐภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ โดยใช้ข้อมูลจากการติดตามเชิงปฏิบัติการจากคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา เป็นฐานในการอธิบายถึงกรอบและกระบวนการของระบบงบประมาณ วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากโครงการที่เผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงบประมาณ เพื่อสังเคราะห์แนวทางเชิงกลไกในการยกระดับประสิทธิภาพความโปร่งใสและการตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะ โดยการสร้างกลไกให้การบริหารงบประมาณ คือ “เครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบาย” ที่ดำเนินการจัดสรรทรัพยากรของรัฐให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์คุ้มค่าอย่างเป็นระบบ เช่นเดียวกัน

กับแนวทางการดำเนินการในการบริหารงบประมาณในมิติของสถาบันและกฎหมาย ซึ่งบทความนี้ได้อธิบายถึงวงจรงบประมาณของประเทศไทยตั้งแต่การเตรียมและจัดทำ การอนุมัติ การบริหารและเบิกจ่าย จนถึงการควบคุมและประเมินผล ภายใต้งานหลักด้วยกลไกถ่วงดุลของรัฐบาลและวุฒิสภา โดยงบประมาณการใช้จ่ายต้องสอดคล้องยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อยู่บนวินัยการคลังและความรับผิดชอบเปิดเผยต่อสาธารณะ เชิงปฏิบัติครอบคลุมการจัดสรรเป็นงวดผ่านระบบการเงิน การคลังภาครัฐและการรายงานติดตามประเมินผลทั้งรายไตรมาสและรายปีเพื่อป้อนกลับสู่การงบประมาณในรอบถัดไป

จากการติดตามและประเมินโครงการของคณะกรรมการการติดตามบริหารงบประมาณ วุฒิสภา ซึ่งโครงการที่เกิดประเด็นปัญหาประกอบด้วยโครงการในการก่อสร้างถนนและทางหลวง อาคารและสิ่งปลูกสร้างพื้นฐาน การจัดซื้อจัดจ้างโครงการน้ำ/เขื่อน/ชลประทาน และอื่น ๆ สะท้อนปัญหาเชิงระบบที่เกิดซ้ำและเชื่อมโยงข้ามขั้นตอน ได้แก่ ความไม่สอดคล้องของคำของบประมาณกับยุทธศาสตร์ชาติและความต้องการพื้นที่ ทำให้บางโครงการใช้ประโยชน์จริงไม่ได้ หรือเป็นภาระในการบำรุงรักษา ปัญหาเรื่องช่องโหว่ของ e-bidding ที่นำไปสู่การตั้งราคาต่ำ การทำงานและการอุทธรณ์ กลั่นแกล้งทำให้งานล่าช้าตลอดจนระบบติดตามประเมินผลที่เน้นปลายทางเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพเชิงบริบท ควบคุมข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ข้อมูลการจัดกระจาย อุปสรรคในการรวบรวมข้อมูลเพื่อชี้แจงและการมีส่วนร่วม ของประชาชนที่ยังไม่เพียงพอ ส่งผลให้ตรวจพบว่าปัญหาเหล่านั้นอยู่ที่ “ปลายน้ำ” มากกว่า “ต้นน้ำ” โดยพบรูปแบบ เฉพาะตามหมวดงาน ได้แก่ งานถนนล่าช้าและคุณภาพไม่ตามมาตรฐาน งานอาคารมีความคุ้มค่าต่ำจากการไม่ถูกใช้งานหรือ ชำรุดเร็ว และงานน้ำ/เขื่อน/ชลประทานติดขัดการประสานงานและการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน

ในการนี้ จากข้อสรุปด้วยข้อมูลดังกล่าวสามารถสังเคราะห์เป็นข้อเสนออันเป็นแนวทางพัฒนาต่อไป ใน 3 มิติ โดยเน้นการขยับ “จุดควบคุม” ของระบบไปยังช่วงต้นน้ำและระหว่างกระบวนการในวงจรงบประมาณ (Budget cycle) มากขึ้น คือ ประการแรก การฝังกลไกด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นทบทวนและวางแผน เพื่อให้คำของบประมาณที่เข้าสู่ระบบมีใช้มีแต่ร่องรอยของการรับฟัง หากแต่มีการพิจารณาจากภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบ และเป็นผู้ใช้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะกรณีคำของบระดับจังหวัดที่มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่ แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565 รองรับ จึงควรมีคณะกรรมการภาคประชาชนร่วมพิจารณา ประการที่สอง การวางเงื่อนไข ให้นิยามรับงบประมาณแสดงตรรกะผลลัพธ์และความคุ้มค่าตั้งแต่ระดับแผน เพื่อคัดกรองโครงการที่มีความเสี่ยงใช้ประโยชน์ ไม่ได้ตั้งแต่ก่อนอนุมัติโดยเฉพาะการแก้ไขปัญห e-bidding ด้วยกระบวนการที่ละเอียดในการแสดงผลผลิตที่ได้รับจากผู้เสนอและใช้ผู้เชี่ยวชาญกับระบบตรวจสอบก่อนมากขึ้น และประการที่สาม การติดตามตรวจสอบแบบครอบคลุมทุกมิติของ วงจรทั้งก่อน ระหว่าง และหลังดำเนินการ เพื่อลดความเสียหายเชิงระบบและเพิ่มประสิทธิภาพของการป้อนกลับ นอกจากนี้ บทความยังชี้ถึงการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีและการเปิดเผยข้อมูลเชิงรุก เพื่อบูรณาการฐานข้อมูลงบประมาณ การทำสัญญา ความก้าวหน้าโครงการและยกระดับธรรมาภิบาลของ e-bidding ให้แข่งขันอย่างเป็นธรรมและตรวจจับพฤติกรรมเสี่ยงได้ดีขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้คาดว่าจะทำให้ระบบงบประมาณเป็นระบบ โปร่งใสและตอบโจทย์ประชาชนอย่างตรงเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

โดยสรุปแนวทางพัฒนาเชิงกลไกของการจัดทำและติดตามงบประมาณที่เสนอให้มีการปรับจุดเน้น การกำกับไปสู่การป้องกันเชิงระบบตั้งแต่ต้นน้ำและเสริมแรงกำกับระหว่างทางกลางน้ำด้วยข้อมูลเปิดเผยและการมีส่วนร่วม อย่างรอบด้านทุกภาคส่วนจะสามารถยกระดับคุณภาพการใช้จ่ายของรัฐให้คุ้มค่า ลดปัญหาของโครงการที่นำไปสู่ความสูญเสีย งบประมาณที่เป็นทรัพยากรสำคัญของชาติและสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงบประมาณของรัฐต่อสังคมโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอในการพัฒนากลไกการจัดทำและติดตามงบประมาณภาครัฐ

เนื่องจากข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนากลไกในการจัดทำและติดตามงบประมาณภาครัฐในบทความนี้ได้สรุปจากปัญหา อุปสรรคและข้อค้นพบที่ได้การดำเนินงานของคณะกรรมการติดตามบริหารงบประมาณ ดังนั้น จึงมีลักษณะของการพัฒนาที่เป็นการปรับปรุงกลไกและกระบวนการ โดยมีได้หมายความว่ารวมถึงระบบการบริหารงบประมาณทั้งหมดซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1) การปรับข้อกำหนดและรายละเอียดในวงจรการจัดทำงบประมาณให้มีการตรวจสอบว่าโครงการที่เสนอให้สำนักงานงบประมาณทบทวนเพื่อทำแผนงบประมาณนั้นได้มีการดำเนินการในการรับข้อเสนอจากประชาชน หรือมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนเป็นกระบวนการแรก และต้องมีการตรวจสอบกำกับอย่างเข้มข้นเป็นระบบ โดยแนวทางนี้จะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565 (2565) โดยระบุว่า หากการยื่นของงบประมาณมาจากจังหวัดควรจัดให้มีคณะกรรมการจากภาคประชาชนเข้าร่วมพิจารณาโครงการนั้น ๆ ด้วย ซึ่งข้อเสนอนี้จะเป็นการพัฒนาให้กลไกการจัดทำและติดตามงบประมาณมีความรอบด้านและสอดคล้องในทุกมิติ คือ มิติยุทธศาสตร์ชาติ มิตินโยบายของหน่วยงาน และมิติการนำไปใช้ประโยชน์ของท้องถิ่น พื้นที่ และประชาชน

2) การจัดทำงบประมาณต้องเน้นเป้าหมายในการมุ่งผลสัมฤทธิ์ตั้งแต่ระดับแผน ดังนั้นหน่วยงานที่ขอรับงบประมาณต้องแสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่ได้จากงบประมาณที่เสนอขออย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ อาจมีการใช้การประเมินความคุ้มค่าของโครงการตั้งแต่ในระดับแผนเพื่อป้องกันความสูญเสียหากเมื่อโครงการได้รับงบประมาณแต่ไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จ

3) สร้างระบบการติดตามตรวจสอบแบบครบมิติทุกกระบวนการของวงจรงบประมาณ เนื่องจาก การติดตามทุกกระบวนการบริหารงบประมาณ คือ การสร้างระบบป้องกันและบริหารความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหาย ไม่ให้เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด เนื่องจากความเสียหายจะผ่านการควบคุมป้องกันแก้ไขในทุกขั้นตอนและทุกมิติ ซึ่งหากระบบและกระบวนการติดตามตรวจสอบในการประเมินผลซึ่งมักเป็นขั้นตอนที่โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายมากกว่าการวางระบบในการป้องกันตลอดทั้งระบบ

4) การใช้เทคโนโลยีสำหรับการบูรณาการข้อมูลการแก้ปัญหา e-bidding โดยการสร้างธรรมาภิบาลด้วยระบบการจัดซื้อจัดจ้างให้เกิดความเป็นธรรมโปร่งใส (เจริญพงษ์ ศุภธีระธาดา, 2559) ผ่านนวัตกรรมการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ด้วยหน่วยงานรัฐบาลดิจิทัล (พิรพงษ์ แสงแก้ว และคณะ, 2564) นอกจากนั้นก่อนการเข้าสู่กระบวนการ e-bidding ควรจะมีการแยกเป็นขั้นตอนที่ละเอียดมากขึ้น เช่น การกำหนดคุณสมบัติจะต้องมีการตรวจสอบก่อนการใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาบริษัทหรือผู้เสนอขอดำเนินการโครงการ การตรวจสอบแผนของการดำเนินงานกำกับพร้อมระบบบริหารงบประมาณ (พิชามญช์ กาทอง และ รุ่งนภา จินโสภา, 2564)

โดยสรุปแนวทางในการพัฒนากลไกการจัดทำและติดตามงบประมาณเพื่อยกระดับประสิทธิภาพความโปร่งใสและการตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะบนฐานคิดที่ว่า งบประมาณคือ “เครื่องมือเชิงนโยบาย” ที่เชื่อมการจัดสรรทรัพยากรของรัฐกับผลลัพธ์เป็นวงจรต่อเนื่อง โดยการเตรียมและจัดทำอนุมัติ บริหาร-เบิกจ่าย ควบคุมและประเมินผลภายใต้หน่วยงานแกนกลางและกลไกถ่วงดุลของรัฐบาล ต้องยึดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี วนัยการคลังและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ซึ่งข้อมูลจากการติดตามชี้ให้เห็นปัญหาเชิงระบบซ้ำซ้อนจึงเสนอให้ขยับ “จุดควบคุม”

มาที่ต้นน้ำและระหว่างทาง โดยฝักร่วมมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นแผนกำหนดผลกระทบและความคุ้มค่าล่วงหน้า และติดตามครบวงจรเสริมด้วยเทคโนโลยี-ข้อมูลเปิด และธรรมาภิบาลจัดซื้อจัดจ้างทั้งหมด บูรณาการแผนและงบประมาณแบบยึดพื้นที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงนโยบาย และการกักภายใต้กรอบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ (Strategic Performance Based Budgeting: SPBBS) และเครื่องมือติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation: M&E) ที่ชัดเจน เพื่อลดความซ้ำซ้อนเพิ่มประสิทธิภาพความโปร่งใส และความคุ้มค่าต่อโจทย์ประชาชนอย่างตรวจสอบได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). รายงานการประเมินผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา. (2568). สรุปผลการดำเนินการของคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ วุฒิสภา (ระหว่างเดือนกันยายน 2567 – มกราคม 2568). สำนักเลขาธิการวุฒิสภา.
- คณะกรรมการศึกษาการจัดทำและติดตามการบริหารงบประมาณ สภาผู้แทนราษฎร. (2568). รายงานผลการศึกษา เรื่อง ระบบงบประมาณไทย: สภาพปัญหาและข้อเสนอเพื่อการปฏิรูป. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เจริญพงษ์ ศุภธีระธาดา. (2559). การพัฒนารูปแบบเพื่อสนับสนุนการมีธรรมาภิบาลในกระบวนการงบประมาณแผ่นดิน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรชัย เทพปัญญา. (2561). การพัฒนารูปแบบการวางแผนและการจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการที่รองรับการปฏิบัติงานตามนโยบายรัฐบาล. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 1–15.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565. (19 สิงหาคม 2565). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนที่ 51 ก. https://web.parliament.go.th/assets/portals/82/news/158/1_158.pdf
- พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561. (11 พฤศจิกายน 2561). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 92 ก. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/092/1.PDF>
- พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561. (19 เมษายน 2561). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 27 ก. https://www3.agod.go.th/legald/wpcontent/uploads/2021/11/v-210_04_07_2561n.pdf
- พิชามญชุ์ กาหลง, และรุ่งนภา จินโสภา. (2564). การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของมหาวิทยาลัยมหิดล. *วารสาร Mahidol R2R e-Journal*, 8(3), 34-47.
- พิรพงษ์ แสงแก้ว, ศุภวิชญ์ มีศิริพันธ์, กาญจนพร วงศ์อาจ, และโชติ บติรัฐ. (2564). 7 กลไก การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. *วารสารร้อยแก่นสารวิชาการ*, 7(3), 386–397.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- วัชรพงศ์ ขจร. (2567). ความพร้อมของเจ้าหน้าที่สำนักงานเพื่อรองรับการเป็นหน่วยรับงบประมาณตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมภพ ระวังทุกข์. (2568). กฎหมายว่าด้วยที่มาและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ 2560. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการบริหารงานยุติธรรม*. 1(2), 49–62.
- สำนักงานประมาณ. (2562). *ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2562*.
https://bbstore.bb.go.th/cms/1566977802_2030.pdf
- สำนักงานประมาณ. (2563). *คำอธิบายสรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561*. สำนักนายกรัฐมนตรี. <https://bb.go.th/en/topic-detail.php?id=12509>.
- สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน. (2565). *รายงานผลการปฏิบัติงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*.
<https://prt.parliament.go.th/items/4076fc20-5c62-4072-8ada-c4d6885725f0>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานผลการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- แสนสุริยา รักเสมอ. (2566). การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานด้วยหลักธรรมาภิบาล. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*. 6(6), 315–326.

บทความวิชาการ (Academic articles)

**การพัฒนาการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร: แนวทางเชิงกลยุทธ์
และการเสริมสร้างสมรรถนะ ภายใต้มุมมองด้านความมั่นคงของชาติ**
**Developing Military Psychological Operations: Strategic Guidelines and
Competency Building in the Context of National Security Perspectives**

จตุพร จตุทอง¹, ดังนภสร ณ ป้อมเพชร^{2*}
Jatuporn Jatutong¹, Darngnapasorn Na Pombejra^{2*}

¹ โรงเรียนชุมพลทหารเรือ ชลบุรี ประเทศไทย

Naval Rating School, Royal Thai Navy, Chon Buri Province, Thailand.

² โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต กรุงเทพฯ ประเทศไทย

School of Law and Politics, Suan Dusit University, Bangkok, Thailand

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author): ดังนภสร ณ ป้อมเพชร (Darngnapasorn Na Pombejra)

E-mail: politics.environment@gmail.com

Received: 13 สิงหาคม พ.ศ. 2568, Revised: 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568, Accepted: 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร เพื่อนำเสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์และเสริมสร้างสมรรถนะของการปฏิบัติการนี้สำหรับการนำไปใช้สร้างความเข้าใจ ความเชื่อมั่นลดความหวาดระแวงระหว่างกองทัพกับประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความขัดแย้งด้วยการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานของทัพเรือภาคที่ 1 นำไปวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดด้านความมั่นคงของชาติร่วมกับทฤษฎีการโน้มน้าวใจ ทฤษฎีความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ และแนวคิดด้านภาพลักษณ์และการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์ให้ได้แนวทางการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารที่จะสามารถสร้างความมั่นคงของชาติได้ ผลการศึกษาพบว่าการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารสามารถเสริมสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือและจิตสำนึกด้านความมั่นคงของชาติอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรม โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการภัยพิบัติทางทะเล รวมไปถึงการสร้างและพัฒนาเครือข่ายมวลชนร่วมกับภาคประชาสังคม นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้ ทั้งนี้ ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์และแนวทางพัฒนาสมรรถนะ ได้แก่ 1) การส่งเสริมบูรณาการกับภาคพลเรือน 2) ปรับบทบาทจากการขึ้นนำสู่การโน้มน้าวและเน้นการสร้างการมีส่วนร่วม 3) เสริมสร้างภาพลักษณ์ของกองทัพในฐานะพันธมิตรเพื่อการพัฒนา 4) พัฒนาองค์ความรู้และสมรรถนะบุคลากรด้านจิตวิทยาทางทหารให้ทันต่อภัยคุกคามยุคใหม่ 5) กำหนดยุทธศาสตร์การสื่อสารที่เชื่อมโยงกับนโยบายและเป้าหมายด้านความมั่นคงของชาติ 6) วางระบบการประเมินผลและกลไกการเรียนรู้จากภาคสนาม ซึ่งสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารควรได้รับการพัฒนาในเชิงระบบเพื่อเป็นเครื่องมือลดความขัดแย้งเสริมสร้างความเข้าใจ ความมั่นคงแบบองค์รวมและส่งเสริมสันติภาพอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร, กลยุทธ์การปฏิบัติการจิตวิทยา, ความมั่นคงของชาติ

Abstract

This article analyzes military psychological operations (PSYOP) to propose strategic approaches and strengthen operational competencies for building mutual understanding, trust, and reduced suspicion between the armed forces and civilians, particularly in conflict-prone areas. Drawing lessons from the First Naval Area Command of the Royal Thai Navy, the study applies a national security lens in combination with persuasion theory, strategic cooperation theory, and concepts of image management and communication to synthesize actionable guidance for PSYOP that advances national security. Findings indicate that PSYOP can tangibly foster understanding, cooperation, and civic consciousness on national security through public outreach, training programs, environmental conservation initiatives, maritime disaster management, and the creation and development of civic networks in partnership with civil society. Beyond security outcomes, PSYOP can serve as an instrument for sustainable social development. Strategic recommendations for enhancing competencies are as follows: (1) promote integration with civilian sectors; (2) reorient roles from directive messaging to persuasive, participatory engagement; (3) strengthen the military's image as a development partner; (4) update PSYOP knowledge and personnel competencies to address emerging threats; (5) align communication strategies with national security policies and objectives; and (6) institutionalize field-based evaluation and learning mechanisms. Overall, the development of PSYOP should proceed systemically to function as a conflict-mitigation tool in order to build understanding, holistic security, and sustainable peace.

Keywords: Military Psychological Operations, Psychological Operations Strategies, National Security

บทนำ

สังคมในศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่มีลักษณะหลากหลายและซับซ้อนอันเกิดจากปัจจัยที่โลกพัฒนาอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในสื่อสารในสังคมที่ส่งผลให้การแพร่กระจายข่าวสารมีทั้งความรวดเร็วและความกว้างจนไร้พรมแดน อย่างไรก็ตาม การสื่อสารหรือการสร้างใจที่ “เร็ว” และ “กว้าง” หรือแม้แต่ในเชิงของ “ความถี่” อาจไม่เพียงพอที่จะสร้างให้สังคมมีพลังได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของความมั่นคงของชาติ ที่ซึ่งจำเป็นต้องมีการสื่อสารในเชิง “ลึก” และต้องมีความระมัดระวังต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่สามารถควบคุมได้ เหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคมและประเทศชาติ อันจะนำไปสู่สังคมที่สงบสุขและยั่งยืน ทั้งนี้ การสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนมิได้อาศัยเพียงการควบคุมปัจจัยภายนอก หากแต่ต้องอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในมิติของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงความคิด ความรู้สึก ทักษะ และพฤติกรรมที่ดำรงอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้ของมนุษย์ที่ปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ

ดังนั้น การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การสร้างพลังทางใจ และการหล่อหลอมจิตสำนึกของพลเมือง จึงนับเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายและความแตกต่างของสังคมในปัจจุบันนี้

จะเห็นได้ว่า ความเข้าใจ ความคิดความเชื่อของประชาชนในสังคมได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงการสร้างวาทกรรมผ่านการสื่อสาร โดยเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญกับบทบาทของสถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสารมวลชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ หรือแม้แต่ภาคประชาสังคม (กุสตาฟ เลอ บง, 2560/1895) ทั้งนี้ นอกจากสถาบันต่าง ๆ ข้างต้น โดยในมิติของการสร้างความมั่นคงของชาติ การสร้างความเข้าใจต่อประชาชนที่มีต่อชาติและความสัมพันธ์ต่อประเทศอื่น การสร้างความเชื่อมั่น และศรัทธาต่อรัฐซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องใช้ทั้งทักษะกลยุทธ์ในการสร้างช่องทาง วิธีการปฏิบัติผ่านกระบวนการทางจิตวิทยารวมไปถึงการมีแผนยุทธศาสตร์ที่เป็นเอกภาพ ทำให้กองทัพกลายเป็นกลไกที่สำคัญในการปฏิบัติการดังกล่าว โดยในประเทศไทยนั้น การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร (Military Psychological Operations: PSYOP) นี้ เป็นภารกิจของกองทัพภายใต้แนวคิดที่จำเป็นต้องสร้างสังคมให้เกิดพลังแห่งความสามัคคีผ่านความร่วมมือ เพื่อก่อให้เกิดสังคมที่สงบสุขและนำไปสู่การทำให้เกิดความมั่นคงของชาติในท้ายที่สุดด้วยเหตุนี้ การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงของชาติผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาที่จะส่งผลต่อความคิด พฤติกรรม และทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนในสังคม โดยมีเป้าหมายประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำเนินการทางทหาร การรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน และการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งรัฐ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันความสำคัญของการปฏิบัติการจิตวิทยาในบริบทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติการเฉพาะในสถานการณ์ความขัดแย้ง แต่ยังรวมถึงการเสริมสร้างความเข้าใจ การลดความหวาดระแวง และการสร้างความพร้อมทางจิตใจของประชาชนต่อภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ๆ ที่มีต่อฐานคติของคนทุกกลุ่มทุกวัยในสังคม

อนึ่ง เนื่องด้วยสังคมปัจจุบันมีสภาพการณ์ทางสังคมมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสังคมมีรูปแบบโครงสร้างและบริบทที่แตกต่างซับซ้อน ประชาชนอยู่ในสังคมเดี่ยววิถีชีวิตที่พึ่งพากันน้อยลง ความคิดและความเชื่อที่แตกต่างและสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย การเกิดของวาทกรรมทางการเมืองที่มีแนวโน้มในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองใหม่ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและรวดเร็วในขณะที่ภารกิจในการปฏิบัติการเพื่อหล่อหลอมพลังความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมที่สนับสนุนความมั่นคงของชาติของกองทัพอาจมีข้อจำกัดมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากกลิที่ว่า “ใครครอบครองสื่อย่อมครอบครองโลก” ซึ่งอิทธิพลจากสื่อเหล่านั้นสามารถสร้างการรับรู้ในทางลบที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติในระยะยาวได้ ทั้งนี้ การพัฒนากลยุทธ์ในการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารจึงมีความสำคัญในการที่จะช่วยสนับสนุนให้ภารกิจในการสร้างความมั่นคงของชาติได้ดำเนินไปอย่างบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

จากความสำคัญของการกิจการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารดังกล่าว บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึง 1. หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร 2. ถอดบทเรียนจากการปฏิบัติการทางจิตวิทยาในประเทศไทยเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารในประเทศไทย และ 3. สังเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนากลยุทธ์และการเสริมสร้างสมรรถนะของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารในสังคมไทยผ่านมุมมองด้านความมั่นคงของชาติ

เนื้อหา

1. การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารกับบริบทด้านความมั่นคงที่ส่งผลต่อการพัฒนา

การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมความมั่นคงภายในประเทศ โดยมีบทบาทในการเสริมสร้างทัศนคติและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อภารกิจของรัฐหรือกองทัพ การปฏิบัติการลักษณะนี้เรียกว่า พลังทางอ่อน (Soft power) ที่สามารถเสริมสร้างการพัฒนาพร้อมกับภาคประชาสังคมอย่างยั่งยืนได้ โดยเฉพาะในพื้นที่เปราะบางหรือพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง อาจมีบทบาทที่ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โน้มน้าวให้เกิดความเข้าใจที่จะสามารถลดความขัดแย้งให้เกิดความสงบสุข ทั้งนี้ ในบริบทของความมั่นคงแห่งชาติแนวคิดด้านจิตวิทยาทางทหารไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การใช้ในการรักษาความมั่นคงของชาติในรูปแบบของการสงครามเท่านั้น หากยังรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกองทัพกับประชาชน การเผยแพร่ข้อมูลเชิงบวกและการสร้างภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือของกองทัพในฐานะหน่วยงานด้านปกครองในพื้นที่ที่ต้องการเสริมสร้างอำนาจของรัฐ ทั้งในพื้นที่สังคมโดยรวมหรือพื้นที่ชายแดน รวมไปถึงพื้นที่ที่มีภัยคุกคามจากอุดมการณ์รุนแรงและการก่อความไม่สงบอีกด้วย (ประภากร เพ็งวิภาส และคณะ, 2564)

นอกจากนั้น เมื่อความเข้าใจต่อความมั่นคงของชาติได้รับการเสริมสร้างอย่างมั่นคงผ่านกลยุทธ์ทางจิตวิทยา พื้นที่ที่เคยมีความขัดแย้งย่อมมีโอกาสพัฒนาได้มากขึ้น ทั้งในมิติของการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนามนุษย์ในเชิงองค์รวม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์หรือศาสนา การสร้างความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกันจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา (ณัฐนันท์ ธนัญชัย, 2560) โดยกองทัพในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษต่างมีหน่วยปฏิบัติการจิตวิทยาเฉพาะทางซึ่งมีพันธกิจทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการ และยุทธวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินงานด้าน “การสร้างความเข้าใจ” (Understanding) และ “การโน้มน้าว” (Influence) ที่มุ่งหวังให้เกิดผลทางพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งหากดำเนินการอย่างเหมาะสมจะสามารถลดแรงต้านต่อต้านงานพัฒนาและสร้างความร่วมมือในระยะยาวได้ (Joint Chiefs of Staff, 2010)

สำหรับประเทศไทยการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารได้ถูกนำมาใช้ควบคู่กับนโยบายด้านความมั่นคง โดยเห็นได้ชัดจากการปฏิบัติการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งมาอย่างยาวนาน โดยการปฏิบัติการที่ผ่านมามีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน การส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่นและการลดความรู้สึกแปลกแยกจากรัฐส่วนกลาง ซึ่งแนวทางเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ “อำนาจบังคับด้วยใจ” มากกว่า “อำนาจบังคับด้วยกำลัง” อันเป็นพลังอ่อนอย่างแท้จริง (Nye, J. S., 2004) ทั้งนี้ การปฏิบัติการจิตวิทยาจึงไม่เพียงแต่ส่งผลต่อความมั่นคงเท่านั้น หากการปฏิบัติการดังกล่าวยังสามารถสนับสนุนการพัฒนาของสังคมในระยะยาว กล่าวคือเมื่อสามารถคลี่คลายความตึงเครียดและสร้างความไว้วางใจในระดับท้องถิ่นได้ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ย่อมสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารมีรากฐานจากการสนับสนุนภารกิจทางยุทธการ แต่ในปัจจุบันบทบาทของปฏิบัติการจิตวิทยาได้ขยายขอบเขตออกไปสู่การจัดการปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม และความมั่นคงในมิติต่าง ๆ ทั้งภัยคุกคามแบบเดิมและแบบใหม่ เช่น ความรุนแรงเชิงอุดมการณ์ ขวามปลอม การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ที่ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อรัฐและความแตกแยกทางสังคม ล้วนส่งผลต่อความมั่นคงของชาติในเชิงลึก ดังนั้น การพัฒนาปฏิบัติการจิตวิทยาจึงต้องอาศัยความเข้าใจในบริบทของความมั่นคงร่วมสมัย พร้อมกับการปรับกลยุทธ์ กระบวนการ วิธีการ และขีดความสามารถให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร

2.1 แนวคิดการปฏิบัติการจิตวิทยา (Psychological operations theory)

แนวคิดพื้นฐานของการปฏิบัติการจิตวิทยาโดยทั่วไปจะเน้นการโน้มน้าวทัศนคติ ความเชื่อ อันส่งผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เครื่องมือ เช่น การสื่อสารมวลชน โซเชียลมีเดีย และจิตวิทยาสังคม โดย สุชาติ บำรุงสุข (2563) ได้ให้ความหมายการปฏิบัติการจิตวิทยาว่า เป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับต่อเจตนารมณ์หรือเป้าหมายของผู้ดำเนินการโดยเฉพาะในบริบทของความมั่นคงในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง ที่ซึ่งมีความเปราะบางด้านอัตลักษณ์ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม การปฏิบัติการจิตวิทยาถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาติและลดทอนอิทธิพลของแนวคิดที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการปฏิบัติการจิตวิทยาเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะด้านการสื่อสาร โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของประชาชน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสถาบันหลักของชาติ และเพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศโดยสันติวิธี

โรงเรียนเสนาธิการทหารบก (2557) ได้ให้คำนิยามว่า การปฏิบัติการจิตวิทยา คือ การดำเนินงานทางจิตวิทยาในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาความคิด อารมณ์ ทัศนคติ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายให้เป็นไปในทางที่เกื้อกูลต่อการบรรลุเป้าหมายของชาติ ทั้งนี้ครอบคลุมถึงกิจกรรมด้านการโฆษณาชวนเชื่อและการต่อต้านรัฐ นอกจากนี้ ประภากร เพ็งวิภาส และคณะ (2564) ได้อธิบายว่า การปฏิบัติการจิตวิทยา เป็นกิจกรรมที่อาศัยการปฏิบัติด้วยจิตวิทยาเชิงระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เจตคติ ความเชื่อหรือพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับภารกิจด้านความมั่นคงของชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินการในลักษณะนี้ต้องอาศัยทั้งความเข้าใจในบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ได้รับการพัฒนาและใช้อย่างเป็นระบบโดยกองทัพหลายประเทศ โดยเฉพาะในบริบทของการปฏิบัติการทางทหารและความมั่นคงแห่งรัฐ แนวคิด PSYOP มุ่งเน้นไปที่การใช้ข้อมูล ข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีใช้การรบโดยตรง เพื่อโน้มน้าวหรือเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ อารมณ์ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจเป็นพลเรือน ฝ่ายตรงข้าม หรือประชากรที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติการ โดย Goldstein and Findley (1996) ได้อธิบายว่า PSYOP คือหน้าที่หนึ่งของกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ที่อุทิศให้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายในต่างประเทศ ผ่านกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร และอุดมการณ์ที่ออกแบบอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองและทางทหารของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจากความหมายของการปฏิบัติการจิตวิทยาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติการจิตวิทยาจึงมิใช่เพียงการสื่อสารทั่วไป หากแต่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งครอบคลุมการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การออกแบบสารและช่องทางการสื่อสาร การคาดการณ์ผลกระทบ และการวัดผลเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ทางจิตวิทยาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในสถานการณ์ที่หลากหลาย

สำหรับประเทศไทยวัตถุประสงค์หลักของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารที่นำมาใช้ มุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการรับมือกับภัยคุกคามที่มีได้อยู่ในรูปแบบของสงครามประจัญบานโดยตรง กล่าวคือหนึ่งในเป้าหมายสำคัญคือการสนับสนุนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับสงครามนอกแบบ (Unconventional warfare) ซึ่งเป็นรูปแบบการสู้รบที่ต้องอาศัยกลยุทธ์ทางจิตวิทยาเป็นหลัก นอกจากนี้การปฏิบัติการจิตวิทยายังมีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

ในการสนับสนุนภารกิจของหน่วยงานด้านความมั่นคงในการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาความขัดแย้งทางสังคมหรือชาติพันธุ์ และยังมีความสำคัญต่อการสนับสนุนปฏิบัติการต่อต้านและตอบโต้ภัยคุกคามจากการก่อการร้าย ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์เชิงจิตวิทยาในการลดแรงจูงใจหรือการสนับสนุนจากประชาชนต่อกลุ่มที่ใช้ความรุนแรง (โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2557)

2.2 ทฤษฎีการโน้มน้าว (Persuasion theory)

การโน้มน้าว (Persuasion) เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ หรือพฤติกรรมของผู้รับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารที่ต้องอาศัยพลังของการสื่อสารเพื่อควบคุมการรับรู้และตอบสนองของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดย Petty and Cacioppo (1986) ได้อธิบายรูปแบบที่มีกลไกการโน้มน้าวอย่างเป็นระบบ เรียกว่า Elaboration Likelihood Model (ELM) ที่แบ่งออกเป็นสองเส้นทางหรือสองลักษณะ ได้แก่ เส้นทางโน้มน้าวหลัก (Central route) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้รับสารมีแรงจูงใจและความสามารถในการประมวลผลข้อมูลข่าวสารที่ตนได้รับ ทำให้เกิดความรู้สึกริเริ่มคิด ทศนคติ ความเชื่อที่มั่นคง และยั่งยืน หรือหากมีการเปลี่ยนแปลงก็จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างเด็ดขาด ในขณะที่แนวทางที่สอง เรียกว่า เส้นทางโน้มน้าวแบบอ้อม (Peripheral route) ที่เน้นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยรอบและตอบสนองปัจจัยภายนอก เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร หรือรูปแบบการนำเสนอ ซึ่งมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงชั่วคราวและไม่ลึกซึ้ง

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎี ELM ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในงานด้านการประชาสัมพันธ์ การตลาด ตลอดจนการสื่อสารทางยุทธศาสตร์ เนื่องจากสามารถประยุกต์ใช้ในการออกแบบสารและกิจกรรมปฏิบัติการที่ตรงกับระดับการประมวลผลของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญในงานด้านปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารเพื่อใช้กำหนดว่าจะใช้กลยุทธ์ใดในการโน้มน้าวประชาชนในกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเลือกใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงหรือการสื่อสารทางอารมณ์ (Lawniczak, 2025) ในขณะที่หลักการดั้งเดิมที่ Cialdini (1984) ได้เสนอหลักการโน้มน้าวใจ 6 ประการ ได้แก่ ความชอบพอกัน ความมีอำนาจ ความขาดแคลน การแลกเปลี่ยน ความสอดคล้อง และหลักฐานทางสังคม ในงานนี้หลักการ เช่น ความน่าเชื่อถือเชิงอำนาจ (Authority) และการพิสูจน์หรือตรวจสอบทางสังคม (Social proof) ถูกประยุกต์ใช้ในบริบททางการทหารและความมั่นคง เพื่อออกแบบเนื้อหาที่สร้างความเชื่อถือผ่านภาพลักษณ์ของผู้นำ (กองทัพ) หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

นอกจากนั้น แนวคิดด้านจิตวิทยาการโน้มน้าวยังเกี่ยวข้องกับ “ความสัมพันธ์ทางอารมณ์” และ “ความน่าเชื่อถือของผู้พูด” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพการโน้มน้าวใจ โดยเฉพาะในบริบทที่มีความอ่อนไหวหรือความขัดแย้งสูง เช่น พื้นที่ชายแดนหรือสถานการณ์ที่กลุ่มเป้าหมายมีอคติต่อผู้ดำเนินการ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อพลังโน้มน้าว ได้แก่ ผู้ปฏิบัติการโน้มน้าวในการควบคุมโทนเสียงและการใช้ภาษากาย (United States Air Force, 2016) การสร้างความน่าเชื่อถือ (Credibility) ซึ่งต้องประกอบด้วยความน่าไว้วางใจ ความสามารถ และความปรารถนาดี (Corman, 2006) ตลอดจนการใช้โครงสร้างเรื่องเล่า (Narrative structure) เพื่อกำหนดการรับรู้และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย (Lawniczak, 2025) ซึ่งจะเห็นได้ว่า จากแนวคิดและหลักการของทฤษฎีโน้มน้าวใจ จะถูกนำมาใช้โดยมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน คือ การโน้มน้าวใจอย่างมีพลังต้องอาศัยทั้ง “เนื้อหา” ที่เหมาะสม และ “ผู้ส่งสาร” ที่น่าเชื่อถือ การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการออกแบบปฏิบัติการจิตวิทยาที่มีเป้าหมายชัดเจน และตอบสนองต่อบริบทเฉพาะทางของประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งในประเทศไทยนอกจากนำไปใช้ปฏิบัติการในกองทัพสำหรับพื้นที่

ที่มีความขัดแย้งแล้ว ในบริบททั่วไปจะถูกนำไปใช้ในการสร้างความมั่นคงของชาติผ่านกระบวนการจิตอาสาต่าง ๆ (วีรภัทร กาญจนามงคลชัย และ วิจิตรา ศรีสอน, 2566)

2.3 รูปแบบและคุณลักษณะของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร (Forms and practices of Military Psychological Operations)

2.3.1 รูปแบบของการปฏิบัติการจิตวิทยา

การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร มีรูปแบบและคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการปฏิบัติการทางยุทธวิธีทั่วไป กล่าวคือ การดำเนินการในลักษณะนี้มิได้ใช้กำลังอาวุธเป็นเครื่องมือหลัก แต่เน้นการใช้อิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ผ่านกระบวนการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมีกลยุทธ์ ซึ่งโรงเรียนเสนาธิการทหารบก (2557) ได้จำแนกรูปแบบของการปฏิบัติการจิตวิทยาไว้ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ปฏิบัติการจิตวิทยาเชิงกลยุทธ์ (Strategic PSYOP) ซึ่งเป็นการดำเนินการที่มีขอบเขตกว้าง ครอบคลุมนโยบายแห่งชาติ โดยมุ่งเน้นสร้างภาพลักษณ์และค่านิยมให้เป็นที่ยอมรับในระดับระหว่างประเทศ หรือในบริบทความมั่นคงของรัฐโดยรวม
- 2) ปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อสนับสนุนทางทหาร (Operational PSYOP) โดยเป็นการดำเนินการในระดับปฏิบัติการซึ่งอาจเป็นระดับกองทัพบก หรือหน่วยปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนภารกิจของกองกำลังในพื้นที่ เช่น การเสริมสร้างขวัญกำลังใจของกำลังพล หรือการลดแรงต้านของประชาชนในพื้นที่
- 3) ปฏิบัติการจิตวิทยาในระดับยุทธวิธี (Tactical PSYOP) ซึ่งจะเป็นการมุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มประชาชนหรือฝ่ายตรงข้ามในพื้นที่เฉพาะ เช่น การแจกจ่ายแผ่นพับ บ้ายข้อความ หรือการสื่อสารเฉพาะกิจในสถานการณ์เร่งด่วน

2.3.2 คุณลักษณะของการปฏิบัติการจิตวิทยา

คุณลักษณะของการปฏิบัติการจิตวิทยานั้น มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการสื่อสารทั่วไป โดยเฉพาะการใช้กลไกทางจิตวิทยาเพื่อเข้าถึงระดับความเชื่อและอารมณ์ของมนุษย์ ซึ่งต้องอาศัยทั้งข้อมูลข่าวสาร กลยุทธ์ การสื่อสาร และการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ การดำเนินการจิตวิทยาที่มีประสิทธิภาพย่อมต้องมีการประเมินผล กระบวนการสะท้อนกลับ (Feedback) และการประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้จากสนามจริงมาปรับปรุงกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง (พิพัฒน์ นาคประยูร, 2558) ทั้งนี้ Petty and Cacioppo (1986) ได้อธิบายคุณลักษณะของการปฏิบัติการจิตวิทยาที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้

- 1) การปฏิบัติการจิตวิทยาเป็นการดำเนินการโดยอาศัยข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสาร ซึ่งออกแบบมาอย่างมีกลยุทธ์เพื่อให้เข้าถึงความเชื่อพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย
- 2) การปฏิบัติการจิตวิทยาจะมุ่งเน้นการโน้มน้าวมากกว่าการบังคับ โดยพยายามทำให้กลุ่มเป้าหมาย “ยอมรับ” หรือ “เห็นพ้อง” ด้วยความสมัครใจ
- 3) การปฏิบัติการจิตวิทยามีเป้าหมายเฉพาะเจาะจง เช่น การลดการสนับสนุนของประชาชนต่อกลุ่มต่อต้านรัฐ การเสริมสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของรัฐ หรือการสร้างภาพลักษณ์ของกองทัพ
- 4) การปฏิบัติการจิตวิทยาอาศัยการทำงานร่วมกันหลายมิติ ทั้งการข่าว สื่อสารมวลชน และงานกิจการพลเรือน เพื่อให้เกิดผลทางจิตวิทยาที่เป็นรูปธรรม

5) การปฏิบัติการจิตวิทยาต้องอาศัยความต่อเนื่องและความฉับไวต่อบริบท โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความซับซ้อน หลากหลายทางวัฒนธรรมหรือความเปราะบางทางอัตลักษณ์

อย่างไรก็ตาม การกิจในการปฏิบัติการจิตวิทยาอาจมีลักษณะไม่ตายตัว โดยอาจมีลักษณะที่ผสมผสานกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการวางแผนกลยุทธ์ หรือออกแบบการปฏิบัติการให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย

2.3.3 ประเภทของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร

ประเภทของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร หมายถึง การจัดหมวดหมู่ลักษณะการดำเนินงานของ PSYOP ตามระดับเป้าหมายและบริบททางยุทธศาสตร์ โดย โรงเรียนเสนาธิการทหารบก (2557) ได้อธิบายประเภทการปฏิบัติการจิตวิทยาโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ระดับยุทธศาสตร์ (Strategic level) ซึ่งเป็นการดำเนินงานระดับชาติ ที่มุ่งสร้างหรือเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ ความเชื่อ หรือภาพลักษณ์ต่อรัฐ เช่น การกระตุ้นความเป็นปึกแผ่นของประชาชนชาติโดยรวม หรือการเสริมสร้างภาพลักษณ์ในเวทีนานาชาติ นอกจากนี้ การปฏิบัติการจิตวิทยาในระดับยุทธศาสตร์นับได้ว่าเป็นฐานของการสร้างการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ของกองทัพ ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติการจิตวิทยาของกองทัพไทยนั้น ใช้แนวทาง “การสื่อสารเชิงกลยุทธ์” (Strategic communication) ซึ่งอยู่ในระดับยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงแนวคิดการสื่อสารระดับชาติ เพื่อรักษาเสถียรภาพประเทศ (พิพัฒน์ นาคประยูร, 2558)

2) ระดับยุทธการ (Operational level) ในระดับนี้เป็นการดำเนินงานที่มุ่งสนับสนุนภารกิจเฉพาะในพื้นที่ เช่น การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยทหารกับประชาชน การสร้างความไว้วางใจ และการเสริมขวัญกำลังใจให้แก่กำลังพล การปฏิบัติในระดับนี้ต้องประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ผลลัพธ์เกิดขึ้นอย่างทันทั่วทั้งที่และสามารถคงอยู่ได้ในระยะยาว (ศักดิ์พัฒน์ มหานิยม, 2563)

3) ระดับยุทธวิธี (Tactical level) เป็นการปฏิบัติการเฉพาะกิจที่เน้นผลทันที เช่น แจกใบปลิวสื่อสารทางอารมณ์ หรือกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ ภายใต้เป้าหมายเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ปฏิบัติการอย่างตรงจุด

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติการจิตวิทยาการทหารกับยุทธศาสตร์ความมั่นคง

การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร มีบทบาทสำคัญในยุทธศาสตร์ความมั่นคงร่วมสมัยทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจาก การปฏิบัติการไม่ใช่แค่เครื่องมือสนับสนุนการรบ แต่เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่ส่งผลต่อภูมิคุ้มกันทางความคิดของประชาชนและเสริมสร้างอำนาจรัฐในหลากหลายมิติ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ความมั่นคง ดังนี้

2.4.1 การปฏิบัติการทางทหาร เป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญต่อการสนับสนุนยุทธศาสตร์ระบบข้อมูลข่าวสารของกองทัพ (Strategic information operations) ในเชิงยุทธศาสตร์ โดย กองบัญชาการกองทัพไทย (2566) ยืนยันว่า PSYOP เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ข่าวสาร โดยมีทั้งการเชิงรุก (Offensive) และเชิงรับ (Defensive) ซึ่งถูกออกแบบให้สอดคล้องกับเป้าหมายความมั่นคงระดับชาติ เช่น ป้องกันข่าวปลอม สร้างความเข้าใจเชิงระบบอุปสรรคเชิงโครงสร้างในการพัฒนาเชิงกลยุทธ์ อย่างไรก็ตาม Seon Lee (2020) ยังได้ศึกษาและชี้ให้เห็นว่า แม้หลายประเทศต้องการพัฒนาความสามารถ PSYOP ในระดับยุทธศาสตร์เพื่อรับมือกับภัยคุกคามใหม่แต่กลับพบว่า อุปสรรคของการพัฒนายุทธศาสตร์ในการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารมีความล่าช้า ซึ่งสะท้อนถึงความไม่สอดคล้องระหว่างกรอบนโยบายและความพร้อมเชิงปฏิบัติ รวมถึงความขาดแคลนทรัพยากรและการประสานงานระหว่างภาคส่วน

2.4.2 การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางเชิงนโยบายของกองทัพ โดย U.S. Department of Defense (2023) ได้อธิบายว่า PSYOP เป็นองค์ประกอบหนึ่งของ Information warfare หรือ สงครามข่าวสาร ซึ่งเป็นกลไกในการสร้างและจัดการกรอบความคิดของพลเรือนและฝ่ายตรงข้าม ในระดับยุทธศาสตร์ ที่มุ่งปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ เช่น การต่อต้านข่าวปลอม สร้างภาพลักษณ์ของรัฐ และลดแรงสนับสนุนต่อฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้ กลยุทธ์สงครามข้อมูล PSYOP เป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของ IO ที่ได้รับการวางแผนเพื่อสร้างหรือเปลี่ยนแปลง กรอบความคิดของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งคุ้มครองข้อมูลความมั่นคงในระดับยุทธศาสตร์ (Joint Chiefs of Staff, 2010) นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ปฏิบัติการข้อมูลในปัจจุบันยังเน้นการใช้พลังอำนาจข้อมูลเพื่อเสริมกำลังและสร้างผลยั่งยืนต่อเป้าหมาย ด้านความมั่นคงและการตอบโต้ภัยคุกคามระดับชาติ

2.4.3 การปฏิบัติการจิตวิทยามีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสถาบันจิตวิทยา ความมั่นคง (2562) ระบุว่า หลักสูตรด้าน PSYOP และการสื่อสารยุทธศาสตร์ถูกออกแบบให้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการวัดผลข้อมูลข่าวสาร และการร่วมงานกับองค์กรภาคีรัฐอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติในการสร้างความพร้อม ทางข่าวสารและจิตวิทยาของการปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารในยุทธศาสตร์ชาติไทย

2.5 แนวคิดความร่วมมือของรัฐกับพลเรือน (Civil-Military Cooperation (CIMIC) framework)

ความร่วมมือระหว่างรัฐกับพลเรือน หรือ Civil-Military Cooperation (CIMIC) เป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญ ที่กองทัพใช้ในการบูรณาการปฏิบัติการด้านความมั่นคงและมนุษยธรรมในบริบทที่มีความซับซ้อนสูง ดำเนินงานผ่านการสร้าง เครือข่ายเชิงโครงสร้างกับองค์กรพลเรือนในระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการ และยุทธวิธี

การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารด้วยแนวคิดความร่วมมือกับพลเรือน ซึ่ง NATO โดย NATO Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (2025) ได้ระบุแนวทางของศูนย์ทหารและพลเรือนแห่ง NATO (CIMIC CoE) ในการให้ความสำคัญต่อบทบาทของ CIMIC ในฐานะ “ฟังก์ชันหลักร่วมกัน” (Joint function) ที่ช่วยให้ ผู้นำสามารถประสานงานระหว่างกิจกรรมทางทหารและนอกกองทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดแผนเผชิญภัย การสนับสนุนพลเรือน และการกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นหน้าที่สำคัญของ CIMIC โดยระบบนี้มักใช้ในการปรับปรุง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและพลเรือนในแต่ละพื้นที่เป้าหมาย โดย CIMIC ถูกนิยามว่าเป็น “ฟังก์ชันหลักร่วมกัน” ที่ผสานความเข้าใจในปัจจัยพลเรือนของสภาพแวดล้อมปฏิบัติการ และช่วยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหารและ ประชาชน เพื่อสนับสนุนภารกิจและวัตถุประสงค์ทางยุทธศาสตร์ในสถานการณ์สงบ วิกฤติ และความขัดแย้ง

ในขณะที่ Australian Army (2023) เน้นว่า CIMIC เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้กองทัพออสเตรเลีย (ADF) ประสานงานกับหน่วยงานพลเรือน เช่น องค์กรไม่แสวงหากำไร (NGOs) และภาคประชาสังคมได้ในการกิจช่วยเหลือ ภัยพิบัติและการรักษาสันติภาพ โดยส่งผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ส่วนในสวีเดน Tillberg et al. (2025) พบว่า แนวคิด CIMIC รวมอยู่ในระบบการป้องกันประเทศแบบมีส่วนร่วม (Total defense) ที่สร้างความเข้าใจร่วม และ เชื่อมช่องว่างทั้งเชิงโครงสร้างและภาพลักษณ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและกองทัพ เพื่อจัดการวิกฤติให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ (Wichman, 2025)

ในบริบทประเทศไทย สุวิชญา จันทระปิฎก (2560) ได้ศึกษาถึง “รูปแบบความร่วมมือระหว่างพลเรือน และทหารภายใต้กรอบ AADMER” พบว่าการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชนต้องออกแบบโครงสร้างความร่วมมือใหม่ ด้วยการสร้างศูนย์ประสานงานพลเรือน-ทหารในพื้นที่เสี่ยงภัยเป็น “กลไกส่งคืน-แลกเปลี่ยนข้อมูล” เพื่อเสริมศักยภาพ

ทั้งสองฝั่ง นอกจากนี้ งานของวิลาวัณย์ ยี่ทอง (2556) ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของรัฐบาลพลเรือนในการสร้าง “ดุลยภาพ” กับกองทัพในกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงกับกรอบความร่วมมือทางการทหารต่อพลเรือนได้อย่างชัดเจน

จะเห็นว่า แนวคิด CIMIC เป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่ออกแบบขึ้นระหว่างกองทัพกับรัฐบาล แต่ครอบคลุมถึงการเชื่อมโยงโครงสร้างกับภาคประชาสังคม หน่วยงานท้องถิ่น และภาคีระดับนานาชาติ รูปแบบความร่วมมือนี้มีหลายมิติที่ครอบคลุมถึงประเด็นปัญหาสำคัญ รวมไปถึงลักษณะเชิงโครงสร้างตั้งแต่ศูนย์ประสานงานถึงด้านภาคสนาม การแบ่งบทบาทชัดเจนในแต่ละองค์ความรู้ และการใช้กลไกเครือข่ายข้อมูลเชิงโต้ตอบเป็นรากฐานหนึ่งในการสร้างความไว้วางใจและสามารถผลักดันนโยบายอย่างสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

3. ปฏิบัติการจิตวิทยากับความมั่นคงในระดับประชาชนและภูมิภาคในประเทศไทย

การปฏิบัติภารกิจจิตวิทยาทางทหารในประเทศไทยเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชาตินั้น ดำเนินการภายใต้แนวคิดที่จะสร้างความมั่นคงที่ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การป้องกันภัยจากภายนอกประเทศเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างเสถียรภาพภายในชุมชนและภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ชุมชนของประชาชนทั่วไปหรือในพื้นที่ที่มีความเปราะบางในด้านอัตลักษณ์ ศาสนา ประวัติศาสตร์ และพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง การปฏิบัติภารกิจจิตวิทยาจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐบาลไทยนำมาใช้เพื่อสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการยอมรับระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงแบบองค์รวม

ดังนั้น การทำความเข้าใจบทบาทของการปฏิบัติภารกิจวิทยาทานทางทหารในระดับประชาชนและภูมิภาค จำเป็นต้องพิจารณาผ่านกรณีศึกษาที่มีบริบทและปัจจัยซับซ้อน โดยบทความนี้ได้ใช้กรณีศึกษาจากภารกิจการปฏิบัติภารกิจวิทยาทานของทัพเรือภาคที่ 1 โดยครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งและทะเล ซึ่งมีทั้งมิติความมั่นคงทางทะเลและความสัมพันธ์กับชุมชนชายฝั่งรวมไปถึงภารกิจระดับชาติ อันจะเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างภารกิจด้านความมั่นคง การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและการใช้กลยุทธ์เชิงข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนรวมถึงภาคส่วนอื่น ๆ

3.1 กรณีศึกษา การจัดการปฏิบัติการจิตวิทยาของทัพเรือภาคที่ 1

ภารกิจการปฏิบัติการด้านจิตวิทยาของทหารโดยทั่วไปมักเป็นการสื่อสารระหว่างกองทัพกับประชาชน ซึ่งมีลักษณะที่เป็นทางการผ่านช่องทางการสื่อสารภายใต้การรับผิดชอบของหน่วยงานในสังกัดของกองทัพ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานผ่านเจ้าหน้าที่ที่มีภารกิจการปฏิบัติการจิตวิทยาของกองทัพที่ผ่านมานั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่การส่งสาร หากแต่เป็นการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่คำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเข้าถึงจิตใจของประชาชน ในแต่ละพื้นที่ โดยสำหรับภารกิจการปฏิบัติการจิตวิทยาของทัพเรือภาคที่ 1 ซึ่งนำมาใช้เป็นกรณีศึกษามีภารกิจที่สำคัญพอสังเขป ดังนี้

3.1.1 การจัดกิจกรรมพัฒนาพื้นที่และสร้างความสามัคคี ณ ประจวบคีรีขันธ์ โดยทัพเรือภาคที่ 1 ได้จัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนโสตศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ หน่วยบริการบางสะพาน และธนาคารปูม้า เพื่อพัฒนาโรงเรียน ปรับปรุงภูมิทัศน์ ซ่อมแซมอาคาร และเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน เป้าหมายคือ การสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อรับมือปัญหาในพื้นที่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

3.1.2 การปฏิบัติการผ่านโครงการ “จากทะเลสู่ตอย” (ได้จัดเป็นครั้งที่ 29 ในปี พ.ศ. 2568) ซึ่งทัพเรือภาคที่ 1 เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการดำเนินการส่งมอบอาหารทะเลที่มีโอโอดินพระราชทานให้กับโรงเรียนในโครงการส่วนพระองค์ 44 แห่ง ในจังหวัดตาก สนองพระราชดำริด้านการต้านโรคขาดสารไอโอดีน เสริมพลังความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน ภาคประมง และภาคการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ห่างไกล

3.1.3 กิจกรรมเยี่ยมชมสถานีแอลเอ็นจีมาบตาพุด เป็นกิจกรรมที่ทัพเรือภาคที่ 1 นำโดยผู้บัญชาการ พร้อมคณะ เข้าเยี่ยมชมการดำเนินงานของบริษัท PTT LNG จำกัด ณ สถานีแอลเอ็นจี มาบตาพุด แห่งที่ 2 จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านพลังงานของประเทศ การพบปะหารือกับผู้บริหารในครั้งนี้นับว่าสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างภาครัฐ และเอกชน พร้อมทั้งวางแนวทางการร่วมมือในการรักษาความมั่นคงและความต่อเนื่องของกิจการพลังงานในพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของอ่าวไทยตอนบน ถือเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ระหว่างกองทัพและภาคอุตสาหกรรมที่มีผลต่อเสถียรภาพของชาติ

3.1.4 การปฏิบัติการผ่านกิจกรรมค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองด่าน จัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชายฝั่งและทะเล โดยบูรณาการระหว่างกองทัพเรือ นักเรียน ตำรวจน้ำ และประชาชน ในชุมชนคลองด่าน ส่งเสริมความรู้เรื่องป่าชายเลนและระบบนิเวศเพื่อเสริมความมั่นคงในระยะยาว กิจกรรมดังกล่าวไม่เพียงปลูกฝังคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังสร้างพื้นที่ความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ช่วยให้เยาวชนเกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและตระหนักถึงบทบาทของตนในการปกป้องผลประโยชน์ของชาติทางทะเลอย่างยั่งยืน

3.1.5 กิจกรรมในโครงการความร่วมมือประชาสัมพันธ์ระหว่างทัพเรือภาคที่ 1 กับ กอ.รมน. ซึ่งได้มีการประชุมร่วมเพื่อบูรณาการด้านกิจการมวลชนและการสื่อสารสาธารณะ โดยเน้นการใช้มวลชนเป็นสื่อกลางสร้างการรับรู้ สานิตภารกิจตรวจค้นเรือต้องสงสัย เป็นการแสดงบทบาทความมั่นคงเชิงรุกที่เชื่อมโยงกับภารกิจทางทะเล ความร่วมมือครั้งนี้สะท้อนการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรด้านความมั่นคงให้ใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น พร้อมทั้งวางรากฐานของการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมในภารกิจของรัฐอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3.1.6 การจัดโครงการอบรมไทยอาสาป้องกันชาติในทะเล จังหวัดระยอง โดยได้จัดอบรมประชาชนในภาคประมงให้มีความรู้ด้านกฎหมายทางทะเล การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การปฐมพยาบาล และบทบาทพลเมืองดี เพื่อยกระดับขีดความสามารถภาคประชาชนในการเป็นแนวร่วมของกองทัพเรือในการกิจความมั่นคง การอบรมเน้นสร้างจิตสำนึกรักชาติ ความเข้าใจภัยคุกคามทางทะเล และบทบาทพลเรือนในระบบความมั่นคงแบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนเพื่อการเตือนภัยและป้องกันปัญหาอย่างทันสถานการณ์

3.1.7 การกิจในการสนับสนุนการขจัดคราบน้ำมันรั่วไหลที่ศรีราชา ทัพเรือภาคที่ 1 บูรณาการกับภาครัฐ เอกชน และอุตสาหกรรมไทยออยล์ ในการรับมือเหตุฉุกเฉินน้ำมันดิบรั่วไหลในทะเล ใช้โดรน เรือ และอากาศยานสนับสนุนการควบคุมสถานการณ์ เป็นตัวอย่างของการเสริมศักยภาพการตอบสนองภัยคุกคามทางทะเลอย่างมีประสิทธิภาพ ความร่วมมือครั้งนี้สะท้อนถึงการจัดการวิกฤตด้วยกลไกแบบบูรณาการ เสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบป้องกันทางทะเล และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจในพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศ

4. บทวิเคราะห์เชิงทฤษฎีในการปฏิบัติการจิตวิทยาในระดับประชาชนและภูมิภาคของกรณีศึกษา

จากกรณีศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทัพเรือภาคที่ 1 ข้างต้น ซึ่งการปฏิบัติการจิตวิทยาของทัพเรือภาคที่ 1 ได้มีการดำเนินการในหลายพื้นที่ และมีลักษณะรูปแบบในการปฏิบัติการที่หลากหลาย โดยสามารถวิเคราะห์เชิงทฤษฎีได้ ดังนี้

4.1 การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารภายใต้ทฤษฎีการปฏิบัติการจิตวิทยา (PSYOP theory) และทฤษฎีการโน้มน้าว (Persuasion theory) และแนวคิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชน (Civil-Military Cooperation: CIMIC framework)

จากตัวอย่างการปฏิบัติการทางจิตวิทยาของกรณีศึกษาจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติการตามภารกิจของทัพเรือภาคที่ 1 มีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการปฏิบัติการจิตวิทยาและทฤษฎีการโน้มน้าว ในการปฏิบัติการด้านจิตวิทยาผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมพัฒนาชุมชน และการประชาสัมพันธ์ร่วมกับ กอ.รมน. กิจกรรมเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ที่ใช้มวลชนเป็นสื่อกลางสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของกองทัพ เสริมสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และการยอมรับในสถาบันรัฐ พร้อมทั้งมีเป้าหมายปรับทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายให้สนับสนุนภารกิจของรัฐอย่างสมัครใจ (U.S. Department of Defense, 2023)

ในขณะเดียวกันการดำเนินงานยังสะท้อนทฤษฎีการโน้มน้าวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน นักเรียน ชาวประมง และผู้นำชุมชน ผ่านกลไก “ความเข้าใจ-ยอมรับ-มีส่วนร่วม” เพื่อโน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในระยะยาว อาทิ การเป็นเครือข่ายความมั่นคงทางทะเล กิจกรรมเหล่านี้ยังออกแบบให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ภาพลักษณ์ (Image strategy) โดยเชื่อมโยงภารกิจกับสถาบันหลัก เช่น โครงการถวายงานตามพระราชดำริภารกิจเพื่อสาธารณะ และการสานิตความพร้อมด้านความมั่นคงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ “ผู้ปกป้อง” และ “ผู้ช่วยเหลือประชาชน” แทนการมองว่ากองทัพเป็นเพียงผู้ควบคุม

การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายความมั่นคงแห่งชาติและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs เป้าหมายที่ 16 และ 17) รวมถึงแนวทางประเทศไทย 4.0 ที่เน้นความร่วมมือเชิงบูรณาการ (Integrated approach) และ “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ตรงตามข้อเสนอของ ญัตตินันท์ ธัญชัย (2560) ที่ชี้ว่า การปฏิบัติการจิตวิทยาควรผสมกับการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาติและเชื่อมโยงกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการยอมรับอย่างลึกซึ้งจากประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

นอกจากนั้น จากการดำเนินงานในภารกิจปฏิบัติการทางจิตวิทยาของทัพเรือภาคที่ 1 ยังสะท้อนแนวคิดสำคัญของแนวคิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชนโดยเฉพาะหลักการ Two-way engagement ระหว่างกองทัพกับประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงปฏิบัติการที่สำคัญ ภายใต้บทบาทของ CIMIC ในฐานะ “เครื่องมือของผู้บังคับบัญชา” (Commander’s tool) ที่ช่วยประสานงานระหว่างภาครัฐและพลเรือนอย่างบูรณาการ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสามารถนำไปใช้เพื่อสร้างความร่วมมือและลดความขัดแย้งในการปฏิบัติการที่อาจเกิดขึ้นในสถานการณ์วิกฤติอีกด้วย (Bollen and Kalkman, 2022)

4.2 การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารภายใต้แนวคิดความมั่นคงของชาติแบบองค์รวม (Comprehensive security)

แนวคิดความมั่นคงของชาติแบบองค์รวมหรือความมั่นคงร่วมสมัยนั้น เป็นแนวคิดด้านความมั่นคงที่ครอบคลุมทั้งความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางทหาร โดยภารกิจปฏิบัติการปฏิบัติการจิตวิทยาของทัพเรือภาคที่ 1 สามารถสะท้อนมิติของความมั่นคงของชาติแบบองค์รวมได้อย่างชัดเจน โดยเชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการและครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางทหาร ซึ่งมีลักษณะการเสริมสร้างและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน มีการปฏิบัติการผ่านกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาพื้นที่และสร้างความสามัคคีในชุมชน เช่น การปรับปรุงโรงเรียน การฟื้นฟูภูมิทัศน์ และการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่ได้เป็นเพียงการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรทางทหาร แต่ยังเป็นการสร้างทุนทางสังคม (Social capital) และความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน อันเป็นรากฐานของความมั่นคงในระยะยาว

ในมิติด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต การปฏิบัติการจิตวิทยาถูกนำมาใช้ผ่านโครงการ “จากทะเลสู่ตอย” และโครงการความร่วมมือกับสถานีแอลเอ็นจีมาบตาพุด ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นบทบาทของกองทัพในการสนับสนุนความมั่นคงด้านโภชนาการและพลังงาน ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกัน การปฏิบัติการของกองทัพในการจัดการวิกฤตน้ำมันรั่วไหลและโครงการค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองด่าน แสดงให้เห็นถึงความตระหนักในมิติความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชุมชนชายฝั่งของกองทัพที่มีต่อประชาชน สำหรับในมิติด้านการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน กิจกรรมความร่วมมือด้านการประชาสัมพันธ์และการฝึกอบรมไทยอาสาป้องกันชาติในทะเล มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกิจความมั่นคงของชาติ ซึ่งสะท้อนแนวคิด “การป้องกันประเทศโดยมวลชน” (People’s defense) และสอดคล้องกับแนวคิดนี้ในบริบทสากล

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารต้องมีแนวทางในการปฏิบัติ ที่สอดคล้องกันในทุกระดับ โดยในระดับยุทธศาสตร์เป็นการวางแผนพัฒนาแนวปฏิบัติให้ถูกต้องต่อการนำไปใช้กับบริบทของปัญหา สถานการณ์ และพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาแนวคิดการป้องกันประเทศแบบมีส่วนร่วม โดย Berzina (2020) ที่เห็นว่า เมื่อโลกถูกคุกคามด้วยภัยรูปแบบใหม่ (Hybrid threats) ความมั่นคงของชาติจะเน้นเฉพาะการเตรียมตัวด้านทหารเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ โดยต้องมีการปรับให้เป็นแนวทาง “Comprehensive national defense” ที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการทั้งมิติทหารและพลเรือน โดยตอบสนองต่อภัยคุกคามในแบบผสมผสานอย่างระมัดระวังและรอบด้าน เช่นเดียวกับ Grigalashvili (2023) ที่ได้สรุปไว้ว่า แนวคิดการป้องกันประเทศแบบมีส่วนร่วม คือ ยุทธศาสตร์ป้องกันประเทศที่ครอบคลุมทุกมิติ ไม่จำกัดแค่การป้องกันทางทหารแต่ต้องมีการบูรณาการกำลังจาก ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาสังคม และประชาชนทั่วไป เพื่อเสริมความต้านทาน (Resistance) ต่อภัยคุกคาม และเพิ่มความสามารถฟื้นคืน (Resilience) ของประเทศ เน้นว่าความมั่นคงเป็น “ความรับผิดชอบร่วมกัน” (Shared responsibility) ของทุกคนในสังคม และต้องอาศัยการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืนในยามปกติ ไม่ใช่เฉพาะในช่วงวิกฤติ

โดยสรุป การปฏิบัติการจิตวิทยาของทัพเรือภาคที่ 1 แสดงให้เห็นถึงการนำแนวทางการปฏิบัติการด้านจิตวิทยาในทุกระดับ คือ ระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการ และยุทธวิธี ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรักษาความมั่นคงทางทหาร แต่เป็นการดำเนินงานที่ผสมทุกมิติของความมั่นคงอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน ก่อให้เกิดความมั่นคงเชิงโครงสร้าง

และความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม ซึ่งเป็นหัวใจของแนวคิดความมั่นคงของชาติแบบองค์รวม อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติการในระดับยุทธวิธีก็มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยมีพื้นฐานของลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความสามารถทาง “จิตวิทยา” ของผู้ปฏิบัติการเป็นสำคัญ ซึ่งน่าจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้ปฏิบัติการในระดับยุทธวิธีได้อย่างตรงเป้าหมาย

5. แนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร

จากกรณีศึกษาข้างต้น การดำเนินกิจกรรมเชิงจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในระดับชุมชนและภูมิภาค สามารถสังเคราะห์แนวทางเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารได้ ดังต่อไปนี้

5.1 การส่งเสริมการบูรณาการกับภาคพลเรือนในลักษณะของ Civil-Military Cooperation (CIMIC) ที่การปฏิบัติการจิตวิทยาควรพัฒนาไปสู่การเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคพลเรือน โดยเฉพาะองค์กรภาครัฐส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนความมั่นคงแบบองค์รวม ดังนั้น จึงต้องมีการสร้างความร่วมมือทั้งในระดับ

5.2 ปรับบทบาทจากการขึ้นสู่การโน้มน้าวและสร้างการมีส่วนร่วม (From directive to persuasive strategy) ควรมุ่งเน้นการออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อบริบทของชุมชน โดยใช้องค์ความรู้ด้านจิตวิทยาสังคมและการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือโดยสมัครใจ อันจะเป็นกลยุทธ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาว

5.3 เสริมสร้างภาพลักษณ์ของกองทัพในฐานะพันธมิตรเพื่อการพัฒนา (Military as development partner) ต้องมีการดำเนินกิจกรรมที่เน้นการแก้ปัญหาท้องถิ่น เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาการศึกษา หรือการส่งเสริมสวัสดิการในพื้นที่ห่างไกล เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ด้านบวกและเพิ่มความไว้วางใจระหว่างทหารกับประชาชน ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมสำคัญของงานด้านความมั่นคง

5.4 ต้องมีการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรด้านองค์ความรู้ในการสื่อสารและพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะด้านจิตวิทยาทางทหารให้ทันต่อยุคความยุคใหม่ โดยควรจัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรที่ทันสมัยซึ่งบูรณาการความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เช่น การสื่อสารมวลชน การโน้มน้าวใจ การจัดการวิกฤติ และการวิเคราะห์พฤติกรรมมวลชน ตลอดจนเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติการกิจ เช่น UAV โขไซลมิเดีย และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data)

5.5 กำหนดยุทธศาสตร์การสื่อสารที่เชื่อมโยงกับนโยบายและความมั่นคงในระดับชาติปฏิบัติการจิตวิทยาควรมีบทบาทเชื่อมโยงนโยบายความมั่นคงของประเทศกับระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ เช่น พื้นที่ชายแดน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และโครงการโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสร้างการยอมรับและลดแรงต้านทางสังคม

5.6 การปฏิบัติต้องเน้นการประเมินผลเชิงคุณภาพและการเรียนรู้จากภาคสนามปฏิบัติการจิตวิทยาไม่ควรเป็นเพียงกิจกรรมเฉพาะกิจ แต่ต้องมีระบบประเมินผลที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ทางพฤติกรรมและความเปลี่ยนแปลงของทัศนคติในระยะยาว พร้อมทั้งสร้างกลไกการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารและประชาชนในพื้นที่

โดยสรุป แนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร ต้องมีการดำเนินกิจกรรมเชิงจิตวิทยาในระดับพื้นที่ ต้องสร้างความร่วมมือกับภาคพลเรือน เสริมภาพลักษณ์กองทัพ และยกระดับความมั่นคง

แบบองค์รวม แนวทางการพัฒนาต้องเน้นการบูรณาการ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ปฏิบัติการจิตวิทยาเป็นเครื่องมือยุทธศาสตร์ที่ยั่งยืนในบริบทความมั่นคงสมัยใหม่

สรุปและข้อเสนอเชิงกลยุทธ์

การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่มีศักยภาพสูงในการขับเคลื่อนภารกิจความมั่นคงแห่งรัฐ โดยไม่จำกัดอยู่เพียงบริบทของการสู้รบ แต่สามารถขยายผลไปสู่การสร้างเสถียรภาพทางสังคม การสร้างพลังความร่วมมือ และการจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในระดับจิตวิทยาสาธารณะ ปฏิบัติการจิตวิทยาจึงมิใช่เพียงกลวิธีในการสร้างขวัญกำลังใจหรือชักนำทัศนคติ แต่เป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรมของประชาชนให้สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของชาติในบริบทโลกปัจจุบันที่เปราะบางและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว กลยุทธ์การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร จำเป็นต้องพัฒนาจากแนวคิดเดิมสู่การเป็น “เครื่องมือแห่งสันติ” ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งสถานการณ์ปกติหรือความขัดแย้งต่ำ สถานการณ์วิกฤติ เช่น สถานการณ์ภัยพิบัติ การรับมือข่าวปลอม หรือแม้แต่ในกระบวนการสร้างสำนึกพลเมือง (Civic consciousness) ด้วยแนวทางที่สร้างสรรค์ ยืดหยุ่น และมีจริยธรรม

แนวทางการพัฒนาเชิงกลยุทธ์ของปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหารควรให้ความสำคัญกับสามมิติหลัก ได้แก่ 1) การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากร ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะการสื่อสาร การเข้าใจบริบท และคุณลักษณะด้านจริยธรรม 2) ระบบฝึกอบรมและการประเมินผลที่ตอบโจทยสถานการณ์ร่วมสมัย เช่น สงครามข้อมูล ภัยคุกคามทางสื่อออนไลน์ หรือความขัดแย้งในชุมชน และ 3) การพัฒนาเครื่องมือและเทคโนโลยีสนับสนุน เพื่อให้การส่งสารทางจิตวิทยาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การดำเนินกลยุทธ์จิตวิทยายังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะในด้านการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ให้สอดคล้องกับเป้าหมายความมั่นคงแบบใหม่ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลและการขาดกรอบนโยบายระดับชาติที่สนับสนุนการใช้การปฏิบัติการจิตวิทยาทางทหาร ในลักษณะเชิงรุกและเชิงสันติที่กองทัพต้องมีบทบาทในกระบวนการการสื่อสารกับประชาชนและสังคมแบบเข้าถึง รวมทั้งการสื่อสารผ่านการปฏิบัติการต้องให้ความสำคัญต่อมิติของความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความท้าทายที่ซับซ้อนในระดับการทูตระหว่างประเทศและการปฏิบัติงานภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ การใช้ปฏิบัติการจิตวิทยาที่ขาดความเข้าใจต่อบริบททางวัฒนธรรมอาจนำไปสู่การต่อต้านหรือถูกตีความว่าเป็นการแทรกแซง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจ ดังนั้น ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญคือ การสร้างกลไกการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรัฐที่รับผิดชอบด้านความมั่นคง ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันพัฒนากลยุทธ์จิตวิทยาที่มีมนุษยธรรม เป็นธรรม และตอบสนองต่อเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงของชาติอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กองบัญชาการกองทัพไทย. (2566). *การปฏิบัติการสารสนเทศระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Information Operation)* [เอกสารภายใน]. กองบัญชาการกองทัพไทย.
- กุสตาฟ เลอ บง. (2560). *จิตวิทยาฝูงชน*. (มิสเตอร์ ลอเรนซ์, ผู้แปล). ห้างหุ้นส่วนสามัญบุคคล ซี.เจ.บุ๊คส์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี 1895)

- ณัฐนันท์ ธัญชัย. (2560). *การจัดกลยุทธ์ของสถาบันจิตวิทยาความมั่นคง*. [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประภากร เพ็งวิภาส, วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง, และ มยุรี รัตนเสริมพงศ์. (2564). การศึกษาความต้องการพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการทหารกองร้อยปฏิบัติการจิตวิทยา กองพันปฏิบัติการจิตวิทยา จังหวัด ลพบุรี. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 26(2), 145-155.
- พิพัฒน์ นาคประยูร. (2558). *ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติการจิตวิทยาของหมวดปฏิบัติการจิตวิทยา กองกำลังด้านจันทบุรี-ตราด กรณีศึกษา: พื้นที่ ชายแดน ไทย-กัมพูชา อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*. [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โรงเรียนเสนาธิการทหารบก. (2557). *การปฏิบัติการจิตวิทยาสนับสนุนการปฏิบัติการพิเศษ* [เอกสารประกอบการบรรยายวิชาส่วนปฏิบัติการพิเศษ].
- วิลาวณีย์ ยี่ทอง. (2556). *บทบาทของรัฐบาลพลเรือนในการสร้างคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนและทหารในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย (ปริญญาคุชฌ์บัณฑิต)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรภัทร กาญจนามงคลชัย และ วิจิตร ศรีสอน. (2566). แนวทางในการพัฒนาโครงการจิตอาสาเราทำความดีด้วยหัวใจของกองพันทหารสื่อสารที่ 21 กองทัพภาคที่ 1. *วารสารการบริหารนิเทศและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 9(8), 736-745.
- ศักดิ์พัฒน์ มหานิยม. (2563). *แนวทางการพัฒนาสมรรถนะในงานด้านกิจการพลเรือนของชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือนในพื้นที่ชายแดน: กรณีศึกษาของกำลังผาเมือง* [การค้นคว้าอิสระระดับมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2020/TU_2020_6203010555_13645_14519.pdf
- สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (2562). *หลักสูตรการสื่อสารทางยุทธศาสตร์และปฏิบัติการข่าวสาร*. สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- สุชาติ บำรุงสุข. (21 พฤษภาคม 2563). *การปฏิบัติการจิตวิทยา: นิยามและความหมาย*. มติชนสุดสัปดาห์.
https://www.matichon.co.th/weekly/featured/article_298506
- สุวิษญา จันทระปิฎก. (2560). *การจัดรูปแบบความร่วมมือพลเรือนและทหารของประเทศไทยภายใต้ความตกลงอาเซียน ว่าด้วยการจัดการภัยพิบัติและการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน (AADMER)* [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Australian Army. (2023). Civil-military cooperation in complex emergencies. *Australian Army Journal*, 6(1).
<https://researchcentre.army.gov.au/library/australian-army-journal-aaj/volume-6-number-1/civil-military-cooperation-complex-emergencies>
- Berzina, I. (2020). From “total” to “comprehensive” national defence. *Journal on Baltic Security*, 6, 1-13.
- Bollen, Y. J., & Kalkman, J. P. (2022). Civil-military cooperation in disaster and emergency response: Practices, challenges, and opportunities. *Journal of Advanced Military Studies*, 13(1), 59-77.
<https://doi.org/10.21140/mcu.20221301004>
- Cialdini, R. B. (1984). *Influence: The psychology of persuasion*. Harper Business.

- Corman, S. R. (2006). *Credibility in the global war on terrorism: Strategic principles* [White paper]. Consortium for Strategic Communication, Arizona State University.
- Goldstein, F. L., & Findley, B. F. (1996). *Psychological Operations: Principles and Case Studies*. Air University Press. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA316643.pdf>
- Grigalashvili, V. (2023). Total defence: A comprehensive approach to national defence governance. *International Journal of Scientific and Management Research*, 6(5), 240–248. <https://doi.org/10.37502/IJSMR.2023.6511>
- Joint Chiefs of Staff. (2010). *Joint Publication 3-13.2: Military information support operations*. Department of Defense. <https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3-13-2.pdf>
- Lawniczak, B. A. (2025). Being believed: Persuasion and the narrative in military operations. *Joint Force Quarterly*, 116(1), 44–50.
- Lee, Seon. (2020). *Strategic Psychological Operations capability development: Why is it taking so long?* [Master's thesis, Naval Postgraduate School]. <https://apps.dtic.mil/sti/trecms/pdf/AD1126976.pdf>
- NATO Civil- Military Cooperation Centre of Excellence. (2025). *The evolution of civil-military cooperation*. https://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2025/03/Factsheet_The-Evolution-of-Civil-military-Cooperation.pdf
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 19, 123-205.
- Tillberg, L. V., Berndtsson, J., & Tillberg, P. (2025). Navigating collaboration: Understanding civil–military interactions in Swedish total defence from a security network perspective. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 8(1), 40–56. <https://sjms.nu/articles/10.31374/sjms.288>
- U.S. Department of Defense. (2023). *Strategy for operations in the information environment*. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3592788/dod-announces-release-of-2023-strategy-for-operations-in-the-information-enviro/>
- United States Air Force. (2016). *The tongue and quill* (Chap. 5). <https://www.178wing.af.mil/Portals/69/documents/afh33-337.pdf>

บทความวิชาการ (Academic articles)

**บทบาทของสตรีกับการพัฒนา: บทเรียนจากแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ
ภายใต้กรอบคำสอนคาทอลิกและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ**

**The Role of Women in Development: Lessons from the Women's Desk of
the Bangkok Archdiocese through the Lens of Catholic Social Teaching
and the United Nations Sustainable Development Goals**

ประทีป ฉัตรสุภางค์^{1*}

Pratheep Chatsuphang^{1*}

¹ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author): ประทีป ฉัตรสุภางค์ (Pratheep Chatsuphang)

E-mail: pratheep.cha@mahidol.ac.th

Received: 22 กันยายน พ.ศ. 2568, Revised: 9 ธันวาคม พ.ศ. 2568, Accepted: 11 ธันวาคม พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและรูปแบบการทำงานของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ภายใต้กรอบแนวคิดคำสอนสังคมคาทอลิกและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 5 ว่าด้วยความเท่าเทียมทางเพศ การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเพื่อถอดบทเรียนจากแนวปฏิบัติของแผนกสตรี ผลการศึกษาพบว่า แผนกสตรีมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาสตรีอย่างเป็นองค์รวม (Holistic development) โดยผสานการพัฒนาด้านจิตวิญญาณเข้ากับการเสริมสร้างศักยภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ผ่านกลยุทธ์หลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม 2) การทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory approach) 3) การตอบโจทย์ความต้องการจริง (Needs-based approach) 4) การขยายความร่วมมือ (Network expansion) และ 5) การพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership development) การทำงานของแผนกสตรีสะท้อนหลักคำสอนสังคมคาทอลิกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) การเลือกปฏิบัติเพื่อคนยากจน (Preferential option for the poor) หลักการเสริมอำนาจ (Subsidiarity) และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity) นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงการประสานแนวทางระหว่างพระศาสนจักรและสหประชาชาติในการส่งเสริมศักดิ์ศรีและสิทธิของสตรี บทความนี้สรุปว่า แผนกสตรีฯ เป็นแบบจำลองที่ประสบความสำเร็จในการบูรณาการจิตวิญญาณแห่งการรับใช้ตามความเชื่อคาทอลิกเข้ากับเครื่องมือและการแนวทางการพัฒนาสมัยใหม่ ความท้าทายในอนาคตคือการก้าวจากการเป็นผู้ปฏิบัติไปสู่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ทั้งภายในพระศาสนจักรและในสังคมวงกว้าง

คำสำคัญ: การพัฒนาสตรี, แผนกสตรี, อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, คำสอนสังคมคาทอลิก, ภาวะผู้นำสตรี

Abstract

This academic article aims to study the role and operational models of the Women's Desk of the Bangkok Archdiocese within the framework of Catholic social teaching and the United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs), particularly Goal 5 on Gender Equality. This study employed document analysis to extract lessons learned from the practices of the Women's Desk. The findings revealed that the Women's Desk plays a vital role in promoting the holistic development of women by integrating spiritual development with social, economic, and political empowerment. This goal is pursued through five key strategies. These include holistic development, participatory engagement, a needs-based approach, network expansion, and leadership development. The operations of the Women's Desk clearly reflect the principles of Catholic social teaching, especially human dignity, the preferential option for the poor, subsidiarity, and solidarity. Furthermore, it shows that both the Church and the United Nations are aligned in their efforts to uphold the dignity and protect the rights of women. The article concludes that the Women's Desk is a successful model for integrating the spirit of service based on Catholic faith with modern development tools and approaches. A key challenge ahead is shifting from simply carrying out activities to actively shaping policies, highlighting the future challenge of transitioning from practice-based activities to active engagement in policy development within both the Church and wider society.

Keywords: Women's Development, Women's Desk, Bangkok Archdiocese, Catholic Social Teaching, Women's Leadership

บทนำ

ในบริบทสังคมไทยยุคปัจจุบัน สถานการณ์ของสตรียังคงเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีความก้าวหน้าด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในกำลังงานมากขึ้น แต่สตรียังคงต้องแบกรับภาระหลายด้าน ทั้งบทบาทในการทำงาน การดูแลครอบครัว และการเป็นแกนหลักในการส่งผ่านวัฒนธรรมและคุณค่า (United Nations, 2015, para. 20) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วจากโลกาภิวัตน์ (Globalization) และดิจิทัลไลเซชัน (Digitalization) ยังนำมาซึ่งความเสี่ยงใหม่ ๆ เช่น การถูกแสวงประโยชน์ผ่านสื่อออนไลน์ ช่องว่างทางดิจิทัล และแรงกดดันจากวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่บ่อนทำลายศักดิ์ศรีของสตรี (John Paul II, 1995, nos. 4-5)

ในบริบทของพระศาสนจักรคาทอลิก สตรีคาทอลิกมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งภายในชุมชนผู้มีศรัทธาและสังคมในวงกว้าง ตามคำสอนของพระศาสนจักรที่ยืนยันศักดิ์ศรีและพันธกิจเฉพาะของสตรี (John Paul II, 1988 nos.25-27) พระสันตะปาปาฟรานซิสทรงเน้นย้ำถึงความจำเป็นที่สตรีต้องมีบทบาทที่มากขึ้นในที่สุดซึ่งมีการตัดสินใจสำคัญ (Francis, 2015, para. 2) ซึ่งสะท้อนถึงวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกลกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั่วไปสู่การมีบทบาทเชิงนโยบายและภาวะผู้นำ

สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชียได้นำเสนอบทบาทของผู้หญิง ที่วิวัฒนาการขึ้นในสังคมเอเชียที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยระบุว่า “เรายังคงได้ยินเรื่องราวการเลือกปฏิบัติ ความรุนแรง และการกดขี่ต่อผู้หญิง ในหลายด้านของชีวิตทั่วทั้งเอเชีย ความสามารถในการเป็นผู้นำของพวกเธอถูกตีค่าต่ำเกินไป การมีส่วนร่วมของผู้หญิงถูกเพิกเฉยและบางสังคมยังคงปฏิบัติต่อผู้หญิงในฐานะที่ต่ำกว่าความเป็นมนุษย์” และได้นำเสนอบทบาทใหม่ในการเป็นผู้นำให้แก่ผู้หญิงในพระศาสนจักรเอเชีย โดยระบุว่า “พระศาสนจักรแห่งเอเชียจำเป็นต้องฟังประสบการณ์ของสตรีและสตรีต้องรู้สึกว่าคุณอื่นได้ยินเสียงของพวกเธอ และมีส่วนสนับสนุนต่อชีวิตของพระศาสนจักร” (Federation of Asian Bishops’ Conferences, 2023 [FABC], 2023, no.85)

ในขณะที่พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย ได้ประกาศกฎีกาสมัชชาใหญ่ของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย คริสตศักราช 2015 “ศิษย์พระคริสต์เจริญชีวิตประกาศข่าวดีใหม่” ได้ฟื้นฟูการประกาศข่าวดีใหม่ โดยเน้นการเคารพศักดิ์ศรีมนุษย์ “มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีในฐานะลูกของพระเจ้า ดังนั้น พระศาสนจักรต้องตระหนักว่าพันธกิจรักและรับใช้ด้วยชีวิตที่เป็นประจักษ์พยานจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษย์ได้รับการเคารพ... พระศาสนจักรทุกภาคส่วนต้องมองเห็นความสำคัญและร่วมมือกันปกป้องสิทธิมนุษยชน ยอมรับ ยกย่องให้เกียรติ และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน โดยส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาคุณภาพชีวิต ศักดิ์ศรีและสิทธิของครอบครัว เด็ก เยาวชน สตรี บุรุษ ผู้สูงอายุและสมาชิกกลุ่มพิเศษในสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ ๆ ของความยากจนและความอ่อนแอ เช่น บรรดาผู้ป่วย ผู้ลี้ภัย กลุ่มชาติพันธุ์ ชนพื้นเมือง ผู้ไร้ที่อยู่อาศัย ผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้พิการ ผู้ต้องขัง บรรดาผู้สูงอายุ ที่อยู่โดดเดี่ยวและถูกทอดทิ้ง เด็กและสตรีที่ต้องทุกข์ทรมานจากสถานการณ์ที่ถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณ ถูกทำร้ายด้วยความรุนแรง ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกละเมิดทางเพศและถูกล่วงละเมิดในรูปแบบอื่น ๆ ตลอดจนบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ และคนไร้สัญชาติ” (สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2017, นน. 31-32)

ด้วยเหตุนี้แผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งก่อตั้งและดำเนินงานมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 จนก้าวสู่ปีที่ 25 (ค.ศ. 2001-2025) โดยมีพันธกิจในการเสริมสร้างศักยภาพของสตรีคาทอลิก ให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายเหล่านี้ได้อย่างเท่าทัน และกลายเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม ตามเจตนารมณ์แห่งพระวรสารและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (United Nations, 2015, para. 20) การทำงานของแผนกสตรีจึงไม่เพียงแต่สอดคล้องกับคำสอนสังคมคาทอลิกที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีของมนุษย์และการเลือกทำงานเพื่อคนยากจน แต่ยังเป็นการปฏิบัติกรอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 5 ว่าด้วยความเท่าเทียมทางเพศ

วัตถุประสงค์

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. นำเสนอผลการถอดบทเรียนจากการทำงานของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์และรูปแบบการทำงานที่ผสมผสานหลักความเชื่อคาทอลิกกับกรอบการพัฒนาสมัยใหม่
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของการพัฒนาสตรีอย่างองค์รวม ที่คำนึงถึงทั้งมิติทางจิตวิญญาณและสังคม

ขอบเขตเนื้อหา

บทความวิชาการนี้ กำหนดขอบเขตของเนื้อหาไว้ในบริบทการทำงานพัฒนาศรีของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เพื่อศึกษาบทเรียนการดำเนินการภายใต้กรอบของคำสอนคาทอลิกและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ ได้แก่

1. สังฆธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักร (LUMEN GENTIUM)
2. เอกสารของสหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย FABC General Conference ครบรอบ 50 ปี (FABC 50) การเดินทางร่วมกันในฐานะประชาชาติของเอเชีย (FABC General Conference: Journeying Together as People of Asia)
3. เอกสารสรุปชีนอด 2021-2024 พระศาสนจักรที่ก้าวไปด้วยกัน ความเป็นเอกภาพ การมีส่วนร่วม และพันธกิจ (สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2024)
4. กฎกฤษฎีกาสมัชชาใหญ่ของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย คริสตศักราช 2015 “ศิษย์พระคริสต์ เจริญชีวิตประกาศข่าวดีใหม่” (สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2024)
5. เอกสารเรื่อง Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development ของ United Nations
6. เอกสารเรื่อง Progress on the sustainable development goals: The gender snapshot 2020. United Nations (UN Women, 2020)

เนื้อหา

1. การพัฒนาศรีในมิติของสหประชาชาติและพระศาสนจักรคาทอลิก

1.1 การพัฒนาศรีในมิติของสหประชาชาติ

สหประชาชาติได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศรีผ่านกรอบแนวคิดการเสริมอำนาจและความเท่าเทียมทางเพศซึ่งสะท้อนให้เห็นในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals-SDGs) เป้าหมายที่ 5 ที่มุ่งบรรลุความเท่าเทียมทางเพศและเสริมพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน (United Nations, 2015) ข้อมูลจาก UN Women (2020, pp. 2-21) ระบุว่า สตรียังคงเผชิญกับความท้าทายหลายด้านในสังคมปัจจุบัน และมีข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและการพัฒนาศรีในหลายมิติ โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นหลัก ๆ ได้แก่

1.1.1 สภาพปัญหาความยากจนและการทำงานดูแลที่ไม่ได้รับค่าจ้าง กล่าวคือ ผู้หญิงมีแนวโน้มจะอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่าผู้ชาย และคาดว่าจะมีผู้หญิงและเด็กหญิง 435 ล้านคนต้องอยู่ใต้เส้นความยากจนภายในปี 2021 และผู้หญิงใช้เวลาในการทำงานดูแลบ้านและครอบครัวที่ไม่มีค่าจ้างมากกว่าผู้ชายถึง 3 เท่า จึงกำหนดให้มีการเสริมสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมและลดความยากจน ดังนี้

- 1) ขยายระบบการคุ้มครองทางสังคม (Social protection floors) เพื่อครอบคลุมผู้หญิงในภาวะเปราะบาง โดยเฉพาะคนงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบและคนงานบ้าน
- 2) ออกแบบนโยบายการคลังที่ตอบสนองต่อเพศภาวะ (Gender-responsive budgeting) และสร้างระบบติดตามการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อความเท่าเทียมทางเพศ

1.1.2 สภาพปัญหาสุขภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพ กล่าวคือ ผู้หญิงคิดเป็น 72% ของบุคลากรทางการแพทย์ที่ติดเชื้อโควิด-19 ใน 5 ประเทศและการบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ถูกรบกวนทำให้การเสียชีวิตของมารดาและเด็กอาจเพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงกำหนดแนวทางการรับรองการเข้าถึงบริการสุขภาพและการวางแผนครอบครัว ดังนี้

1) พัฒนาและเสริมสร้างระบบสุขภาพเพื่อให้บริการด้านสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในภาวะวิกฤต

2) ส่งเสริมการเข้าถึงการคุมกำเนิดสมัยใหม่และบริการดูแลมารดาอย่างปลอดภัย

1.1.3 สภาพปัญหาการศึกษาและการหยุดชะงักจากโควิด-19 กล่าวคือ เด็กหญิงกว่า 11 ล้านคนไม่ได้กลับไปโรงเรียนในปี 2020 เนื่องจากโรงเรียนปิดและการขาดแคลนเทคโนโลยีการเรียนทางไกล และโรงเรียน 40% ทั่วโลกขาดสุขาภิบาลพื้นฐาน ซึ่งส่งผลต่อเด็กหญิงโดยเฉพาะในช่วงมีประจำเดือน จึงกำหนดมาตรการส่งเสริมการศึกษาและการป้องกันการหยุดเรียนของเด็กหญิง ได้แก่

1) ลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ สุขา และสุขอนามัยในโรงเรียน โดยคำนึงถึงความต้องการของเด็กหญิง

2) สนับสนุนการเรียนรู้ทางไกลและเพิ่มการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับเด็กหญิงในครัวเรือนยากจน

1.1.4 สภาพปัญหาความรุนแรงทางเพศและทางกาย กล่าวคือ มีผู้หญิงและเด็กหญิงอายุ 15-49 ปี 243 ล้านคน ประสบความรุนแรงจากคู่รักในปีที่ผ่านมา มีผู้หญิงและเด็กหญิงอย่างน้อย 200 ล้านคน ที่ถูกขลิบอวัยวะเพศ (FGM) จึงกำหนดแนวทางพัฒนาสตรีเพื่อยุติความรุนแรงทางเพศและทางกายไว้ดังนี้คือ

1) เสริมสร้างกรอบกฎหมายและบริการสนับสนุนสำหรับผู้หญิงที่ประสบความรุนแรงในครอบครัว

2) เร่งรัดการจัดพิธีปฏิบัติที่เป็นอันตราย เช่น การขลิบอวัยวะเพศหญิง และการแต่งงานในเด็ก

1.1.5 สภาพปัญหาการขาดโอกาสทางเศรษฐกิจและงานที่เปราะบาง กล่าวคือ 72% ของคนงานบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เสียงานหรือถูกลดชั่วโมงทำงานในช่วงโควิด-19 และผู้หญิงในภาคการผลิตมักอยู่ในงานที่ไม่มั่นคงและเสี่ยงต่อการถูกเลิกจ้างมากกว่าผู้ชาย จึงได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมโอกาสทางเศรษฐกิจและงานที่มีคุณค่าแก่สตรี ดังนี้

1) ปกป้องคนงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบและคนงานบ้าน โดยให้มีการจดทะเบียนทางสังคมและการเข้าถึงประกันสังคม

2) ลดช่องว่างด้านรายได้ระหว่างเพศและส่งเสริมผู้หญิงเข้าสู่ตำแหน่งผู้จัดการ

1.1.6 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจ กล่าวคือ มีผู้หญิงเป็นเพียง 25% ของสมาชิกรัฐสภา และ 6.7% ของผู้นำรัฐบาล และในกระบวนการสันติภาพระหว่างปี 1992-2019 ผู้หญิงเป็นเพียง 6% ของผู้ไกล่เกลี่ยและผู้ลงนาม จึงได้กำหนดแนวทางการเพิ่มบทบาทผู้นำและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสตรีไว้ดังนี้ คือ

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในตำแหน่งผู้นำทางการเมือง กระบวนการสันติภาพ และการตัดสินใจด้านสภาพอากาศ

2) ตั้งเป้าหมายการเป็นตัวแทนที่สมดุลในคณะผู้แทนทางการเมืองและการเจรจาในระดับนานาชาติ

1.1.7 สภาพปัญหาการเข้าถึงพลังงานสะอาดและเทคโนโลยี กล่าวคือ ผู้หญิงเสียชีวิตก่อนวัยอันควร เกือบ 2 ล้านคน ในปี 2016 เนื่องจากมลพิษทางอากาศภายในบ้านจากการใช้เชื้อเพลิงไม่สะอาด และช่องว่างทางดิจิทัล ระหว่างเพศยังคงมีอยู่ โดยผู้หญิงใช้อินเทอร์เน็ต 48% เทียบกับผู้ชาย 58% จึงได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้วยมุมมองทางเพศ โดย

- 1) รวมเป้าหมายความเท่าเทียมทางเพศในนโยบายและการดำเนินการด้านสภาพอากาศ
- 2) สนับสนุนผู้หญิงในชุมชนเปราะบางให้สามารถปรับตัวต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้

1.1.8 สภาพปัญหาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กล่าวคือ ผู้หญิงได้รับผลกระทบ จากภัยธรรมชาติมากขึ้น แต่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านสภาพอากาศเพียง 21% ในที่ประชุม COP 25 จึงได้กำหนด แนวทางการส่งเสริมความเท่าเทียมทางดิจิทัล ได้แก่

- 1) ลดช่องว่างการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและทักษะดิจิทัลระหว่างเพศ โดยเฉพาะในภูมิภาคที่กำลังพัฒนา
- 2) สนับสนุนการเป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือและการใช้เทคโนโลยีในผู้หญิง

นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวทางการพัฒนาสตรีโดยคำนึงถึงกลุ่มสตรีที่เปราะบางเป็นพิเศษ ได้แก่ การออกแบบนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิงชนพื้นเมือง ผู้หญิงพิการ ผู้หญิงในชุมชนแออัด และผู้หญิง ผู้อพยพพลัดถิ่น การป้องกันการเลือกปฏิบัติหลายรูปแบบ การเลือกปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม และเสริมสร้างการเข้าถึงบริการ สาธารณะ

2. การพัฒนาสตรีในมิติของพระศาสนจักรคาทอลิกที่ปรากฏในเอกสารคำสอนของพระศาสนจักร

พระศาสนจักรคาทอลิกมีคำสอนที่ชัดเจนเกี่ยวกับศักดิ์ศรี สิทธิ และบทบาทของสตรีในสังคม โดยมีพัฒนาการที่สำคัญนับตั้งแต่สมัยสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยมีเรื่องที่สำคัญ ได้แก่

2.1 เรื่องการปกป้องสิทธิสตรีและศักดิ์ศรีของสตรี

พระศาสนจักรยืนยันในศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมระหว่างชายและหญิง ซึ่งมีรากฐานมาจากพระคัมภีร์ ในหนังสือปฐมกาลที่ว่า มนุษย์ทั้งชายและหญิงถูกสร้างขึ้น "ตามภาพลักษณ์ของพระเจ้า" (เทียบ ปฐก. 1:27, พระคัมภีร์ คาทอลิก ฉบับสมบูรณ, 2014) ดังนั้น สตรีและชายจึงมีศักดิ์ศรีและคุณค่าเท่าเทียมกันตั้งแต่เริ่มสร้างโลก พระคัมภีร์ปฐมกาล กล่าวถึง ศักดิ์ศรีของสตรี: การสร้างสตรีจากซี่โครงของอาดัม (เทียบ ปฐก. 2:21-24) ไม่ได้หมายถึงความต่ำต้อยแต่หมายถึง ความเสมอภาคและความเป็นเพื่อนคู่ใจ "กระดูจากกระดูกของเรา เนื้อจากเนื้อของเรา" ซึ่งแตกต่างจากการถูกสร้างจาก ศีรษะหรือเท้า Second Vatican Council (1965) ในเอกสารสังฆธรรมนูญ *Gaudium et Spes* กล่าวถึง สิทธิมนุษยชนว่า "การเลือกปฏิบัติใด ๆ ในด้านสิทธิมนุษยชน... ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากเชื้อชาติ เพศ สีผิว ฐานะทางสังคม ภาษา หรือศาสนา ต้องถูกขจัดให้หมดไป เพราะขัดต่อพระประสงค์ของพระเจ้า" John Paul II (1988) ในเอกสาร *Mulieris Dignitatem* พระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 2 นำเสนอเกี่ยวกับ "ศักดิ์ศรีและกระแสเรียกของสตรี" เป็นเอกสารสำคัญที่ย้ำถึงศักดิ์ศรี อันเฉพาะเจาะจงของสตรี พระสันตะปาปาฟรังซิสชี้ให้เห็นว่า แม้ในพันธสัญญาใหม่พระเยซูเจ้าทรงปฏิบัติต่อสตรีด้วยความเคารพ และให้เกียรติ เช่น การสนทนากับหญิงซามารียา (เทียบ ยน 4:1-42) การป้องกันหญิงที่ถูกจับได้ว่าทำผิดประเวณี (เทียบ ยน 8:1-11) ซึ่งเป็นการท้าทายขนบธรรมเนียมของยุคนั้น John Paul II. (1995, nos. 3-4, 17, 99) พระสมณสาร

Evangelium Vitae ของพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 ยังได้กล่าวถึงการปกป้องสตรีจากการถูกแสวงหาประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการค้าประเวณี การใช้เป็นวัตถุทางเพศในสื่อ และการกดดันให้ทำแท้ง ซึ่งเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีของสตรีอย่างร้ายแรง

2.2 เรื่องบทบาทของสตรี

คำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกเน้นบทบาทที่หลากหลายและสำคัญของสตรี ทั้งในครอบครัว ในสังคม และในพระศาสนจักร โดยบทบาทของสตรีได้นำเสนอหลักคำสอนที่สำคัญดังนี้

2.2.1 บทบาทของสตรีในครอบครัว คือ บทบาทแห่งความเป็นแม่และหัวใจของครอบครัว

พระศาสนจักรมองว่าครอบครัวเป็น "เซลล์แรกและสำคัญที่สุดของสังคม" Second Vatican Council (1965, no.29) และดังที่ปรากฏในเอกสาร *Mulieris Dignitatem* ว่า สตรีมีบทบาทเป็นแม่และเป็นผู้หล่อหลอมความเชื่อและคุณธรรมให้กับลูก ๆ พระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 เรียกบทบาทของการเป็นแม่ว่าเป็น "กระแสเรียกที่สวยงามที่สุด" และเป็นพลังแห่งความรักที่ถวายชีวิตเพื่อผู้อื่น (John Paul II. 1988, no.4) สตรีและชายมีบทบาทที่เท่าเทียมแต่แตกต่างกันในการสร้างครอบครัว การที่สตรีมีความอ่อนไหว ความเอาใจใส่ และความแข็งแกร่งเฉพาะตัวเป็นของขวัญและรากฐานสำหรับชีวิตครอบครัว

2.2.2 บทบาทของสตรีในสังคม

สังคายนาวาติกันที่ 2 กล่าวในเอกสารสังฆธรรมนูญ *Gaudium et Spes* (Second Vatican Council, 1965, no.60) เรียกร้องให้สตรีมี "ส่วนร่วมในชีวิตวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์" พระศาสนจักรสนับสนุนให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในทุกสาขาอาชีพในโลกแห่งการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และศิลปะ เพื่อนำพาคุณสมบัติเฉพาะตัวของสตรีมาใช้ในการสร้างสรรค์สังคมที่ยุติธรรมและมนุษย์มากขึ้น

2.2.3 บทบาทของสตรีในพระศาสนจักร

สังคายนาวาติกันที่ 2 (Second Vatican Council, 1964, no.11) ในเอกสารสังฆธรรมนูญ *Lumen Gentium* กล่าวถึงบทบาทสำคัญของสตรีผู้มีความเชื่อในประวัติศาสตร์ความรอด และพระศาสนจักรยืนยันว่า สตรีมี "ส่วนร่วมในหน้าที่สังฆบริกร ประกาศ และกษัตริย์ ของพระคริสตเจ้า" เหมือนกับผู้รับศีลล้างบาปทุกคน *Lumen Gentium*, (no.31) แต่บทบาทนี้แตกต่างจากบรรดาสังฆานุกร บาทหลวง และพระสังฆราช ซึ่งสงวนไว้สำหรับบุรุษ John Paul II (1988, nos. 1, 31, 67) ในเอกสาร *Mulieris Dignitatem* พระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 เน้นย้ำถึงความจำเป็นที่สตรีต้องมี "บทบาทที่มากขึ้นในสิ่งที่มีการตัดสินใจสำคัญในพระศาสนจักร" แม้ว่าจะไม่รวมถึงสิบลวชก็ตาม พระองค์ทรงเรียกร้องให้มีการพัฒนา "เทววิทยาว่าด้วยสตรี" และให้สตรีมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการและทำงานร่วมกับสมณกระทรวงต่าง ๆ ในสันตะสำนักมากขึ้น

2.3 เรื่องงานพัฒนาสตรีของพระศาสนจักรคาทอลิกในสังคมปัจจุบัน

งานพัฒนาสตรีของพระศาสนจักรคาทอลิกในปัจจุบัน มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการเสริมสร้างศักดิ์ศรีและพันธกิจเฉพาะของสตรีที่สำคัญหลายประการ ได้แก่

2.3.1 การเสริมสร้างศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ตามคำสอนในเอกสารสังฆธรรมนูญ *Gaudium et Spes*

ที่ประณามการเลือกปฏิบัติใด ๆ ต่อสตรี (Second Vatican Council, 1965, no.29)

2.3.2 พันธกิจแห่งความรักและการบริการดังที่พระสมณสาส์น *Mulieris Dignitatem* (John Paul II, 1988, nos.4, 29-31) เน้นย้ำถึงบทบาทพิเศษของสตรีในการเป็นหัวใจแห่งความรักในครอบครัวและสังคม

2.3.3 การปกป้องชีวิตและศักดิ์ศรีของสตรี ดังที่พระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 2 ได้กล่าวไว้ในพระสมณสาส์น *Evangelium Vitae* (John Paul II, 1995, nos.3-4, 17, 99) กล่าวถึง การปกป้องสตรีจากการถูกแสวงประโยชน์และการลดทอนศักดิ์ศรี

2.3.4 การพัฒนาอย่างองค์รวมที่เน้นการพัฒนาทั้งด้านจิตวิญญาณ จิตใจ และร่างกาย ตามแนวคิดการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์

2.3.5 การส่งเสริมบทบาทสตรีในครอบครัวตามคำสอนเกี่ยวกับครอบครัวที่เน้นบทบาทของสตรีในฐานะแม่และผู้หล่อหลอมความเชื่อ (John Paul II, 1988, nos. 8, 10, 16)

2.3.6 การพัฒนาสตรีในงานสังคมสงเคราะห์ผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กร Caritas Internationalis ที่ทำงานช่วยเหลือสตรีและเด็กหญิงในสถานการณ์ยากลำบาก

2.3.7 การส่งเสริมการศึกษาที่เน้นการเสริมสร้างศักดิ์ศรีของสตรี ผ่านโรงเรียนและมหาวิทยาลัยคาทอลิกที่ให้การศึกษานี้เน้นย้ำและสอดแทรกศักดิ์ศรีของสตรี

3. ความท้าทายในปัจจุบันและแนวทางการทำงานด้านสตรี

3.1 สถานการณ์ความท้าทายในสังคมปัจจุบัน

พระศาสนจักรคาทอลิกมองเห็นความท้าทายหลายประการที่สตรีต้องเผชิญในโลกสมัยใหม่ และเรียกร้องให้ผู้ทำงานด้านสตรีได้ตระหนักถึงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่

3.1.1 วัฒนธรรมแบบทิ้งขว้าง (Throwaway culture) และการแสวงหาประโยชน์ ดังที่พระสันตะปาปาฟรานซิสได้วิจารณ์อย่างรุนแรงต่อวัฒนธรรมที่มองสตรีเป็นวัตถุทางเพศ เพื่อความบันเทิง หรือเป็นสินค้า พระสันตะปาปาทรงตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ เช่น การค้ามนุษย์ การกดขี่ค่าจ้าง และความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งล้วนเป็นการโจมตีศักดิ์ศรีของสตรี

3.1.2 อุดมการณ์เกี่ยวกับเพศสภาพ (Gender ideology) พระศาสนจักรคาทอลิกคัดค้านอย่างแข็งขันต่ออุดมการณ์ที่แยกเพศสภาพ (Gender) ออกไปอย่างสิ้นเชิงจากเพศทางกายภาพ (Sex) โดยมองว่า ความแตกต่างระหว่างชายและหญิงเป็นของขวัญจากพระเจ้าที่ควรเฉลิมฉลอง ไม่ใช่สิ่งที่ต้องลบหลู่หรือปฏิเสธ

3.1.3 การสร้างความสมดุลระหว่างงานและครอบครัว พระศาสนจักรเรียกร้องให้ผู้นำประเทศกำหนดนโยบายทางสังคมและเศรษฐกิจที่สนับสนุนครอบครัว เพื่อให้สตรีสามารถปฏิบัติบทบาททั้งในครอบครัวและที่ทำงานได้อย่างสมดุล และเรียกร้องให้บุรุษมีส่วนรับผิดชอบในบ้านและครอบครัวมากขึ้น

3.1.4 การมีส่วนร่วมในพระศาสนจักรคาทอลิกท่ามกลางความท้าทายภายใน คือ การหาทางให้สตรีมีเสียงและบทบาทในการนำและการตัดสินใจของพระศาสนจักรได้มากขึ้น ตามที่พระสันตะปาปาฟรานซิสทรงเรียกร้อง ทั้งนี้ การเรียกร้องบทบาทในการนำในพระศาสนจักรคาทอลิกนั้น เป็นการเรียกร้องโดยปราศจากการเปลี่ยนคำสอนเกี่ยวกับศีลบวช

3.2 การประสานแนวทางระหว่างสหประชาชาติและพระศาสนจักรคาทอลิก

แม้จะมีแนวทางที่แตกต่างบ้างในบางประเด็นระหว่างแนวทางของสหประชาชาติและพระศาสนจักรคาทอลิก แต่ทั้งสหประชาชาติและพระศาสนจักรคาทอลิกต่างมุ่งมั่นในการส่งเสริมศักดิ์ศรีและสิทธิของสตรี ดังเห็นได้จากความร่วมมือในงานพัฒนาสตรี ดังที่ปรากฏในองค์กรคาทอลิกหลายแห่งซึ่งทำงานร่วมกับหน่วยงานของสหประชาชาติในโครงการพัฒนาต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติ ดังที่พระศาสนจักรคาทอลิกนำแนวทางการพัฒนาของสหประชาชาติมาประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาสตรีของตน และการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกัน ผ่านการเสวนาและความร่วมมือในประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน

ดังนั้น การประสานแนวทางระหว่างสหประชาชาติและพระศาสนจักรคาทอลิก จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น แม้ว่าหลักการที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลังจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่การให้คุณค่ากับการปกป้องศักดิ์ศรีของสตรีเป็นเป้าหมายเดียวกันที่จะทำให้การทำงานในมิติต่าง ๆ ของพระศาสนจักรคาทอลิกสามารถสอดคล้องกับโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของสหประชาชาติเพื่อบรรลุสู่เป้าหมายดังกล่าว

4. บทเรียนจากการทำงานของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

4.1 ข้อมูลทั่วไปของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

แผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เดิมชื่อคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสตรี ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2001 สังกัดฝ่ายสังคม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาสตรีคาทอลิกทั้งด้านชีวิตและจิตวิญญาณ เพิ่มพูนความรู้และความเข้มแข็งให้สตรีสามารถมีบทบาทในพระศาสนจักรอย่างสมศักดิ์ศรี และดำเนินงานตามนโยบายและเป้าหมายของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

4.1.1 การบริหารจัดการองค์ประกอบของคณะกรรมการ ได้แก่ สตรีคาทอลิกที่เป็นตัวแทนจากวัดต่าง ๆ ในอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากบาทหลวงเจ้าอาวาส หรือเป็นสมาชิกสภาภบาล

4.1.2 การกิจและกิจกรรมแผนกสตรีฯ จัดกิจกรรมปีละ 4-6 ครั้ง ในรูปแบบการสัมมนา การเยี่ยมเยียน และการฝึกอบรม ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่

- 1) การบรรยายเรื่องกฎหมายสตรี
- 2) การให้ความรู้เรื่องกฎหมายพระศาสนจักรและครอบครัว
- 3) การสัมมนาเรื่อง “คริสตชนไทยหัวใจพอเพียง” ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) กิจกรรมรณรงค์คำสอนตามสมณสาส์น Laudato Si' ว่าด้วยเรื่องการจัดการอาหารส่วนเกินและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 5) การเยี่ยมเยียนองค์กรเด็กและสตรีรวมถึงผู้ต้องขังหญิง
- 6) การทำงานร่วมกับองค์กรคาทอลิกอื่น ๆ เช่น องค์กรส่งเสริมชีวิตแห่งประเทศไทย

4.1.3 ผลการดำเนินงานและความสำเร็จ

- 1) สร้างเครือข่ายสตรีคาทอลิก ข้ามเขตพื้นที่สังฆมณฑลอื่นในประเทศไทย
- 2) ยกระดับความรู้ด้านสิทธิและกฎหมาย และด้านจิตวิญญาณ
- 3) ขยายขอบเขตการทำงานไปสู่การมีส่วนร่วมกับชุมชนและองค์กรภายนอก
- 4) สร้างแรงบันดาลใจผ่านการแบ่งปันประสบการณ์จริงจากมารดาของบาทหลวงและภคินี

4.1.4 ความท้าทายต่อการทำงานของแผนกสตรีในอนาคต

- 1) ขยายการมีส่วนร่วมของสตรีจากทุกวัดให้ครอบคลุมมากขึ้น
- 2) ปรับตัวต่อบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่น สิทธิสตรี สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี
- 3) สร้างแนวทางอภิบาลสตรีที่สอดคล้องกับนโยบายพระศาสนจักรและสภาพสังคมปัจจุบัน
- 4) รักษาความต่อเนื่องของคณะกรรมการและกิจกรรมภายใต้การเปลี่ยนแปลงของผู้นำ

4.2 บทเรียนจากการดำเนินงานของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร และสังเคราะห์กลยุทธ์หลักในการดำเนินงานจากแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ พบว่า มีกลยุทธ์หลัก 5 ด้าน ดังนี้

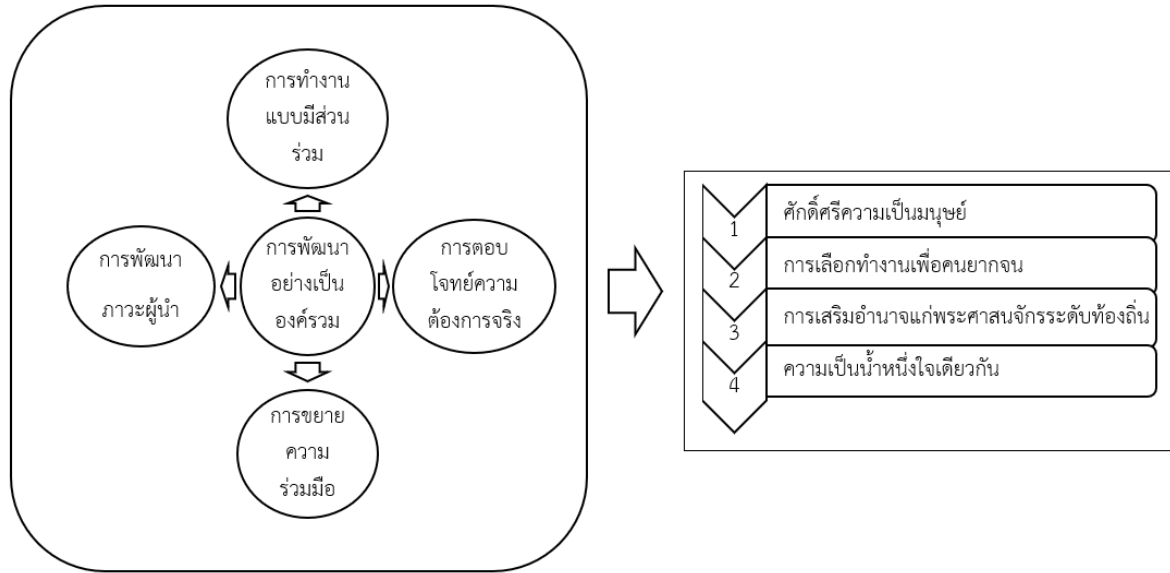
4.2.1 การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม (Holistic development) แผนกสตรีฯ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรีทั้งด้านจิตวิญญาณและความรู้ทางโลก ดังที่ปรากฏในเอกสารของแผนกสตรีฯ ว่า "แผนกสตรีฯ มุ่งส่งเสริมการพัฒนาสตรีคาทอลิกทั้งด้านชีวิตและจิตวิญญาณ เพื่อให้สตรีมีความรู้ มีความเข้มแข็ง" ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ ตามคำสอนด้านสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิก (John Paul II, 1988, no.1)

4.2.2 การทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory approach) แผนกสตรีฯ มีโครงสร้างการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมจากสตรีในระดับวัด ซึ่งเป็นบรรดาสตรีคาทอลิกที่เป็นตัวแทนจากวัดต่าง ๆ ในอัครสังฆมณฑลฯ หรือที่เป็นสมาชิกสภาภิบาลของวัด หรือเป็นผู้แทนที่บาทหลวงเจ้าอาวาสคัดเลือกมา การจัดโครงสร้างการทำงานเช่นนี้แสดงถึงการยอมรับในหลักการมีส่วนร่วมของพระศาสนจักรท้องถิ่นตามคำสอนด้านสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิก

4.2.3 การตอบโจทย์ความต้องการจริง (Needs-based approach) กิจกรรมต่าง ๆ ของแผนกสตรีฯ ถูกออกแบบมาเพื่อตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของสตรีคาทอลิก กล่าวคือ มุ่งเสริมสร้างสตรีให้มีความรู้ที่จำเป็น และสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น เช่น การจัดสัมมนาด้านกฎหมายสำหรับสตรี โดยเชิญวิทยากรผู้มีประสบการณ์ และเชี่ยวชาญด้านสิทธิสตรีมาบรรยาย เป็นต้น ซึ่งสะท้อนถึงการทำงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลและความต้องการจริง

4.2.4 การขยายความร่วมมือ (Network expansion) แผนกสตรีฯ ไม่ใช่เป็นองค์กรที่ทำงานเพียงลำพัง แต่มีการขยายความร่วมมือกับองค์กรทั้งภายในและนอกพระศาสนจักรแห่งประเทศไทย เช่น การทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนร่วมกับพี่น้องต่างศาสนา การทำงานเป็นภาคีกับองค์กรอื่น ๆ ของคาทอลิก เป็นต้น การขยายความร่วมมือเช่นนี้แสดงถึงการน้อมนำหลักการเสนาและศาสนสัมพันธ์ตามแนวทางของพระศาสนจักรคาทอลิกมาปฏิบัติ

4.2.5 การพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership development) แผนกสตรีฯ มุ่งเตรียมความพร้อมให้สตรีสามารถมีบทบาทในพระศาสนจักรและสังคม ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสตรี โดยเน้นการสร้างกลุ่มสตรีในระดับวัด เพื่อในที่สุดกลุ่มสตรีจะได้ช่วยกิจการของวัดร่วมกับบาทหลวงเจ้าอาวาสและสภาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับข้อเรียกร้องของพระสันตะปาปาฟรานซิสให้สตรีมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการตัดสินใจ

ภาพที่ 1 กลยุทธ์ในการทำงานเพื่อพัฒนาสตรีของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

ที่มา: ออกแบบและสร้างโดยผู้เขียน (ประทีป ฉัตรสุภางค์, 2568)

5. วิเคราะห์บทบาทของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ: มุมมองเชิงยุทธศาสตร์

5.1 การวางตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ (Strategic positioning)

จากการวิเคราะห์บทบาทและการทำงานของแผนกสตรีฯ พบว่า แผนกสตรีฯ ไม่ได้ทำงานแบบแยกส่วน แต่มีการวางตำแหน่งตนเองภายในโครงสร้างของอัครสังฆมณฑลอย่างชัดเจน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 สถานะของแผนกสตรีฯ เป็นหน่วยงานภายใต้ “ฝ่ายสังคม” ของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ สะท้อนให้เห็นว่างานพัฒนาสตรีไม่ใช่เรื่องของเพศสภาพเพียงอย่างเดียว แต่เป็นประเด็นทางสังคมที่สำคัญที่พระศาสนจักรต้องให้ความสำคัญและแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ *Gaudium et Spes* ที่ว่าพระศาสนจักรต้องเข้ามามีส่วนร่วมในโลกสมัยใหม่

5.1.2 พันธกิจของแผนกสตรีฯ มี 2 มิติ และการทำงานของแผนกสตรีฯ มุ่งไปที่ 2 ทิศทางหลักอย่างสมดุล คือ

1) มิติภายใน (Inward dimension) คือ การเสริมสร้างศักยภาพกายและจิตวิญญาณ ชีวิตสนิทสัมพันธ์กับพระเจ้าของสมาชิกสตรีในพระศาสนจักร มุ่งส่งเสริมการพัฒนาสตรีคาทอลิกทั้งด้านชีวิตและจิตวิญญาณ

2) มิติภายนอก (Outward dimension) คือ การแสดงออกซึ่งพันธกิจแห่งความรักและการบริการต่อสังคมกว้าง ผ่านงานจิตตาสถาบันและสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการเป็นประจักษ์พยาน (Witness) ของสตรีคาทอลิกต่อสังคม

5.2 รูปแบบและการพัฒนากิจกรรม: จากพื้นฐานสู่การสร้างผลกระทบ

กิจกรรมของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เป็นขั้นเป็นตอน กล่าวคือ

5.2.1 ระยะเริ่มต้น (Foundation building) เริ่มจากการวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการที่แท้จริง (Needs assessment) ของสตรีในอัครสังฆมณฑล แทนการคาดเดาหรือกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง (Top-down) การกระทำนี้แสดงถึงความเคารพในเสียง (Voice) และในความเป็นผู้แทน (Agency) ของสตรีที่ร่วมงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาที่ยั่งยืน

5.2.5 ระยะขยายผล (Program expansion) กิจกรรมได้ขยายจากภายในแผนกสตรีฯ ออกสู่การพัฒนาสตรีภายนอกอย่างชัดเจน ได้แก่

- 1) กิจกรรมเพื่อการก่อรูปความเชื่อ (Formation) เช่น การเข้าเฝ้า การอบรมคำสอน
- 2) กิจกรรมเพื่อเสริมพลัง (Empowerment) เช่น การอบรมกฎหมาย เพื่อให้ความรู้เพื่อปกป้องสิทธิตนเอง การฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขังหญิงเพื่อให้เครื่องมือสำหรับการดำรงชีวิต
- 3) กิจกรรมเพื่อการมีส่วนร่วม (Participation) เช่น การส่งเสริมให้สตรีเป็นตัวแทนในสภาภิบาล
- 4) กิจกรรมเพื่อสร้างผลกระทบทางสังคม (Social impact) เช่น การทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งองค์กรคาทอลิกและองค์กรที่ไม่ใช่คาทอลิก เช่น การทำงานกับผู้ต้องขัง งานด้านสิ่งแวดล้อม และการช่วยเหลือผู้ยากไร้

5.3 การตอบโจทยความท้าทายสมัยใหม่ (Addressing modern challenges)

งานของแผนกสตรีฯ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันไม่ได้หยุดอยู่เพียงประเด็นดั้งเดิม แต่พยายามเชื่อมโยงกับบริบทปัจจุบันของสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับสัญญาณแห่งกาลเวลา (Signs of the times) ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.3.1 ด้านเศรษฐกิจ: แผนกสตรีฯ มุ่งเน้นให้ความสำคัญ ผ่านการบรรยายเกี่ยวกับกฎหมายและเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการตอบสนองต่อความกดดันทางเศรษฐกิจและค่าครองชีพ

5.3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม: แผนกสตรีฯ ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมและการรณรงค์ตามเอกสารสมณสาส์น Laudato Si' และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการตอบโต้กับวัฒนธรรมบริโภคนิยม (Consumerism) และวัตถุนิยม (Secularism) อย่างเป็นรูปธรรม

5.3.3 ชีวิตครอบครัว: แผนกสตรีฯ ส่งเสริมบทบาทของแม่และครอบครัว เป็นการปกป้องศักดิ์ศรีของสถาบันครอบครัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

5.4 อิทธิพลจากคำสอนสังคมคาทอลิก (Influence of catholic social teaching)

การทำงานของแผนกสตรีฯ สะท้อนหลักการสำคัญของคำสอนคาทอลิกด้านสังคมหลายประการ ได้แก่

5.4.1 ศักดิ์ศรีของมนุษย์: งานทุกโครงการของแผนกสตรีฯ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพศักดิ์ศรีของสตรีทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่ถูกทอดทิ้งในสังคม

5.4.2 การเลือกทำงานเพื่อคนยากจน: กลุ่มเป้าหมายหลักในการทำงานของแผนกสตรีฯ มักเป็นผู้ที่ขาดโอกาส เช่น ผู้ต้องขังหญิง ผู้ยากไร้

5.4.3 การเสริมอำนาจแก่พระศาสนจักรระดับท้องถิ่น: แผนกสตรีฯ ส่งเสริมให้สตรีในระดับวัดมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสภาภิบาลแทนที่การรอคำสั่งจากส่วนกลาง

5.4.4 ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน: การทำงานของแผนกสตรีฯ เป็นเครือข่ายกับองค์กรต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือแทนที่จะเป็นการแข่งขัน

5.5 จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของแผนกสตรีฯ (Strengths and opportunities for growth)

จากการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสของแผนกสตรีฯ จากการทำงานตั้งแต่ปี ค.ศ.2001-2025 พบว่า

5.5.1 จุดแข็งของแผนกสตรีฯ 25 ปีที่ผ่านมา ได้แก่

- 1) การทำงานของแผนกสตรีฯ มีพื้นฐานจากการวิจัยและการศึกษาข้อมูลจริง
- 2) แผนกสตรีฯ มีโครงสร้างและการสนับสนุนจากอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ อย่างเป็นรูปธรรม
- 3) แผนกสตรีฯ มีเครือข่ายการทำงานที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอก
- 4) แผนกสตรีฯ มีการนำโดยสตรีที่มีความสามารถและเสียสละอย่างต่อเนื่อง

5.5.2 โอกาสในการพัฒนาของแผนกสตรีฯ เพื่อกำหนดแนวทางในอนาคต

1) การขยายบทบาทการตัดสินใจ: แผนกสตรีฯ สามารถผลักดันให้มีสตรีในตำแหน่งและโครงสร้างภายในฝ่ายสังคม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เข้าสู่ตำแหน่งที่มีอำนาจตัดสินใจมากขึ้นในโครงสร้างของพระศาสนจักรระดับชาติตามที่พระสันตะปาปาฟรานซิส (Pope Francis) ทรงเน้น

2) ผลักดันการพัฒนาศักยภาพเรื่องเทววิทยาว่าด้วยสตรี (Theology of women) เพื่อสร้างกรอบคิดและความมั่นใจทางเทววิทยาให้กับการทำงานของสตรีคาทอลิก

3) การใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการขยายการเข้าถึงสตรีรุ่นใหม่ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ซึ่งอาจเผชิญกับความเหงาและความท้าทายใหม่ ๆ

4) การทำงานขับเคลื่อนด้านนโยบายอย่างเป็นระบบ ด้วยการรณรงค์ประเด็นสังคมเชิงนโยบายมากขึ้นเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและความเป็นธรรมในสังคม เช่น การต่อต้านการค้ามนุษย์ การส่งเสริมนโยบายที่เป็นมิตรกับครอบครัว

สรุป

จากการศึกษาบทบาทและการทำงานของแผนกสตรีฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ตามกรอบแนวคิดคำสอนสังคมคาทอลิกและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. การถอดบทเรียนจากการทำงานของแผนกสตรีฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ พบว่า แผนกสตรีฯ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาสตรีคาทอลิกอย่างเป็นองค์รวมผ่านแนวปฏิบัติที่โดดเด่น 5 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม 2) การทำงานแบบมีส่วนร่วม 3) การตอบโจทย์ความต้องการจริง 4) การขยายความร่วมมือ และ 5) การพัฒนาภาวะผู้นำ แนวปฏิบัติเหล่านี้ส่งผลให้เกิดเครือข่ายสตรีที่เข้มแข็ง การยกระดับความรู้ด้านสิทธิและจิตวิญญาณ ตลอดจนการขยายขอบเขตการทำงานไปสู่การมีส่วนร่วมกับสังคมวงกว้าง

2. กลยุทธ์และรูปแบบการทำงานที่ผสมผสานหลักความเชื่อคาทอลิกกับกรอบการพัฒนาสมัยใหม่ แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างหลักคำสอนสังคมคาทอลิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเลือกปฏิบัติเพื่อคนยากจน หลักการเสริมอำนาจ และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เข้ากับกรอบการพัฒนาสมัยใหม่ของสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 5 ว่าด้วยความเท่าเทียมทางเพศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองทั้งมิติจิตวิญญาณและการเสริมพลังทางสังคมและเศรษฐกิจให้กับสตรี

3. การวิเคราะห์รูปแบบของแบบอย่างของการพัฒนาสตรีอย่างองค์รวม พบว่า แผนกสตรีเป็นแบบจำลองการพัฒนาสตรีอย่างองค์รวมที่ประสบความสำเร็จ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งด้านชีวิต จิตวิญญาณ จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจของสตรีไปพร้อมกัน รูปแบบนี้ไม่เพียงแต่พัฒนาศักยภาพภายในของสตรี แต่ยังเตรียมความพร้อมและส่งเสริมให้พวกเขามีบทบาทและเสียงในการตัดสินใจทั้งในพระศาสนจักรและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมอำนาจของสหประชาชาติอย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทและการทำงานของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลสามารถนำรูปแบบการทำงานของแผนกสตรีฯ มาขยายผลได้ดังนี้

1. ฝ่ายสังคม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ควรนำบทเรียนการทำงานด้านสตรีและการพัฒนาสตรีในบริบทของสังคมไทย มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อผลักดันนโยบายสู่สังคมและจัดทำแผนยุทธศาสตร์สำหรับแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ต่อไป

2. สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาสตรีอย่างองค์รวม และนำรูปแบบจำลองการพัฒนาของแผนกสตรี อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ไปขยายผลการทำงานสตรีในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- Federation of Asian Bishops' Conferences. (2023). *Journeying together as peoples of Asia*.
https://fabc.org/wp-content/uploads/2023/04/FABC-Bangkok-Documents-PRINT_2-Jan-2025.
- Francis. (2015, February 7). *Address to participants in the plenary assembly of the Pontifical Council for Culture*. Vatican.
https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/february/documents/papa-francesco_20150207_pontificio-consiglio-cultura.html
- John Paul II. (1988). *Mulieris dignitatem: On the dignity and vocation of women*. Vatican.
https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_letters/1988/documents/hf_jp-ii_apl_15081988_mulieris-dignitatem.html
- John Paul II. (1995). *Evangelium vitae: The gospel of life*. Vatican. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html

- Second Vatican Council. (1964). *Lumen Gentium: Dogmatic Constitution on the Church*. Vatican Publishing House. https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_en.html
- Second Vatican Council. (1965). *Gaudium et Spes: Pastoral Constitution on the Church in the Modern World*. Vatican Publishing House. https://www.vatican.va/content/dam/wss/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html
- UN Women. (2020). *Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2020*. United Nations. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2020>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2017). *กฤษฎีการสมัชชาใหญ่ของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยคริสต์ศักราช 2015 “ศิษย์พระคริสต์เจริญชีวิตประกาศข่าวดีใหม่”*. โรงพิมพ์อัสสัมชัญ
- สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2024). *พระศาสนจักรที่ก้าวไปด้วยกัน ความเป็นเอกภาพ การมีส่วนร่วม และพันธกิจ เอกสารสรุปชีนอด 2021-2024*. โรงพิมพ์อัสสัมชัญ

บทความวิจัย (Research articles)

**ความเข้าใจในเหตุผลของผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียน:
การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ**
Understanding Why Parents Homeschool: A Systematic Review

ศุภกิจ บุญเอกพัฒน์^{1*}, ภัทริยา กิจเจริญ²
Supakit Boonanegpat^{1*}, Pateeya Kitcharoen²

¹ ศูนย์ความเป็นเลิศด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
Siriraj Health Science Education Excellence Center, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University

² ภาควิชาสังคมและสุขภาพ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Department of Society and Health, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author): ศุภกิจ บุญเอกพัฒน์ (Supakit Boonanegpat)
E-mail: champ.supakit@gmail.com

Received: 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2568, Revised: 10 กันยายน พ.ศ. 2568, Accepted: 11 กันยายน พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียน (Homeschooling) นั้นพบบทบาทของผู้ปกครองอย่างมาก โดยผู้ปกครองมักเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือบางครั้งอาจเป็นเพียงบุคคลเดียวที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน อย่างไรก็ตาม งานทบทวนวรรณกรรมที่ครอบคลุมและสังเคราะห์บทบาทของผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียนยังมีอยู่อย่างจำกัด งานวิจัยฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ผ่านการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic review) โดยมุ่งเน้นไปที่การรวบรวมและวิเคราะห์งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในบริบทของบ้านเรียน โดยตั้งคำถามหลักในการศึกษาไว้ว่า “เหตุผลใดที่ทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียนให้กับบุตรหลาน?” งานวิจัยได้ดำเนินการสืบค้นวรรณกรรมจากฐานข้อมูลออนไลน์สามแหล่ง โดยใช้คำค้นที่เกี่ยวข้องก่อนจะคัดกรองอย่างละเอียดเพื่อให้ได้งานศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ผลจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบพบว่า เหตุผลของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของบุตรหลานแบ่งออกได้เป็นสองช่วงเวลาหลัก ได้แก่ ช่วงเริ่มต้นที่ตัดสินใจจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียน และช่วงของประสบการณ์ที่ผู้ปกครองมีต่อกระบวนการบ้านเรียนในระยะยาว แต่ละช่วงประกอบด้วยปัจจัยย่อยที่สะท้อนเหตุผลต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงมิติที่หลากหลายของแรงจูงใจและบทบาทในบริบทบ้านเรียน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง, บ้านเรียน, ทบทวนวรรณกรรม

Abstract

Homeschooling practice relies heavily on the involvement of parents. Parents are the main, and sometimes, the only facilitators of the child's education. There is a relative lack of systematic review articles covering and synthesizing parental involvement in children's homeschooling. To address this gap, this paper, as a systematic review, aims to identify and synthesize the empirical studies that are concerned with parental involvement in children's homeschooling. It is dedicated to answering the question: "What are the parents' reasons of involvement in children's homeschooling?" Literature was retrieved from three online databases through an intensive search of related terms which then underwent a thorough selection process to only include relevant studies for the review. The results from the systematic reviews indicate that parents' reasons for involvement in their children's homeschooling emerge during two distinct periods: the initial decision to homeschool and the ongoing experiences of parents throughout the homeschooling process. Each period encompasses elements which explain the parents' reasons for involvement in the children's education. These elements reflect different dimensions of involvement in the homeschooling setting.

Keywords: Parental Involvement, Homeschooling, Systematic Review

Introduction

The term "parental involvement" encompasses both parents' reasons to become involved in their child's education, as well as the form this involvement takes. To provide a relevant understanding and overview of parental involvement, this section introduces and briefly explains Hoover-Dempsey & Sandler's (1995) parental involvement model since it can be considered as the most widely accepted and cited parental involvement model. Before this model was introduced, earlier evidence had shown that parents' involvement has an impact on children's learning. Many studies offered different statements and assumptions about children's learning success based on empirical studies involving specific indicators and variables of parental involvement. However, past publications have generally employed a non-theoretical approach to their studies, focusing more on practical insights (Chavkin, 1993; Eccles et al., 1993; Eccles & Harold, 1993; Epstein, 1989, 1991, 1996; Hess & Holloway, 1984; Hobbs et al., 1984). The studies rely on behavioral factors which lead to different effects. Parental involvement (often examined through sociodemographic variables, or other dynamic variables, such as parents' attitude) has been reported to correlate with student educational outcomes. Parental involvement was treated as a single variable rather than a compiled construct or a theoretical model. These studies have thus glossed over

two questions: Firstly, why do parents become involved in their children's education? Secondly, how does parental involvement lead to positive effects on children's educational outcomes?" (Hoover-Dempsey & Sandler, 1995, p.311).

Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) parental involvement model is commonly cited and widely employed as a theoretical model used to study parental involvement in different contexts. Whereas earlier studies suggest many variables which affect parents' decisions to become involved in children education. Such as income level, and marital status (Lareau, 1989), Hoover-Dempsey and Sandler (1995) stated that these variables are rather unimportant, and they do not answer the above questions. In addition, suggestions were made that there are three main constructs which explain parental involvement in the child's education, namely "(a) their personal construction of the parental role; (b) their personal sense of efficacy for helping children succeed in school; and (c) their reaction to the opportunities and demand characteristic presented by both their children and their children's schools." (Hoover-Dempsey & Sandler, 1995, p. 313).

Homeschooling, on the other hand, relies heavily on parental involvement. Homeschooling parents are oftentimes the facilitators of the child's education. In discussing differences between homeschooling parents and traditional schooling parents, Green (2005) found that both groups of parents are generally motivated by their children's (?) psychological needs and confidence in education to become involved in their children's education. However, homeschooling parents exhibit a strong sense of belief in their personal values, including their household issues, and religious values. The homeschooling parents, as they decided to become involved, had a clear idea of what an ideal education should be like, including the appropriateness of education, pedagogy, and its teaching practices which their child should receive. Homeschooling parents becoming involved in the child's education is characterized by a strong intention and ideology, more so than parents choosing traditional schooling.

Many researchers in the field of education or psychology have suggested that there is a significant relationship between parental involvement and children's homeschooling (e.g. Gardner, 1991; Murray, 1996; Boulter, 1999). However, there is a lack of academic reviews that synthesize parental involvement in children's homeschooling-particularly those that explain why parents choose to homeschool and how their reasons for doing so evolve over time. This lack of systematic synthesis limits our understanding of broader patterns, motivations, and the implications of parental involvement in the homeschooling context. Therefore, to address the mentioned gap of knowledge, this paper provides a systematic review that addresses the question of: parents' reasons for involvement in children's homeschooling.

It is important to note while interest in homeschooling has surged-particularly following the COVID-19 pandemic-recent studies (post-2017) have primarily focused on learning outcomes, instructional methods, and the challenges of digital transition (e.g., Wearne, 2021; Girard & Prado, 2022). Only a few recent studies have examined why and how parents assume their roles in children's homeschooling. However, these studies have mostly addressed general motivations for choosing homeschooling (Green-Hennessy & Mariotti, 2023). While related, general motivations and reasons for parental involvement-as conceptualized by Hoover-Dempsey and Sandler (1995) are theoretically distinct.

Hence, this study aims to systematically investigate the reasons for parental involvement in children's homeschooling by reviewing empirical studies that focus on both the initial decision to homeschool and the ongoing experiences and motivations related to facilitating the child's education.

Methodology

1. Method

Following Aromataris and Pearson's (2014) systematic review guideline, this paper proceeds along the following steps: (a) an articulation of the review question and inclusion criteria, (b) a comprehensive search for studies, (c) study selection and critical appraisal, (d) data extraction and synthesis, and (e) interpretation of findings and recommendations. The introduction of this paper partially documented the first step. It articulates the body of knowledge of the subject, identifies the gap of knowledge, and addresses the gap with a review question.

1.1 Inclusion criteria

In order to ensure the relevance of all included publications to the predetermined review question of this paper, some inclusion criteria were set: (a) the objectives of the captured study are linked to understanding the behaviors or perceptions of parents with regard to their involvement or reasons of involvement with the child's homeschooling, (b) each paper presents original research that is published in peer-reviewed journals as research articles, (c) qualitative studies or quantitative studies are both applicable, (d) the participants or samples of the studies are parents, who may or may not be the children's biological parents, (e) no restriction on the publishing year of the paper, and (f) no restriction on the geographical setting of the research.

1.2 Exclusion criteria

Papers with titles or abstracts showing no relevancy or relationships to the review question are excluded.

2. Literature selection

To obtain the required literatures to conduct a systematic review, a series of searches were carried out through different online databases, including: EBSCOhost, Emerald Insight, and JSTOR. The searches were done with the preassigned search terms: “parental involvement in homeschool children”, “parental involvement in homeschooling”, and “parent’s reasons in homeschooling”. The searches were not restricted by any range of publishing years. This strategy allowed the researcher to retrieve qualitative and quantitative studies that are peer-reviewed and published in academic journals. Nonempirical articles, unpublished studies, or grey literature were considered ineligible and removed from the pool. The PRISMA flow diagram in figure 1 illustrates the literature selection process.

3. Critical appraisal

To reduce bias and increase the validity of this study, this systematic review underwent the critical appraisal steps. After the review question was established and understood by both authors, the first author made the initial search through the preassigned online databases.

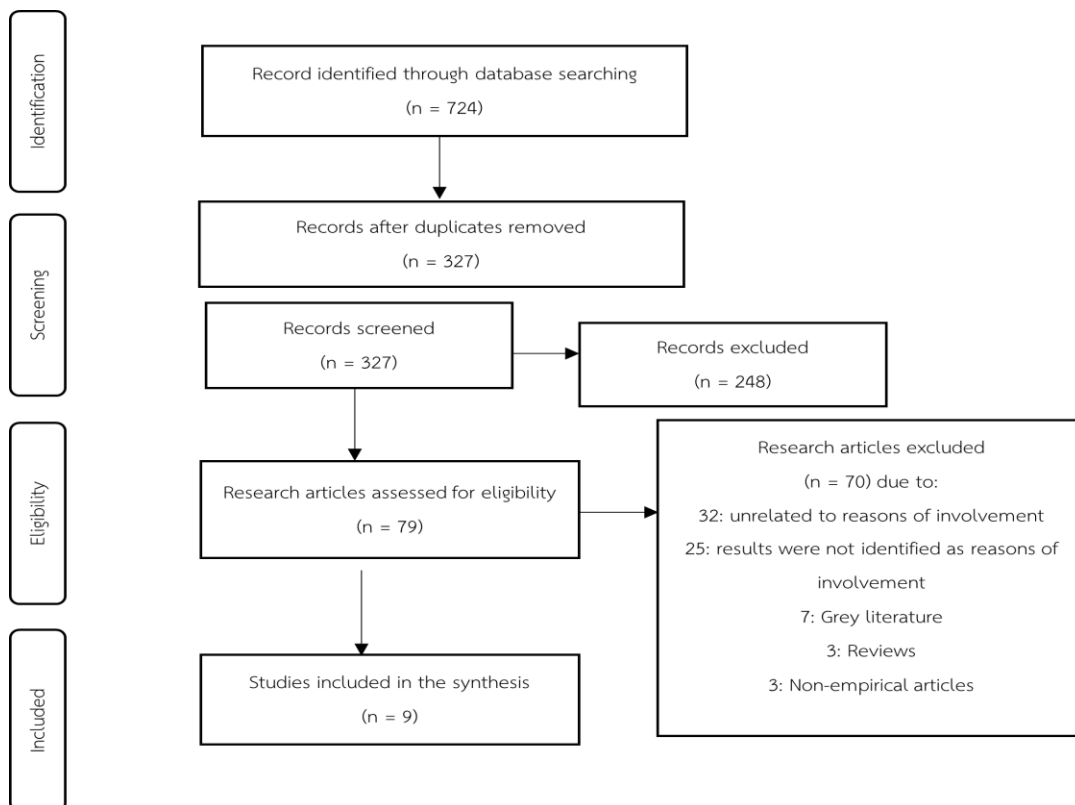

Figure 1 PRISMA flow diagram of literatures selection

Following the use of the predetermined search terms in multiple databases, 327 papers were included in the screening process. Both authors then individually assessed all the papers towards their eligibility. Each author independently compiled a selection list which was subsequently compared. Papers appearing on both lists were included. Disagreements on specific items were discussed and resolved collaboratively. Ultimately, both authors agreed upon nine papers which strongly matched the inclusion criteria and responded directly to the review question. Out of the nine papers, four are quantitative studies, three are qualitative studies, and two of them employ mixed-methods research. All of the selected papers are original research articles aiming to examine parents' reasons of involvement in their children's homeschooling.

4. Data extraction and synthesis

According to Hoover-Dempsey and Sandler (1995) parental involvement encompasses the whole experience of involvement in a child's education, including, the decision to become involved, the involvement strategy, and children's educational outcomes. Consequently, this paper reports its synthesized data through the two categories which are (a) the initial decision to become involved, and (b) the experience of involvement. Table 1 presents the organized results from the synthesized data.

Table 1 Parents' reasons of involvement in children's homeschooling

Research Method	Reasons from the initial decision to become involved	Reasons from the experiences of involvement
Quantitative	Educational philosophy ¹ Special needs for the child ¹ School climate ¹ Family lifestyle and parenting philosophy ¹ Religious and ethical reason ¹ Sense of efficacy ² Objection to traditional schooling ³ Character development ³ Religious reasons ³ Religious education ⁶ Better learning environment ⁶ Better education ⁶ More extracurricular opportunities ⁶	
Qualitative		Parents know best ⁷ Isolation ⁷ Challenges ⁷ Family roles ⁷

Research Method	Reasons from the initial decision to become involved	Reasons from the experiences of involvement
		Best for the children ⁸ Personalization and customization ⁸ Parents mutual agreement ⁸ Sense of family ⁹ Child-center ⁹ Responsibility, choice and control ⁹ Development of self-awareness ⁹ Change in lifestyle ⁹ Living in the present ⁹ Slower pace of life ⁹ Rectification of past experience in school ⁹
Mixed-method	Attitude towards homeschooling ⁴ Impact on the child ⁴ Social driver ⁵ Economic Driver ⁵ Technological driver ⁵	

Note. ¹ = Lange & Liu (1999); ² = Green & Hoover-Dempsey (2007); ³ = Montes (2006); ⁴ = Guterman & Neuman (2017); ⁵ = Kim-soon et al. (2015); ⁶ = Wearne (2016) ⁷ = Jolly et al. (2013); ⁸ = Hurlbutt (2011); ⁹ = Neuman & Guterman (2017).

Results

The collected studies indicate that Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) parental involvement model remains applicable for explaining the phenomenon within a homeschool setting. Parents' reasons of becoming involved derives from two different periods of involvement: (a) the initial decision to become involved (Lange & Liu, 1999; Green-Hoover-Dempsey, 2007; Montes, 2006; Guterman & Neuman, 2017; Kim-soon et al., 2015; Wearne, 2016), and (b) the ongoing experience of involvement (Jolly et al, 2013; Hurlbutt, 2011; Neuman & Guterman, 2017).

1. Reasons from initial decision to become involved

Parents identify rationales that affirm the relevance and necessity of their decision to homeschool their children. Past studies have shown that these rationales take the form of convincing reasons emerging prior to the decision to becoming involved. These studies were done through an adoption of variables from the first two levels of Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) parental involvement model: parental involvement decision, and forms of parents' involvement. However, findings from this initial decision-making period remain relatively underexplored. Parents' reasons for becoming involved in their children's homeschooling during the initial decision phase are the following: educational philosophy,

special needs for the child, family lifestyle and parenting philosophy, religious and ethical reason (Lange & Liu, 1999); sense of efficacy (Green & Hoover-Dempsey, 2007); objection to traditional schooling, character development, religious reasons (Montes, 2006); religious education, better learning environment, better education, more extracurricular opportunities (Wearne, 2016); attitude towards homeschooling, impact on the child (Guterman & Neuman, 2017); social, economic, and technological drivers (Kim-soon et al., 2015).

To briefly illustrate the comprehensiveness of the themes grouped under the reasons from the initial decision to become involved, here are some elaborations of the themes mentioned above: Lange and Liu (1999) cited that parents' personal parenting philosophy shaped what they believed their children's education should entail, and in many cases, they found that the educational philosophy of traditional schools contradicted their own values. These negative perceptions often coexisted with *religious and ethical reasons*, particularly among parents who wanted their children to adhere to a specific set of beliefs or principles. Wearne (2016), on the other hand, provided insights into parents' decisions to homeschool based on the desire for a better learning environment-often defined by values such as hands-on learning, flexible pacing, and individualized instruction, which they felt were lacking in conventional schooling. Similarly, Montes (2006) noted that parental objections were not only rooted in curriculum concerns but also reflected broader philosophical opposition to the prevailing values of the school system. Guterman and Neuman (2017) also highlighted how parents valued the homeschooling setting for fostering stronger parent-child bonds and supporting a more holistic approach to child development.

The initial decision to become involved in the child's education originates from the parents' perceived need to homeschool their children. Studies on this topic either employ quantitative methods or mixed methods, replicating or adopting of Walker et al.'s (2005) *Parental Involvement Model Revision: through Scale Development* through the use of dependent variable. It is a widely accepted and cited quantitative construct of parental involvement. Hence, the mentioned model was also grounded upon the first two levels of Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) theoretical model. Since the scale was developed in a traditional schooling context, the questions used in homeschooling research were likely adapted to fit that setting. Therefore, the results are presented using wordings different from Walker et al.'s (2005) original construct. This methodological adaptation is noteworthy, as it may reflect limitations inherent in the existing literature. Table 2 presents the corresponding findings from the reviewed studies as they are categorized by Walker et al.'s (2005) constructs.

Table 2 Findings from the reviewed studies that correspond with Walker et al.'s (2005) construct

Walker et al.'s (2005) constructs	Corresponding findings from the reviewed studies
Parental role construction for involvement in children's education	Family lifestyle and parenting philosophy ¹ Character development ³
Parental self-efficacy for helping the child succeed in school	Educational philosophy ¹ Objection to traditional schooling ³ Better learning environment ⁶ Better education ⁶ Impact on the child ⁴ Economic Driver ⁵
Parent's perception of specific invitation for involvement from the child	Special needs for the child ¹ More extracurricular opportunities ⁶
Parent's perceived life context	School climate ¹ Religious and ethical reason ¹ Religious education ⁶ Religious reasons ³ Attitude towards homeschooling ⁴ Social driver ⁵ Technological driver ⁵

Note. ¹ = Lange & Liu (1999); ² = Green & Hoover-Dempsey (2007); ³ = Montes (2006); ⁴ = Guterman & Neuman (2017); ⁵ = Kim-soon et al. (2015); ⁶ = Wearne (2016) ⁷ = Jolly et al. (2013); ⁸ = Hurlbutt (2011); ⁹ = Neuman & Guterman (2017).

Parental role construction for involvement in children's education is defined "parents' beliefs about what they should do in relation to the child's education" (Walker et al., 2005, p. 89). The corresponding findings such as family life style and parenting philosophy (Lange & Liu, 1999), and character development (Montes, 2006) indicate that parents hold their personal beliefs that could dictate the child's character development, or shape the learning environment that fit with the family lifestyle.

Parental self-efficacy for helping the child succeed in school refers to parent's "beliefs in one's capability to act in ways that will produce desired outcomes" (Walker et al., 2005, p.93). Self-efficacy is not self-confidence, power of will, nor sense of determination, but a strong and precise set of beliefs that a parent upholds towards the child's education. For example, educational philosophy (Lange & Liu, 1999); objection to traditional schooling (Montes, 2006); better learning environment, better education (Wearne, 2016); impact on the child (Guterman & Neuman, 2017); or economic driver (Kim-soon et al., 2015). These "beliefs", according to Hoover-Dempsey (1995), show that parents believe in their educational ideologies as a knowledge capacity.

Parents' perceptions of specific invitations for involvement from the child can be defined as how a child encourages parents to become involved in the education. Hence, parents perceive the encouragement as an invitation to become involved (Walker et al., 2005). Findings within this category illustrate parents' perceived responsibilities. For example, involvement may be prompted by the child's special needs (Lange & Liu, 1999), or by opportunities for more extracurricular activities (Wearne, 2016).

According to Walker et al. (2005) parents' perceived life context refers to the broader circumstances of their lives shaped by their forms of involvement, motivational beliefs and perceptions of invitations from others. This construct is a fundamental variable influencing their decision to become involved. In particular, religious reasons appear to play a major role as shown in many studies, citing, religious and ethical reasons (Lange & Liu, 1999), religious education (Wearne, 2016), and religious reasons (Green & Hoover-Dempsey, 2007). The life context also encompasses external influences such as, school climate (Lange & Liu, 1999), social drivers, and technological drivers (Kim-soon et al., 2015).

2. Reasons from the experience of involvement

Apart from the initial decision of becoming involved in children's homeschooling, the involvement experience itself also shapes the parent's reasons for involvement. According to Hoover-Dempsey and Sandler (1995), parental involvement also covers the experience of being involved, such as, forms of involvement, mechanisms of involvement, tempering/mediating variables and the child's educational outcomes. The following reasons of involvement were reported in the captured studies which looked at the entire parental involvement experience: parents know best, isolation, challenges, family roles (Jolly et al., 2013); best for children, personalization and customization, parents mutual agreement (Hurlbutt, 2011); sense of family, child-centeredness, responsibility and choice, development of self-awareness, change in lifestyle, living in the present, slower pace of life, and rectification of the past experience in school (Neuman & Guterman 2017).

These themes reveal how the reasons for parental involvement evolve through the lived experience of homeschooling. For example, Jolly et al. (2013) noted that the theme "parents know best" reflected how parental instinct and firsthand observation were seen as crucial for their children's development. Similarly, Hurlbutt (2011) found that personalization and customization resonated with families whose children required special attention. In these cases, the pace, content, and mode of instruction needed to be consistently adapted to the child's moment-to-moment needs-something parents felt traditional education failed to provide. Neuman and Guterman (2017) stated that homeschooling was necessary to fulfill their children's inner needs, as captured through themes like "living in the present" and "development of self-awareness." These themes illustrated the parents' rejection of the anxiety and rigid

expectations often associated with traditional education, in favor of deeper emotional engagement with their children and support for shaping the child's sense of identity.

The findings are difficult to compare with Walker et al.'s (2005) constructs because of two main reasons: first, the captured articles which studied the experience of involvement were all conducted qualitatively; and second, Walker et al.'s (2005) construct were adapted to only include the first two levels of Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) parental involvement model, and therefore, it is not technically applicable for studying the entire experience of involvement. Parental involvement, as a whole experience, consists of involvement decision, involvement behaviors and educational outcome. After the studies were reviewed, it was deemed appropriate to group and report the findings in relation to Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) theoretical model of parental involvement, as presented in Table 3. However, some of the findings were categorized as "others" since they do not fit into any level of the model.

Table 3 Corresponding findings in relation to Hoover-Dempsey & Sandler's (1995) parental involvement model

Hoover-Dempsey & Sandler's (1995) levels of parental involvement	Corresponding findings from the reviewed studies
Parent involvement decision	Parents know best ⁷ Family roles ⁷ Parents mutual agreement ⁸ Sense of family ⁹ Rectification of past experience in school ⁹
Tempering/mediating variables	Personalization and customization ⁸ Responsibility, choice and control ⁹ Slower pace of life ⁹
Child's educational outcomes	Best for the children ⁸
Others	Challenges ⁷ Isolation ⁷ Development of self-awareness ⁹ Change in lifestyle ⁹ Living in the present ⁹

Note. ¹ = Lange & Liu (1999); ² = Green & Hoover-Dempsey (2007); ³ = Montes (2006); ⁴ = Guterman & Neuman (2017); ⁵ = Kim-soon et al. (2015); ⁶ = Wearne (2016) ⁷ = Jolly et al. (2013); ⁸ = Hurlbutt (2011); ⁹ = Neuman & Guterman (2017).

In Hoover-Dempsey and Sandler's (1995) terms, the decision to become involved in a child's education is determined by how parents place their personal efficacy within a specific role-one that aligns with perceived opportunities or demands in the child's educational context. Several studies have emphasized this dynamic. Firstly, findings emphasize how parents construct their role in the child's education as a rationale for involvement: family roles (Jolly et al., 2013), parents' mutual agreement (Hurlbutt, 2011), and sense of family (Neuman & Guterman, 2017). Moreover, parents' placement of self-efficacy is evident in beliefs such as "parents know best" (Jolly et al., 2013). Parents also respond to educational opportunities and demands, such as the desire to rectify past schooling experiences (Neuman & Guterman, 2017). These motivations typically emerge during the initial phase of parental involvement.

Tempering and mediating variables, on the other hand, refer to how parents consistently develop appropriate strategies to handle the child's education while also maintaining a constructive involvement relationship (Hoover-Dempsey & Sandler, 1995). These strategies, as shown in the reasons for involvement identified in the findings, include personalization and customization (Jolly et al., 2013) which the study defines as the ability to personalize and customize the child's education according to the parent's judgement. Neuman and Guterman (2017) emphasize "slower pace of life". Accordingly, parents reported that homeschooling allowed them to control their pace of life, which provided for a better involvement relationship. Responsibility, choice, and control (Neuman & Guterman, 2017), as a single theme, however, correspond to both a development of appropriate strategies and the maintenance of involvement relationship. The parents accepted responsibility as the consequence of choice and control. Therefore, they were willing to develop strategies for handling the child's education that would also allow them to dictate and control the involvement relationship.

In accordance with Hoover-Dempsey and Sandler (1995), children's educational outcome is determined by their skill and knowledge, and the child's personal sense of efficacy. The finding "only the best for their children" (Hurlbutt, 2011, p. 244) illustrates how parents framed their ultimate objective of involvement as ensuring the best possible educational outcomes for the child.

Findings categorized under "others" do not strictly constitute reasons of involvement that solely contribute to the child's education, but are manifestations of parents' perceptions and lifestyles. There were five findings that fall under this category. First, "challenges" (Jolly et al., 2013) refer to how parents often perceived situations and incidences as challenges that manifest as reasons for involvement. These challenges emerged from different combinations of issues; namely, "transitions, family focus, lack of resources, stressors, and motivation" (p. 128). Second, another finding by Jolly et al. (2013), that of "isolation" implies that both children and parents felt no sense of belonging in the traditional school

setting, and therefore, relocated and isolated themselves to gain full control of the learning environment. Third, “development of self-awareness” (Neuman & Guterman, 2017), refers to statements by parents that homeschooling shifted their mentality, especially regarding the way they asked questions, and made decisions. It was claimed that traditional schooling put limitations on parents’. Fourth, “change in lifestyle” (Neuman & Guterman, 2017), refers to the change in parents’ perception of the world in the process of homeschooling. And fifth, “living in the present” (Neuman & Guterman, 2017), referred to how homeschooling made the parents become worry-free, as they were able to shift their priority to what was happening at the present moment rather than the future.

Discussion and conclusion

This paper reports results based on a synthesis of the past studies. The purpose was to systematically answer the review question: *what are the parents’ reasons of involvement in children’s homeschooling?* Given the limited comprehensiveness of existing research on the subject, the findings remain unsaturated. However, the findings did collectively answer the review question. The results have shown that the parents’ reasons for involvement appeared at two different periods: (a) the initial decision to become involved, and (b) the experience of involvement.

Through the initial period of involvement, parents perceived the necessity to construct their personal role in the child’s education (Walker et al., 2005). As shown in the findings through parents’ claims, they built their roles upon the perceptions of family lifestyle and parenting philosophy (Lange & Liu, 1999), and the ability to assist and develop the child’s desired character (Montes, 2006). Furthermore, the parents perceived that they had efficacy in affecting the child’s education (Walker et al., 2005), namely in terms of, educational philosophy (Lange & Liu, 1999), objection to traditional schooling (Montes, 2006), better learning environment, better education (Wearne, 2016), impact on the child (Guterman & Neuman, 2017), and economic drivers (Kim-soon et al., 2015). Moreover, the parents perceived specific invitations for involvement from the child (Walker et al., 2005). For instance, parents perceived their children’s invitations for involvement due to the child’s special needs (Lange & Liu, 1999), and as faced demands by their children for more extracurricular opportunities (Wearne, 2016). Also, the homeschooling parents had particular perceptions about the life context of their children, which provided reasons for involvement, such as, school climate, religious and ethical reasons (Lange & Liu, 1999), religious education (Wearne, 2016), religious reasons (Montes, 2006), attitude towards homeschooling (Guterman & Neuman, 2017), social drivers, and technological drivers (Kim-soon et al., 2015).

When considering the entire involvement experience parental role construction and self-efficacy conceptualized, as part of the parental involvement decision (Hoover-Dempsey & Sandler, 1995) represent one level of involvement. It refers to how parents place their personal efficacy within a specific role, one that aligns with perceived opportunities or demand of the child's education. Several findings support this perspective including "parents know best," family roles (Jolly et al., 2013), mutual agreement between parents (Hurlbutt, 2011), sense of family, and rectification of past experience in school (Neuman & Guterman, 2017). While parents were involved in the child's homeschooling, they included tempering and mediating variables or the responsibilities of developing appropriate strategies for the child's education as their reasons of involvement. Examples include personalization and customization (Hurlbutt, 2011), slower pace of life, responsibility, choice, and control (Neuman & Guterman, 2017). Moreover, as part of the involvement experience, children's educational outcome was also reported as a reason of involvement. Parents mentioned that they were involved in children's homeschooling because they believed that it was best for the children (Neuman & Guterman, 2017). This paper, furthermore, found that some of the reasons of involvement extended beyond educational concerns, contributing to shifts in parents' perceptions and lifestyles including. Namely, "challenges", "isolation" (Jolly et al., 2013), "development of self-awareness", "change in lifestyle", "living in the present" (Neuman & Guterman, 2017).

Limitation and future research

Previously stated implications for parental practice were based on the assumption that parents were involved in the child's homeschooling because of expectations of positive outcomes. However, the effectiveness or impact of these reasons (as drivers of parental involvements) remains a separate issue, one for which the existing body of knowledge is notably limited. Hence, the authors believe that conducting research on the impact or effectiveness of parental involvement may be premature at this point. Studies conducted in relation to parental involvement in children's homeschooling were either employing or adopting the parental involvement model that was originally designed from/for a traditional schooling context (e.g. Hoover-Dempsey & Sandler, 1995; Walker et al., 2005). While it may be technically applicable, their use highlights a lack of deeper understanding in this subject. The question needs to be posed whether the employment of this parental involvement model (developed in traditional schooling context) leads to a restriction of findings?

The authors believe that parental involvement in homeschooling contexts require a separate theoretical model or constructs due to the sensitivity of human nature. However, before arriving at the point of developing any model, the authors would like to suggest conducting studies that would

provide a deeper understanding of parental involvement in homeschooling contexts. The types of studies or research methodologies that would further elucidate of this context could verify the validity of the existing tools. In a nutshell, we suggest that a solid empirical ground should be laid first before the development of theoretical models can take place.

References

- Aromataris, E., & Pearson, A. (2014). The systematic review: An overview. *American Journal of Nursing*, 114(3), 53–58. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000444496.24228.2c>
- Boulter, L. T. (1999). *Academic achievement in home school education* (ERIC Document No. ED446385) [Information analysis report]. ERIC. <https://eric.ed.gov/?id=ED446385>
- Chavkin, N. F. (Ed.). (1993). *Families and schools in a pluralistic society*. State University of New York Press.
- Eccles, J. S., & Harold, R. D. (1993). Parent–school involvement during the early adolescent years. *Teachers College Record*, 94(3), 568–587.
- Eccles, J. S., Arberton, A., Buchanan, C. M., Janis, J., Flanagan, C., Harold, R., MacIver, D., Midgley, C., Reuman, D., et al. (1993). School and family effects on the ontogeny of children's interests, self-perceptions, and activity choices. In J. E. Jacobs (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1992: Developmental perspectives on motivation* (pp. 145–208). University of Nebraska Press.
- Epstein, J. L. (1989). Family structures and student motivation: A developmental perspective. In C. Ames & R. Ames (Eds.), *Research on motivation in education: Vol. 3. Goals and cognitions* (pp. 259–295). Academic Press.
- Epstein, J. L. (1991). Effects on student achievement of teachers' practices of parent involvement. In S. B. Silvern (Ed.), *Advances in reading/language research: Vol. 5. Literacy through family, community, and school interaction* (pp. 261–276). JAI Press.
- Epstein, J. L. (1996). Perspectives and previews on research and policy for school, family, and community partnerships. In A. Booth & J. F. Dunn (Eds.), *Family–school links: How do they affect educational outcomes?* (pp. 209–246). Lawrence Erlbaum.
- Gardner, H. (1991). *The unschooled mind: How children think and how schools should teach*. Basic Books.
- Girard, C., & Prado, J. (2022). Prior home learning environment is associated with adaptation to homeschooling during COVID lockdown. *Heliyon*, 8(4), Article e09294. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09294>
- Green, C. L. (2005). *Home-schooling as an extreme form of parental involvement* [Master's thesis]. Vanderbilt University.

- Green, C. L., & Hoover-Dempsey, K. V. (2007). Why do parents homeschool? A systematic examination of parental involvement. *Education and Urban Society, 39*(2), 264–285.
<https://doi.org/10.1177/0013124506294862>
- Green-Hennessy, S., & Mariotti, E. C. (2023). The decision to homeschool: Potential factors influencing reactive homeschooling practice. *Educational Review, 75*(4), 617–636.
<https://doi.org/10.1080/00131911.2021.1947196>
- Guterman, O., & Neuman, A. (2017). Different reasons for one significant choice: Factors influencing homeschooling choice in Israel. *International Review of Education, 63*(3), 303–318.
<https://doi.org/10.1007/s11159-017-9637-2>
- Hess, R. D., & Holloway, S. D. (1984). Family and school as educational institutions. In R. D. Parke (Ed.), *Review of child development research: Vol. 7. The family* (pp. 179–222). University of Chicago Press.
- Hobbs, N., Doeckei, P. R., Hoover-Dempsey, K. V., Moroney, R. M., Shayne, M. W., & Weeks, K. A. (1984). *Strengthening families: Strategies for child care and parent education*. Jossey-Bass.
- Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1995). Parental involvement in children’s education: Why does it make a difference? *Teachers College Record, 97*(2), 310–331.
- Hurlbutt, K. S. (2011). Experiences of parents who homeschool their children with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 26*(4), 239–249.
<https://doi.org/10.1177/1088357611421170>
- Jolly, J. L., Matthews, M. S., & Nester, J. (2013). Homeschooling the gifted: A parent’s perspective. *Gifted Child Quarterly, 57*(2), 121–134. <https://doi.org/10.1177/0016986212469999>
- Kim-Soon, N., Ahmad, A. R., Sulaiman, M. I., & Sirisa, N. G. X. (2015). Homeschool in Malaysia: A foresight study. *International Education Studies, 8*(10), 163–174. <https://doi.org/10.5539/ies.v8n10p163>
- Lange, M. C., & Liu, K. K. (1999). *Homeschooling: Parents’ reasons for transfer and the implications for educational policy* (Report No. 29). National Center on Educational Outcomes, University of Minnesota.
- Lareau, A. (1989). *Home advantage: Social class and parental involvement in elementary education*. Falmer Press.
- Montes, G. (2006). Do parental reasons to homeschool vary by grade? Evidence from the National Household Education Survey, 2001. *Home School Researcher, 16*(4), 11–17.
- Murray, B. (1996). Home schools: How do they affect children? *APA Monitor, 27*(11), 42.
- Neuman, A., & Guterman, O. (2017). Homeschooling is not just about education: Focuses of meaning. *Journal of School Choice, 11*(1), 148–167. <https://doi.org/10.1080/15582159.2016.1262231>

- Walker, J. M. T., Wilkins, A. S., Dallaire, J. P., Sandler, H. M., & Hoover-Dempsey, K. V. (2005). Parental involvement: Model revision through scale development. *Elementary School Journal*, 106(2), 85–104. <https://doi.org/10.1086/499193>
- Wearne, E. (2016). A descriptive survey of why parents choose hybrid homeschools. *Journal of School Choice*, 10(3), 364–380. <https://doi.org/10.1080/15582159.2016.1202075>
- Wearne, E. (2021). *Hybrid homeschools: Organization, regulatory environments and reactions to COVID-19*. *Journal of Pedagogy*, 12(1), 99–118. <https://doi.org/10.2478/jped-2021-0005>

Local Policy Recommendations on Improving the Quality of Life of Local Communities Through the Egan Wheel and the Social Determinants of Health Concepts: A Case Study of Saraburi Province, Thailand

Sornpravate Krajangkantamat¹, Oam To-aj^{1*}, Michael Naglis², Weerasak Putthasri³

¹ Department of Education, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Thailand

² Tourism and Hospitality Management Division, Mahidol University International College, Mahidol University, Thailand

³ WEE Health Development Foundation, Thailand

* Corresponding author: Oam To-aj

E-mail: oam.toa@mahidol.ac.th

Received: 10 September 2025, Revised: 18 November 2025, Accepted: 20 November 2025

Abstract

Local communities make a significant contribution to achieving sustainable development goals, as they experience and solve problems every day. However, local communities in Thailand are struggling to tackle unsustainability issues. This qualitative research aimed to propose local policy recommendations to address unsustainability issues by applying the Egan Wheel for a sustainable community. Research data was collected from nine local people through in-depth interviews, and focus group discussions were conducted with nine community leaders and eight public servants. The findings suggest that policy recommendations for achieving sustainability in Thai local communities should adopt a two-phase development approach. In the first phase, three key factors (e.g., neighborhood cohesion) need to be resolved. In comparison, the second phase should focus on resolving the remaining five factors (e.g., designing in harmony with local contexts). These policy recommendations aim to strengthen Thai local communities through a sustainable community concept, ultimately enhancing the quality of life and fostering long-term sustainability.

Keywords: Egan Wheel, Sustainable Development Goals, Sustainability, Neighborhood Cohesion, Irrigation System

Introduction

A local community was a place, independent of its size, where residents shared a common sense of belonging, identity, and pride linked to being from or living in that area (Scherzer et al., 2020). Local communities significantly shaped the social determinants of health (SDH) and quality of life (QoL) in various ways. SDHs were the non-medical drivers of health outcomes. They encompassed three dimensions: social, economic, and environmental factors, while QoL was an individual's subjective perception of their position in life, focusing on their overall well-being and health status. These SDHs included economic stability, access to and quality of education, access to and quality of health care, housing, environmental conditions, and social and community context (Llorens-Ortega et al., 2024; Office of Disease Prevention and Health Promotion, 2024; World Health Organization, 2024). Given the daily challenges faced by local communities, local action was key to achieving the Sustainable Development Goals (SDGs). Moreover, the local level was uniquely positioned to address the health and well-being needs of its communities (Morgan et al., 2023).

In the global context, most white papers on local communities have highlighted the crucial role of SDH in improving health outcomes. Shannon et al. (2023) demonstrated that addressing global health issues could begin with small-scale community initiatives that are well-connected both within their local context and across broader networks. Studies conducted in the USA, UK, and Mexico showed that SDHs, such as access to healthy food sources, recreational facilities, live music, transportation, and social spaces, play a vital role in supporting the health of local communities (Blas-Miranda et al., 2022; Mattson et al., 2021; Rhubart et al., 2024; Smith et al., 2021). In addition, studies in Australia and Ireland demonstrated that community support can help strengthen local health (Darker et al., 2022; Harris et al., 2024). Similar findings were found in Asia's local communities. Studies in China, Hong Kong, and Japan indicated that SDH positively influenced health outcomes (Ng et al., 2022; Uchida et al., 2024; Xiong et al., 2024; Zhang et al., 2022). Moreover, Leuenberger et al. (2022) asserted that strengthening community-led health impact assessments in sub-Saharan African countries could effectively contribute to achieving health-related SDGs.

While many white papers demonstrated efforts to improve community health through various dimensions of SDH, research on local community development in Thailand primarily focused on economic strategies, such as community-based, low-carbon, and sustainable tourism (Bhaktikul et al., 2021; Chatkaewnapanon & Lee, 2022; Srichai et al., 2024). These efforts consistently lacked a comprehensive, integrated approach to addressing the Social Determinants of Health (SDH) across social,

economic, and environmental dimensions. his limited perspective hindered the effectiveness of interventions, resulting in persistent health challenges even in economically advanced regions. Saraburi was strategically selected because its high industrialization and economic output, coupled with its severe, high-profile SDH challenges and mental health issues, made it an ideal, urgent case study (Institute for Population and Social Research, 2023; Samana & Ketsakorn, 2019; Supasiri et al., 2019; Tuangratananon et al., 2021) This complex environment provided a robust setting to test the utility of the integrated Egan Wheel and SDG approach, prompting the following research question: What specific local policy recommendations could be developed using the integrated Egan Wheel and SDG framework to enhance community QoL in Saraburi Province holistically?

Therefore, this study primarily aimed to develop local policy recommendations for enhancing the QoL of communities in Saraburi Province, Thailand, through a strategic analysis of SDH grounded in the Egan Wheel framework. This research sought to address a gap in the literature by proposing policy recommendations to develop local communities and holistically improve their overall well-being. The study was grounded in the Egan wheel for sustainable communities, a conceptual framework that promotes community sustainability across economic, social, and environmental dimensions. It offers a holistic, visual, and person-centered framework for understanding and improving an individual's or a community's Quality of Life (QoL) and well-being. The framework comprises eight factors: social and cultural factors; governance; transport and connectivity; services; environmental factors; housing and the built environment; equity; and economy (Office of the Deputy Prime Minister, 2004). These factors were leveraged and analyzed to strengthen Thai communities through a sustainable community concept, ultimately enhancing QoL and fostering sustainability at the local level.

Methodology

This research was conducted in two phases to achieve the study aim. The first phase involved analyzing the current state of SDH and existing policies related to the three pillars of sustainable development-economic, social, and environmental-within the study area. Data were collected through in-depth interviews with key stakeholders, including community leaders, policymakers, and residents, to gain insights into the effectiveness and gaps in current initiatives. Building on the findings from phase one, the second phase focused on formulating local policy recommendations to strengthen SDH. This was achieved by applying the Egan Wheel's sustainable community framework, which emphasizes an integrated approach to building sustainable, resilient communities.

1. Study areas

This research was conducted in Kaeng Koi district, Saraburi province. Nine local communities were selected using a purposive sampling technique. The criteria for selecting the study area were as follows: experiencing notable challenges related to SDH and lacking robust local policies addressing SDH.

2. Participant and data collection

This study was divided into two phases based on the Egan Wheel for the sustainable community concept. Participants in both phases were selected using purposive sampling, as this technique enabled researchers to select key informants to gain a deeper understanding of the community's current situation (Neuman, 2014). Phase one focused on the community's current situation. Data were collected from two groups. The first group consisted of nine local people who provided rich insights into the current situation and problems in their communities. In-depth interviews were employed as a data collection tool due to their capacity to capture more detailed and nuanced information compared to other methods (Boyce & Neale, 2006). The second group consisted of nine community leaders (i.e., headmen) from each community. A focus group discussion was employed as a data collection tool, as this method often reveals unexpected aspects of a topic that would not have emerged from individual, researcher-led interviews (Babbie, 2017). Participants in this group provided information about the problems they experienced from a leader's perspective, helping the researchers better understand the situation.

In phase two, data collection centered on formulating local policy recommendations to enhance QoL in local communities through SDH. Focus group discussions were utilized as the primary data collection method to gather diverse perspectives and insights. Eight public servants who had worked for at least 3 years at the administration level in the research areas were chosen. They had extensive experience in administering local communities and provided essential information on various issues that arose during their tenure. Focus group discussions were also employed as a data collection tool. Furthermore, the researchers utilized non-informant observation and semi-structured interviews. Some of these co-occurred, while others were held individually. Triangulation was applied to ascertain data reliability using different information sources. This included local people, community leaders, and community administrators. The specific participant groups and data collection tools were demonstrated in Table 1.

Table 1 The specific participant groups and data collection tools

Phase	Participant Group	Size (n)	Data Collection Tool	Purpose/Data Collected
Phase 1: Current State Assessment	Local Residents	9	In-depth Interviews (8 questions based on Egan Wheel)	Detailed experiences on current SDH challenges and community problems.
	Community Leaders (Headmen)	9	Focus Group Discussions (8 questions based on Egan Wheel)	Leader's perspective on community problems; verification of resident data.
Phase 2: Policy Formulation & Prioritization	Public Servants (Administration Level)	8	Focus Group Discussions and Semi-structured Interviews	Validating Phase 1 findings and prioritizing the 8 Egan Wheel factors for urgent policy action.

3. Research instrument

3.1 Phase One

For the first group, an in-depth interview was used, while the second group used the focus group discussion interview form. They were asked the same eight questions as the first. This was done to verify the data collected from the first group.

The eight interview questions for both instruments (in-depth interview and focus group discussion) were explicitly and structurally derived from the Egan Wheel for Sustainable Community theoretical framework. This model, which posits eight interconnected elements (e.g., Place, People, Prosperity, and Governance) as crucial drivers of community sustainability, served as the conceptual blueprint for developing the questions. Each of the eight questions was explicitly designed to capture qualitative data corresponding to one of the eight core elements of the Egan Wheel. This direct mapping was employed to ensure the instrument's construct validity and to systematically cover all theoretical aspects required for a comprehensive assessment of community management practices.

3.2 Phase Two

The focus group discussion interview form was employed. It comprised two questions: "Do you agree with the findings from phase one?" If you do not, which factors do you need to change?

Could you please prioritize these factors in order of urgency to improve communities? (Please prioritize by putting numbers 1-8 where 1 means the most urgent factor.)”

4. Data analysis

Content analysis was used to analyze the qualitative data collected across both phases. First, the data generated from qualitative interviews and focus groups were transcribed. Next, the transcribed data were coded and analyzed to generate themes and subthemes that further dissected communities' current management practices.

Crucially, the coding and analysis process was guided by the Egan Wheel theoretical framework. The eight core elements of the Egan Wheel were adopted as initial, predefined categories for coding the data obtained in Phase One. This ensured that the emerging themes and findings were organized and presented directly in accordance with the theoretical framework's established structure. Subsequently, the participants in Phase Two were asked to prioritize the drivers of community development, focusing on those that improve QoL in local communities. The eight factors presented for prioritization in Phase Two were the eight core elements of the Egan Wheel. This step was designed to translate the qualitative findings back into a structured, quantitative ranking based on the theoretical model, allowing the research to specifically identify which elements of the Egan Wheel are considered the most urgent priorities by the community members themselves.

Results

1. Current situation of the community

The findings can be demonstrated by utilizing the Egan Wheel concept as follows:

1) Social and Culture, findings revealed that low participation in community events indicates a lack of collective action. Benefit distribution favored supporters of community leaders.

“Local authorities attempted to facilitate community-based activities; however, residents were reluctant to participate, prioritizing individual livelihoods over collective action.” Participant 1

“The community held sporting and cultural events, but we were not included in the invitation list and therefore did not attend.” Participant 3

This indicated a weak Social and Community Context and deficient Social Cohesion. The preference for individual livelihoods over collective action suggested that economic pressure (SDH: Economic Stability) was a barrier to social engagement. Furthermore, excluding some members from events violated the Egan Wheel's principle of Equity.

2) Governance, it was found that the local government was perceived as politically motivated, serving only a segment of the population. Community leaders were seen as more transparent and effective individually.

“The local government was often politically motivated, primarily serving the interests of their party. In contrast, community leaders were perceived as more effective, transparent, and consistently supportive of the local populations.” Participant 5

3) Transportation and connectivity, findings found that roads were good. However, there were few streetlights at night, discouraging safe walking/cycling. Internet coverage was incomplete across the community.

“Roads and transportation were good. However, the lighting system did not work for walking and cycling at night.” Participant 2

“The Internet signal did not cover all areas in the community. This should be developed if possible.” Participant 6

Insufficient lighting created an Environmental Condition risk, limiting physical activity and negatively impacting health outcomes. Simultaneously, incomplete internet coverage restricted Access to Education and modern Economic Stability. These deficiencies showed that the Transportation and Connectivity factor of the Egan Wheel was not fully realized, failing to provide equitable access to all necessary infrastructure.

4) Services, findings revealed that Educational institutions lacked comprehensive coverage (secondary/higher education). A lifelong learning center was non-operational due to a lack of qualified staff.

“There were kindergarten and primary schools in the community, but not included secondary schools and higher education.” Participant 4

“A lifelong learning center existed in the community. However, it was not operated properly due to a lack of qualified staff.” Participant 5

The healthcare system was reasonably well-developed (full-time doctor, satisfactory referral system). The irrigation system lacked water resources, leading to crop failures and reduced agricultural yields. Political challenges hindered installation.

“There was a full-time doctor and volunteers from local communities who worked for the local hospital. The referring system was also good. If there were critical patients in the community, they were referred to the bigger hospital nearby as soon as possible.” Participant 9

Irrigation systems lacking water resources led to crop failures, compromising agricultural yields. Political challenges hindered installation. Despite the community’s initiative to collaborate with

the irrigation department, the installation of an irrigation system was not realized due to underlying political challenges in the region.

“The community had no consistent water supply or irrigation infrastructure. Droughts or periods of low rainfall resulted in crop failures and financial hardship. Despite these difficulties, farming remained the primary occupation for the community.” Participant 7

“We used to ask the local irrigation authority to install the system, and they said they would. However, we have not had that system in our community until now.” Participant 1

These indicated that Educational gaps severely limited Access to Education, restricting future Economic Stability. The absence of an irrigation system was a critical Environmental Condition vulnerability that directly caused chronic economic instability. Conversely, the functional healthcare system was a positive SDH element (Access to Health Care). Within the Egan Wheel framework, the failure of irrigation illustrated how poor Governance blocked the delivery of essential Services, particularly vital economic services.

5) Environment, it was found that the community experienced localized air pollution from a cement plant, mainly affecting adjacent villages. The plant implemented mitigation measures and offered medical remedies to the worst-affected.

“People living near the cement plant noticed some air pollution. Most people felt little effect, but those living right next to the plant had more problems. The plant tried to fix the problem and helped the worst-affected community with things like health checkups.” Participant 6

This pointed out that the pollution constituted a direct, negative Environmental Condition that affected health. While mitigation efforts addressed immediate Health Care Access, the localized severity indicated that a significant environmental risk was unequally distributed among villages, raising a serious Equity concern. This demonstrated a failure in the Environmental Factor of the Egan Wheel, as the living environment was not conducive to the health of all residents.

6) Housing and the built environment, we found that residents were satisfied with housing and recreational facilities (football field, gym). However, a sense of place and local distinctiveness was lacking.

“We were satisfied with the community’s housing and environment. We had access to a football field and a gym, and often used the local temple’s multipurpose space for community meetings.” Participant 2

“We were too busy with our own work to engage with the community activities,”
Participant 3

This reflected that a well-built environment supported residents' physical health. However, the absence of local identity, coupled with residents prioritizing their livelihoods over community life, indicated a weak Social and Community Context. Consequently, while the basic physical infrastructure goals were achieved, the factor did not deliver the social impact necessary for robust Quality of Life (QoL) under the Egan Wheel framework.

7) Economy, findings found that national support for local businesses (e.g., handicraft cooperatives) failed due to insufficient local government support (funding, logistics, knowledge). This led to accumulated losses and the imminent closure of the business.

“Although national policies emphasized local businesses, our local government provided limited support. While we received a one-time training session in the past, we had to learn through trial and error, facing numerous challenges in marketing, logistics, and tools. As a result, we could not compete effectively with other communities.” Participant 8

“The local people who participated in the local business experienced accumulated losses. If this continued, they would soon have to shut down the business.” Participant 9

This indicated that This constituted a critical failure in Economic Stability. The insufficient support from local authorities was directly linked to deficiencies in the Governance factor. The impending business closures worsened Equity and the overall SDH crisis by increasing debt and joblessness. Within the Egan Wheel framework, the Economy factor was critically underdeveloped due to systemic issues beyond residents' control.

8) Equity/Equality, findings revealed that fluctuating incomes and annual farming losses resulted in significant social inequality. This cycle of debt precipitated the sale of agricultural land, compelling former landowners to become laborers or to migrate in search of alternative employment.

“There was a significant income gap. Many local people sold their land to landowners to pay off their debts. Some migrated to other provinces in search of work. The community saw an influx of outsiders, namely, those who had purchased land and moved in.” Participant 5

This represented a systemic breakdown in Economic Stability and Equity. The loss of land and forced migration were severe negative determinants of health, security, and power. The widening income gap and influx of non-locals disrupted the Social and Community Context. This was the most critical failure point in the entire Egan Wheel framework, demonstrating that fair life chances were not accessible to all residents.

2. Local policy recommendations for strengthening local communities in Thailand through the SDH

The group discussion revealed that the eight factors of the Egan Wheel for the sustainable community concept should be addressed in two phases. Three factors were identified as priorities for the initial phase: fostering neighborhood cohesion, installing an irrigation system, and strengthening local businesses. Neighborhood cohesion is crucial for promoting community engagement in all aspects of community life, including health and QoL. Additionally, accelerating the development of an irrigation system and agricultural facilities is essential to support agriculture, a primary livelihood for local people, and to reduce income inequality. Furthermore, strengthening local businesses will foster sustainable income generation for the community. These three factors will collectively improve individuals' socioeconomic status within the community, thereby stimulating greater focus on community development. The remaining five factors will serve as catalysts for this developmental process.

The remaining five factors were slated for management in the second phase. These included: (1) Designing in Harmony with Local Context to facilitate harmonious coexistence between local inhabitants and their natural environment; (2) Transparency for Local Authorities to foster transparency in the operations of local communities; (3) Connectivity and Accessibility to enhance mobility and business interactions between local communities and external stakeholders; (4) an Environmental Monitoring System for Local People to ensure a clean and healthy living environment; and (5) Sustaining Income Growth to bolster economic security and reduce or eliminate local indebtedness. Collectively, these five factors aimed to enhance the economic, social, and environmental well-being of local communities, thereby strengthening local capacities, improving QoL, and fostering sustainability.

Discussion

The findings suggest that local communities in Thailand still cannot reach sustainability. Therefore, local policy recommendations were formulated based on a sustainable community concept to address these sustainability issues, and they are believed to effectively enhance Thai local communities. Moreover, three of these recommendations are detailed below.

1. Neighborhood cohesion

Neighborhood cohesion is a concept that describes a sense of belonging to a community, participation in shared activities, and a neighborhood's livability. It fosters community self-reliance, facilitates access to daily necessities, and helps match demand and supply. Communities with strong neighborhood cohesion exhibit greater unity, reduced discrimination, and contribute to a more livable and sustainable society (Damurski, 2022). Moreover, strengthening neighborhood cohesion is also essential for achieving key Sustainable Development Goals that target social equity and well-being (Danquah & Ouattara, 2023;

Moss et al., 2023; Mykhailenko et al., 2024). When communities build strong social bonds and become more inclusive, they directly contribute to better health outcomes and accelerate sustainable development.

However, the study revealed a lack of neighborhood cohesion among the residents. This was evident in a low sense of belonging and civic participation, limiting collaboration in communal activities. Residents are primarily focused on individual and immediate social concerns, leading to a lack of engagement in local initiatives. This deficiency in community engagement hindered multifaceted community development, including health and QoL. Williams et al. (2020) found a strong correlation between neighborhood cohesion and mental health. Similarly, Kim et al. (2020) and Qin et al. (2024) demonstrated that neighborhood cohesion positively impacts the mental health of older adults, enhancing positive emotions, life satisfaction, financial control, and social interaction. Neighborhood cohesion can also mitigate discrimination and alleviate the symptoms of depression, hopelessness, negative affect, and loneliness among older adults. Neally et al. (2024) further highlighted neighborhood cohesion as a protective factor against adverse sleep outcomes in adolescents.

Therefore, both national and local authorities should implement robust and ongoing policies and plans to foster neighborhood cohesion. Such initiatives are crucial for creating more livable communities and promoting sustainable health and QoL.

2. Installing the irrigation system

Agriculture is often deemed a national security priority by countries, as agricultural products are necessary for existence (Beckman & Countryman, 2021). The irrigation system is a key driver of agricultural products (Kaur et al., 2023). The effective deployment of irrigation infrastructure is critical to sustainable agriculture and the fulfillment of the Sustainable Development Goals (SDGs) (McDermid et al., 2023). These systems facilitate the strategic management of freshwater, distributing sources like rainfall to areas of deficit. Consequently, they enable uninterrupted, year-round cultivation, which not only stabilizes farmers' incomes and improves their Quality of Life but also supports efficient water resource conservation, directly aligning with SDG 6 on clean water and sanitation (UNESCO, 2024).

However, the research findings revealed that local communities within the study area lacked irrigation systems and reliable water sources for agricultural activities. Consequently, farmers faced notable challenges in storing water for the dry season. Insufficient water supply resulted in reduced crop yields, impacting farmers' incomes and making it difficult for some to meet their debt obligations. To sustain agricultural production, many farmers were compelled to borrow, leading to a growing debt burden. Over time, this unsustainable situation forced farmers to sell their land to repay their debts, creating opportunities for large-scale investors to acquire land at lower prices. Deprived of their land, farmers were

transformed from landowners to agricultural laborers or even became unemployed, forcing many to migrate in search of work. These circumstances had a direct and detrimental impact on farmers' livelihoods. However, effective irrigation systems could mitigate these challenges. This finding aligns with that of Gori Maia et al. (2021), who emphasized the critical role of water resource management in reducing poverty and improving farmers' living standards.

The installation of irrigation systems by farmers has been pivotal in advancing many SDGs. Consistent with Adetoro et al. (2022), Mahdi et al. (2024) and UNESCO (2024), efficient irrigation systems can eradicate extreme poverty (SDG 1), achieve food security (SDG 2), ensure access to clean water and sanitation (SDG 6), promote decent work and economic growth (SDG 8), and reduce inequalities (SDG 10) within communities. Furthermore, such practices can contribute to health promotion by addressing SDH, particularly those related to food security, employment, and income, as highlighted by Mohammadi et al. (2024).

Therefore, relevant authorities at both the national and local levels should implement policies and plans to expedite the installation of irrigation systems in local communities. This would ensure that farmers in local communities have sufficient water for agricultural activities year-round, thereby mitigating issues affecting agricultural productivity. Consequently, it would effectively and sustainably reduce income inequality and rural exodus in the future.

3. Strengthening local businesses

The thriving of local businesses is a crucial Social Determinant of Health (SDH) by fostering economic prosperity and sustainability within communities; examples of this are evident in Serbia and Indonesia (Abueg et al., 2024; Baka et al., 2024). This improved well-being directly contributes to several Sustainable Development Goals (SDGs). A key factor in this success is the strategic involvement of local authorities, whose support-including the provision of quality training and human resource development-is vital for stimulating business growth and ensuring equitable, community-wide benefits (Harsono, 2024; Noerhalifah et al., 2023).

The study found that Thailand has a national policy supporting local businesses (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023). Local governments in the research area have attempted to implement this policy by establishing local businesses operated by local people. However, these local businesses experienced limited financial success due to insufficient support from local governments, including inadequate annual and ongoing budget allocations, outdated equipment, and a lack of business knowledge. Consequently, these businesses lacked effective marketing plans and logistics, hindering their competitiveness. Faced with persistent challenges, local participation in these ventures gradually declined. As a result, few local businesses remain operational, and many are on the verge of

closure due to accumulated losses. Given these findings, local governments should prioritize supporting local businesses, even if these enterprises do not generate significant profits, as they can effectively improve local residents' QoL. This aligns with the research of Best & Burke (2023), Maldet et al. (2023) and Zhang (2024) which demonstrates that support from local authorities can positively impact local economies and foster sustainability.

Therefore, local authorities should enhance their support for local businesses by providing greater funding, modern equipment, and expertise in marketing and logistics. This will enable these businesses to contribute sustainably to local communities and create stable employment opportunities.

Conclusion and recommendations

Improving health through a sustainable concept can sustainably enhance the QoL of local communities. Based on the analysis results, we suggest prioritizing three areas as targets for improving health in local communities.

1. Neighborhood cohesion

National and local governments should formulate policies and plans that foster neighborhood cohesion within local communities to enhance QoL and promote health.

2. Irrigation system

National and local authorities should enact policies and plans to accelerate the installation of irrigation systems in local communities, with the long-term goal of reducing income disparities and preventing rural depopulation.

3. Local business

Local authorities should provide financial support, state-of-the-art equipment, marketing expertise, and logistical assistance to local businesses to ensure their sustainability and foster long-term employment opportunities for residents.

Limitations

Qualitative research was the sole methodology employed in this study, focusing on the selected people and policymakers in the research area. Although all key informants provided helpful information, future research should incorporate a quantitative research method and include additional key stakeholders to gather more empirical evidence and diverse perspectives, leading to a comprehensive solution and a practical policy at the local level.

Data availability

Due to the sensitive nature of the questions asked in this study, survey respondents were assured that raw data would remain confidential and would not be shared.

Research Ethical Approval

This research received ethical approval from the Committee of Research Ethics (Social Sciences), Mahidol University. The official Certificate of Approval Number was 2023/136.0808.

Acknowledgements

The authors would like to thank the Department of Education, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Thailand, for funding this research project. Furthermore, we are grateful to all key informants and all staffs who participated in this study with patience and dedication.

Authors contributions

Study concept and design: Sornprave Krajangkatamatr and Oam To-aj. Definition of intellectual content: Michael Naglis, and Weerasak Putthasri. Literature search: Sornprave Krajangkatamatr. Data acquisition: Sornprave Krajangkatamatr, and Oam TO-aj. Data analysis and interpretation: Michael Naglis. Manuscript preparation: Sornprave Krajangkatamatr. Manuscript editing: Oam To-aj and Michael Naglis. Manuscript review: Weerasak Putthasri, Study supervision: Weerasak Putthasri.

Funding

This research was funded by Department of Education, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Thailand.

References

- Abueg, L. C., Benedictos, M. J. I. F. M., & Villafuerte, C. T. B. (2024). Going small yet getting big: paradigm shifts in business models toward inclusivity, sustainability, and long-term resilience and proofing in micro and local tourism. In J. P. R. Rivera, E. L. M. Gutierrez, & F. M. Y. Roxas (Eds.), *Revisiting Sustainable Tourism in the Philippines* (pp. 87-106). Emerald Publishing Limited.
- Adetoro, A. A., Ngidi, M. S. C., Danso-Abbeam, G., Ojo, T. O., & Ogundej, A. A. (2022). Impact of irrigation on welfare and vulnerability to poverty in South African farming households. *Scientific African*, 16, Article e01177. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2022.e01177>

- Babbie, E. (2017). *The basics of social research* (7th ed.). Cengage Learning.
- Baka, W. K., Rianse, I. S., & la Zulfikar, Z. (2024). Palm oil business partnership sustainability through the role of social capital and local wisdom: evidence from palm oil plantations in Indonesia. *Sustainability*, 16, 7541. <https://doi.org/10.3390/su16177541>
- Beckman, J., & Countryman, A. M. (2021). The importance of agriculture in the economy: impacts from COVID-19. *American Journal of Agricultural Economics*, 103, 1595-1611. <https://doi.org/10.1111/ajae.12212>
- Best, R., & Burke, P. J. (2023). Small-scale solar panel adoption by the non-residential sector: The effects of national and targeted policies in Australia. *Economic Modelling*, 120, Article 106164. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.106164>
- Bhaktikul, K., Aroonsrimorakot, S., Laiphrakpam, M., & Paisantanakij, W. (2021). Toward a low-carbon tourism for sustainable development: a study based on a royal project for highland community development in Chiang Rai, Thailand. *Environment, Development and Sustainability*, 23, 10743-10762. <https://doi.org/10.1007/s10668-020-01083-4>
- Blas-Miranda, N. B., Lozada-Tequeanes, A. L., Miranda-Zuñiga, J. A. and Jimenez, M. P. (2022). Green space exposure and obesity in the Mexican adult population. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, Article 15072. <https://doi.org/10.3390/ijerph192215072>
- Boyce, C., & Neale, P. (2006). Conducting in-depth interviews: *A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input*. Pathfinder International.
- Chatkaewnapanon, Y., & Lee, T. J. (2022). Planning sustainable community-based tourism in the context of Thailand: community, development, and the foresight tools. *Sustainability*, 14, Article 7413. <https://doi.org/10.3390/su14127413>
- Damurski, E. (2022). Neighborhood cohesion and territorial cohesion: in search for conceptual integrity. *GeoJournal*, 87(6), 4635-4651. <https://doi.org/10.1007/s10708-021-10523-1>
- Danquah, M., & Ouattara, B. (2023). Aid and social cohesion. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 87, 118-131. <https://doi.org/10.1016/j.qref.2022.11.008>
- Darker, C. D., Burke, E., Castello, S., O'Sullivan, K., O'Connell, N., Vance, J., & Hayes, C. B. (2022). A process evaluation of “We Can Quit”: a community-based smoking cessation intervention targeting women from areas of socio-disadvantage in Ireland. *BMC Public Health*, 22, Article 1528. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13957-5>
- Gori Maia, A., Burney, J. A., Morales Martínez, J. D., & Cesano, D. (2021). Improving production and quality of life for smallholder farmers through a climate resilience program: An experience in the Brazilian Sertão. *PloS One*, 16(5), e0251531. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251531>

- Harris, M. F., Tran, A., Porwal, M., Aslani, P., Cullen, J., Brown, A., & Osten, R. (2024). Codesigning a community health navigator program to assist patients to transition from hospital to community. *Australian Journal of Primary Health*, 30, Article PY24042. <https://doi.org/10.1071/py24042>
- Harsono, I. (2024). Tourism Industry Performance: The role of local government in West Nusa Tenggara. *JEJAK: Jurnal Ekonomi dan Kebijakan*, 17(1), 102-116. <https://doi.org/10.15294/jejak.v17i1.15273>
- Institute for Population and Social Research. (2023). *Thailand's Commitment to COP (Conference of Parties) & Responses to Climate Change*. Institute for Population and Social Research, Mahidol University with Thai Health Promotion Foundation. <https://www.thaihealth.or.th/wp-content/uploads/2023/11/Thai-Health-2023.pdf>
- Kaur, K., Kaur, M., & Thakur, B. (2023). Rural infrastructure and its impact on agricultural growth in India: An empirical analysis. *Plant Archives*, 23(2), 509-518. <https://doi.org/10.51470/plantarchives.2023.v23.no2.080>
- Kim, E. S., Chen, Y., Kawachi, I., & VanderWeele, T. J. (2020). Perceived neighborhood social cohesion and subsequent health and well-being in older adults: An outcome-wide longitudinal approach. *Health & place*, 66, Article 102420. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2020.102420>
- Leuenberger, A., Winkler, M. S., Lyatuu, I., Cossa, H., Zabré, H. R., Dietler, D., & Farnham, A. (2022). Incorporating community perspectives in health impact assessment: A toolbox. *Environmental Impact Assessment Review*, 95, Article 106788. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2022.106788>
- Llorens-Ortega, R., Bertran-Noguer, C., Juvinyà-Canals, D., Garre-Olmo, J., & Bosch-Farré, C. (2024). Influence of social determinants of health in the evolution of the quality of life of older adults in Europe: A comparative analysis between men and women. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1-13. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-02899-5>
- Mahdi, M., Xueqian, S., Yuan, H., & Amani-Beni, M. (2024). Enhancing Equitable Water Distribution in Agriculture: A Novel Optimal Framework for Irrigation Equity Index Improvement Under Diverse Adaptation Strategies. *Water Resources Management*, 38(8), 2669-2685. <https://doi.org/10.1007/s11269-023-03732-5>
- Maldet, M., Loschan, C., Schwabeneder, D., Lettner, G., & Auer, H. (2023). Business models for local energy market and circular economy establishment in municipalities: a case study in an Austrian municipality. *Heliyon*, 9(10), Article e20776. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e20776>
- Mattson, J., Brooks, J., Godavarthy, R., Quadrifoglio, L., Jain, J., Simek, C., & Sener, I. (2021). Transportation, community quality of life, and life satisfaction in metro and non-metro areas of the United States. *Well-being, Space and Society*, 2, Article 100056. <https://doi.org/10.1016/j.wss.2021.100056>

- McDermid, S., Nocco, M., Lawston-Parker, P., Keune, J., Pokhrel, Y., Jain, M., Jägermeyr, J., Brocca, L., Massari, C., Jones, A. D., Vahmani, P., Thiery, W., Yao, Y., Bell, A., Chen, L., Dorigo, W., Hanasaki, N., Jasechko, S., Lo, M.-H., Mahmood, R. Mishra V., Mueller N. D., Niyogi D., Rabin S. S., Sloat L., Wada Y., Zappa L., Chen F., Cook B. I., Kim H., Lombardozzi D., Polcher J., Ryu D., Santanello J., Satoh Y., Seneviratne S., Singh D. & Yokohata T. (2023). Irrigation in the Earth system. *Nature Reviews Earth & Environment*, 4(7), 435–453.
- Mohammadi, N., Doosti-Irani, A., & Cheraghi, Z. (2024). Socioeconomic inequality in physical activity among adults in western Iran: a cross-sectional study. *International Journal for Equity in Health*, 23(1), Article 273. <https://doi.org/10.1186/s12939-024-02362-6>
- Morgan, M. J., Stratford, E., Harpur, S., & Rowbotham, S. (2023). Local government's roles in community health and wellbeing in Australia: insights from Tasmania. *Health promotion journal of Australia*, 35(4), 1035–1044. <https://doi.org/10.1002/hpja.831>
- Moss, J. L., Hearn, M., Cuffee, Y. L., Wardecker, B. M., Kitt-Lewis, E., & Pinto, C. N. (2023). The role of social cohesion in explaining rural/urban differences in healthcare access and health status among older adults in the mid-Atlantic United States. *Preventive medicine*, 173, Article 107588. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2023.107588>
- Mykhailenko, D., Havrylchenko, O., Bezkorovaina, L., Gliebova, N., & Kovalova, V. (2024). Progress in the field of sustainable development as a result of implementing the potential of social cohesion: Regional context. *Problemy Ekorozwoju*, 19(1). 201-212. <https://doi.org/10.35784/preko.5534>
- Neally, S. J., Rogers, B. J., Deng, Y., Moniruzzaman, M., Xiao, Q., & Tamura, K. (2024). Understanding the association between neighborhoods and adolescent sleep: evidence from add health. *Sleep Epidemiology*, 4, Article 100098. <https://doi.org/10.1016/j.sleep.2024.100098>
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. Pearson Education Limited.
- Ng, C. S., Au, M., Ma, R., Leung, J. Y., & Quan, J. (2022). The impact of alcohol pricing policies on public health in Hong Kong, China: a modeling study. *The Lancet Regional Health–Western Pacific*, 26, Article 100510. <https://doi.org/10.1016/j.lanwpc.2022.100510>
- Noerhalifah, R., Hafidhah, H., & Herli, M. (2023). The role of local government in creating business sustainability: case study on Keris MSMES in Aeng Tong-Tong village. *Journal of Multiperspectives on Accounting Literature*, 1(2), 59-69. <https://doi.org/10.22219/jameela.v1i2.27983>
- Office of Disease Prevention and Health Promotion. (2024). *Social Determinants of Health*. <https://odphp.health.gov/healthypeople/priority-areas/social-determinants-health>

- Office of the Deputy Prime Minister. (2004). *The Egan Review: Skills for Sustainable Communities*.
https://www.ihbc.org.uk/recent_papers/docs/Egan%20Review%20Skills%20for%20sustainable%20Communities.pdf
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *The thirteenth national economic and social development plan (2023-2027)*.
https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230615134223.pdf
- Qin, W., Nicklett, E. J., Yu, J., & Nguyen, A. W. (2024). Neighborhood social cohesion and physical disorder in relation to social isolation in older adults: racial and ethnic differences. *BMC Public Health*, 24, Article 2574. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-20112-9>
- Rhubart, D., Kowalkowski, J., Velasco-Palacios, H., & Brant, K. (2024). The loss of rural vital places: a case study using the social determinants of health framework. *Wellbeing, Space and Society*, 7, Article 100228. <https://doi.org/10.1016/j.wss.2024.100228>
- Samana, K., & Ketsakorn, A. (2019). Factors associated with preventive health behaviors regarding dust exposure of workers in stone crushing mills in Saraburi, Thailand. *Thai Journal of Public Health*, 49, 234-248.
- Scherzer, S., Berg, N. G., Lein, H., & Setten, G. (2020). The many faces of local community: Exploring lay conceptualizations of the Norwegian lokalsamfunn. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 74(3), 152-164. <https://doi.org/10.1080/00291951.2020.1791245>
- Shannon, G., Basu, P., Peters, L. E., Clark-Ginsberg, A., Delgado, T. M. H., Gope, R., & Prost, A. (2023). Think global, act local: using a transoral approach to understand community-based organizations' responses to planetary health crises during COVID-19. *The Lancet Planetary Health*, 7(10), e850-e858. [https://doi.org/10.1016/s2542-5196\(23\)00193-6](https://doi.org/10.1016/s2542-5196(23)00193-6)
- Smith, S. K., Innes, A., & Bushell, S. (2021). Exploring the impact of live music performances on the wellbeing of community dwelling people living with dementia and their care partners. *Wellbeing, Space and Society*, 2, Article 100032. <https://doi.org/10.1016/j.wss.2021.100032>
- Srichai, P., Thapatiwong, A., & Tistueng, K. (2024). Defining and cultivating creative citizenship in northern Thailand: enhancing urban livability through sustainable tourism. *International Journal of Tourism Cities*, 10(4), 1341-1357. <https://doi.org/10.1108/ijtc-01-2024-0034>
- Supasiri, T., Lertmaharit, S., Rattananupong, T., Kitidumrongsuk, P., & Lohsoonthorn, V. (2019). Mental health status and quality of life of the elderly in rural Saraburi. *Chulalongkorn Medical Journal*, 63(2), 95-101. <https://doi.org/10.58837/chula.cmj.63.2.5>

- Tuangratananon, T., Julchoo, S., Phaiyarom, M., Panichkriangkrai, W., Pudpong, N., Patcharanarumol, W., & Tangcharoensathien, V. (2021). Healthcare providers' perspectives on integrating NCDs into primary healthcare in Thailand: a mixed method study. *Health research policy and systems*, 19(1), Article 139. <https://doi.org/10.1186/s12961-021-00791-1>
- Uchida, Y., Kanamori, M., Fukushima, S., & Takemura, K. (2024). Interdependent culture and older adults' well-being: health and psychological happiness in Japanese communities. *Current Opinion in Psychology*, 55, Article 101729. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101729>
- UNESCO. (2024). *Water for prosperity and peace*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388948>
- World Health Organization. (2024). *Social determinants of health*. https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1
- Williams, A. J., Maguire, K., Morrissey, K., Taylor, T., & Wyatt, K. (2020). Social cohesion, mental wellbeing and health-related quality of life among a cohort of social housing residents in Cornwall: A cross sectional study. *BMC Public Health*, 20, Article 985. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09078-6>
- Xiong, S., Jiang, W., Wang, Y., Wang, G., Zhang, X., Hu, C., Bao, M., Li, F., Yang, J., Hou, H., Peng, N., Wang, Q., Jiang, R., Liu, T., Wang, J., Ma, Y., Ye, P., Mao, L., Peiris, D., & Tian, M. (2024). Co-designing interventions to strengthen the primary health care system for the management of hypertension and type 2 diabetes in China. *The Lancet Regional Health - Western Pacific*, 49, Article 101131. <https://doi.org/10.1016/j.lanwpc.2024.101131>
- Zhang, J., Cui, J., Astell-Burt, T., Shi, W., Peng, J., Lei, L., Xin, X., Zhang, J., Feng, X., Jiang, Y., & Ma, J. (2022). Weekly green space visit duration is positively associated with favorable health outcomes in people with hypertension: Evidence from Shenzhen, China. *Environmental Research*, 212, Article 113228. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2022.113228>
- Zhang, Y. (2024). Provincializing western planning concepts in a Chinese City: the intertwined adaptation of introduced ideas and local agents in shaping the Guangzhou Central Business District. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 24(5), 4330–4342. <https://doi.org/10.1080/13467581.2024.2397116>

สหัสสตร์

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

การจัดเตรียมต้นฉบับ

1. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับ

ผู้นิพนธ์ต้องจัดเตรียมต้นฉบับให้สอดคล้องกับรูปแบบมาตรฐานของวารสาร เพื่อความสะดวกในการพิจารณา และรักษาคุณภาพของบทความวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- จัดพิมพ์ต้นฉบับด้วยโปรแกรม Microsoft Word บนกระดาษขนาด A4 ความยาวรวมไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ รูปภาพ ตาราง แต่ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun New สีดำ ขนาดตัวอักษรตามที่กำหนดไว้ในแบบฟอร์มวารสาร กำหนดระยะบรรทัดเป็นแบบชิดบรรทัดเดียว (Single Spacing)
- ตั้งค่าระยะขอบของเอกสารดังนี้
  - ด้านบน และด้านล่าง: เว้นระยะจากขอบกระดาษ 1.25 นิ้ว (3.175 เซนติเมตร)
  - ด้านล่าง และด้านขวา: เว้นระยะจากขอบกระดาษ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)
- เว้นวรรคย่อหน้าโดยกดปุ่มแท็บ (Tab) หนึ่งครั้ง ซึ่งเทียบเท่าระยะ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) จากขอบด้านล่าง
- จัดเรียงข้อความตลอดทั้งบทความโดยใช้รูปแบบจัดหน้ากระจายแบบไทย (Thai Distributed Alignment)
- ให้ใช้เลขอารบิกในการลำดับหัวข้อภายในบทความ รวมถึงการระบุหมายเลขหน้า
- ในบทความผู้นิพนธ์ต้องระบุชื่อ - นามสกุลของผู้นิพนธ์ทุกท่านทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งระบุหน่วยงานต้นสังกัดและชื่อสถาบันหรือมหาวิทยาลัยของผู้นิพนธ์แต่ละรายอย่างครบถ้วน โดยใช้หมายเลขกำกับหน่วยงานต้นสังกัดอย่างชัดเจน ส่วนผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) ต้องระบุชื่อ-นามสกุลและที่อยู่อีเมลสำหรับการติดต่ออย่างชัดเจน
- ในบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษควรมีความยาวระหว่าง 250-350 คำ โดยเนื้อหาในทั้ง 2 ภาษาต้องมีความสอดคล้องกันทุกประการ สำหรับบทความที่เขียนและตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ไม่จำเป็นต้องจัดทำบทคัดย่อภาษาไทย อย่างไรก็ตามหากบทความเขียนและตีพิมพ์เป็นภาษาไทย ผู้นิพนธ์ต้องจัดทำบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ครบถ้วน
- ในบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ระบุคำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3-5 คำ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นระหว่างแต่ละคำ

สหศาสตร์

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหศาสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

- ในบทความควรมีจำนวนตารางไม่เกิน 8 ตาราง
- รูปภาพหรือแผนภูมิที่ใช้ประกอบบทความควรมีความคมชัด
- กรณีบทความวิจัยที่มีการดำเนินการเกี่ยวข้องกับคนหรือสัตว์ ผู้นิพนธ์ต้องแนบสำเนาเอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนหรือสัตว์ พร้อมกับการส่งบทความผ่านระบบ ThaiJO เท่านั้น
- ขอความกรุณาผู้นิพนธ์ระบุข้อความต่อไปนี้ลงในช่อง “ข้อความถึงบรรณาธิการ” (Comment for the Editor) เมื่อทำการส่งบทความผ่านระบบ ThaiJO เพื่อเป็นการแสดงคำรับรองบทความ
“ข้าพเจ้าและผู้นิพนธ์ร่วม (หากมี) ขอรับรองว่า บทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารสหศาสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ฉบับนี้ เป็นผลงานที่เขียนขึ้นใหม่ ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน และไม่ได้อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่นใด ทั้งนี้ หากตรวจพบในภายหลังว่าบทความมีเนื้อหาซ้ำซ้อนทั้งหมดหรือบางส่วนกับบทความที่ได้รับการเผยแพร่แล้ว ข้าพเจ้ายินดีรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว และขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าและผู้นิพนธ์ร่วม (หากมี) ยินยอมปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และแนวทางการพิจารณาบทความของวารสารสหศาสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนยินยอมให้กองบรรณาธิการพิจารณา ตรวจสอบแก้ไข และปรับปรุงแบบต้นฉบับตามความเหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า”
- วารสารดำเนินการผ่านระบบวารสารออนไลน์ ThaiJO ซึ่งผู้นิพนธ์สามารถติดตามสถานะการพิจารณาบทความได้ผ่านระบบดังกล่าว โดยการติดต่อสื่อสารระหว่างวารสารและผู้นิพนธ์จะดำเนินการผ่านระบบ ThaiJO และอีเมลที่ได้ลงทะเบียนไว้เป็นหลัก จึงขอให้ผู้นิพนธ์ตรวจสอบระบบและกล่องจดหมายอีเมลของตนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ หากไม่ได้รับอีเมลตอบกลับภายหลังการส่งบทความ (ซึ่งอาจเกิดจากการที่อีเมลถูกจัดเก็บไว้ในกล่องจดหมายขยะ) กรุณาติดต่อวารสารผ่านทางอีเมล shmujournal@gmail.com
- เพื่อความสะดวกในการประสานงานกรณีเร่งด่วนเกี่ยวกับบทความที่ส่งเข้ามาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ ขอความกรุณาระบุหมายเลขโทรศัพท์มือถือของท่านในช่อง “ข้อความถึงบรรณาธิการ” (Comment for the Editor) ทั้งนี้ วารสารขอเรียนว่า ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ และจะไม่ถูกเปิดเผยต่อบุคคลหรือหน่วยงานอื่นโดยมิได้รับความยินยอม

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

2. การอ้างอิงและการใช้ภาษา

การอ้างอิงในบทความบทความต้องเป็นไปตามรูปแบบ APA (American Psychological Association), ฉบับที่ 7 (APA 7th Edition) อย่างเคร่งครัด แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการอ้างอิงควรมีความทันสมัย โดยทั่วไปไม่เกิน 10 ปี ยกเว้นในกรณีที่เป็นทฤษฎีคลาสสิกหรือแนวคิดพื้นฐานดั้งเดิมที่ยังคงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการวิชาการ ภาษาที่ใช้ในบทความต้องถูกต้องตามหลักไวยากรณ์วิชาการ ชัดเจน และเหมาะสมทั้งในเชิงสำนวนและคำศัพท์ เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือและคุณภาพทางวิชาการ ของบทความสามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอ้างอิงได้ที่: APA 7th Edition Referencing Guidelines

3. ความรับผิดชอบของผู้นิพนธ์และบทบาทของกองบรรณาธิการ

ข้อความ ข้อมูล และข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้นิพนธ์แต่ละท่าน โดยเฉพาะหากปรากฏข้อผิดพลาดใด ๆ ให้ถือว่าเป็นความรับผิดชอบเฉพาะบุคคลของผู้นิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ หากผู้นิพนธ์ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของวารสาร ไม่ส่งเอกสารภายในเวลาที่กำหนด หรือไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่วารสารแจ้ง กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธหรือยกเลิกการตีพิมพ์บทความ โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า วารสารอนุญาตให้นำบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษาโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตล่วงหน้า ทั้งนี้ ผู้ใช้งานต้องอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้องและครบถ้วน สำหรับการนำบทความไปใช้ในเชิงพาณิชย์หรือเพื่อแสวงหารายได้ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกองบรรณาธิการก่อนเท่านั้น โดยการพิจารณาอนุญาตดังกล่าวเป็นไปตามดุลยพินิจของบรรณาธิการและในกรณีที่ผู้นิพนธ์มีผลประโยชน์ทับซ้อนซึ่งอาจมีผลต่อเนื้อหา หรือการตีความผลการศึกษาในบทความ ผู้นิพนธ์มีหน้าที่เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อกองบรรณาธิการอย่างชัดเจน

สทศาสตร์

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สทศาสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

จริยธรรมการตีพิมพ์

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร

บรรณาธิการและกองบรรณาธิการสทศาสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีหน้าที่ในการกำกับดูแลบทความวิชาการอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และยึดถือจริยธรรมทางวิชาการอย่างเคร่งครัด โดยมีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ความโปร่งใสในการดำเนินงาน

กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งบทความ การประเมินคุณภาพ การตีพิมพ์ รวมถึงการจัดเก็บค่าธรรมเนียม (ถ้ามี) ให้มีความชัดเจน โปร่งใส และเปิดเผยแก่สาธารณชน

2. ความเป็นธรรมในการพิจารณาบทความ

พิจารณาบทความเบื้องต้นโดยอิงจากคุณภาพทางวิชาการ ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร และการตรวจสอบการคัดลอกผลงาน (Plagiarism) โดยปราศจากอคติและผลประโยชน์ทับซ้อน

3. กระบวนการประเมินแบบลับสองทาง

คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญตรงกับเนื้อหาบทความ และไม่อยู่ในสังกัดเดียวกับผู้นิพนธ์ โดยไม่เปิดเผยชื่อผู้นิพนธ์และผู้ประเมินซึ่งกันและกัน เพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือของกระบวนการ

4. การรักษาความลับและข้อมูลส่วนบุคคล

ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้นิพนธ์และผู้ประเมิน รวมถึงเนื้อหาบทความในระหว่างกระบวนการประเมิน

5. การจัดการกรณีจริยธรรม

หากพบว่าบทความมีการคัดลอกผลงาน การตีพิมพ์ซ้ำ การปลอมแปลง หรือประเด็นอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางวิชาการ กองบรรณาธิการมีสิทธิ์ระงับการพิจารณาบทความ แจ้งให้ผู้นิพนธ์ชี้แจง หรือปฏิเสธการตีพิมพ์ได้ และในกรณีที่พบประเด็นดังกล่าวภายหลังการตีพิมพ์ วารสารสามารถถอนบทความและประกาศแจ้งต่อสาธารณะอย่างเป็นทางการ

6. การตัดสินบทความ

ดำเนินการตัดสินผลการประเมินบนพื้นฐานของหลักฐานเชิงวิชาการ โดยไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวหรือผลประโยชน์อื่นใดมาเป็นปัจจัยในการพิจารณา

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

7. การจัดการผลประโยชน์ทับซ้อน

บรรณาธิการต้องหลีกเลี่ยงการพิจารณาบทความที่ตนเป็นผู้นิพนธ์หรือมีความเกี่ยวข้องส่วนตัว และมอบหมายให้กองบรรณาธิการดำเนินการแทน

8. การร้องเรียนและการแก้ไข

วารสารมีช่องทางในการร้องเรียนเกี่ยวกับผลการตัดสินและการตีพิมพ์ หากมีข้อผิดพลาดหรือประเด็นจริยธรรม บรรณาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจสอบ แก้ไข หรือถอนบทความตามความเหมาะสม

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมิน

ผู้ประเมินบทความมีบทบาทสำคัญในการประเมินคุณภาพบทความวิชาการอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส เพื่อให้กระบวนการตีพิมพ์เป็นไปตามมาตรฐานจริยธรรมทางวิชาการ โดยมีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การรักษาความลับ

ต้องไม่เปิดเผยข้อมูลบางส่วนหรือทั้งหมดของบทความที่ได้รับมอบหมายให้ประเมินแก่บุคคลอื่น และไม่ใช่ข้อมูลในบทความเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น ก่อนบทความได้รับการเผยแพร่อย่างเป็นทางการ

2. การหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อน

หากตระหนักว่ามีความเกี่ยวข้องกับผู้นิพนธ์ เช่น เคยร่วมงานวิจัย รู้จักเป็นการส่วนตัว หรือมีผลประโยชน์ในลักษณะอื่นใดที่อาจมีผลต่อความเป็นกลางในการประเมิน ควรแจ้งบรรณาธิการวารสารโดยทันทีและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น

3. การประเมินด้วยความเป็นกลางและอยู่บนพื้นฐานวิชาการ

ต้องประเมินบทความโดยใช้เกณฑ์ทางวิชาการอย่างเคร่งครัด ไม่ใช่ความคิดเห็นส่วนตัวที่ปราศจากข้อมูลรองรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณภาพของบทความ

4. การปฏิบัติตามระยะเวลาที่กำหนด

ต้องดำเนินการประเมินและส่งผลภายในระยะเวลาที่วารสารกำหนด เพื่อประโยชน์ของผู้นิพนธ์และความต่อเนื่องของกระบวนการตีพิมพ์

5. การให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์

ควรให้ข้อคิดเห็นที่สร้างสรรค์ ชัดเจน และมีเหตุผลทางวิชาการ รองรับด้วยหลักฐานหรือแนวปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับ เพื่อช่วยให้ผู้นิพนธ์สามารถปรับปรุงบทความได้อย่างมีคุณภาพ

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสตร์: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

6. การรายงานการประพจน์ผิดจริยธรรม

หากพบว่า บทความมีการลอกเลียนผลงานทางวิชาการ บิดเบือนข้อมูล หรือใช้ข้อมูลเท็จ ต้องแจ้งให้กองบรรณาธิการทราบโดยเร็ว เพื่อพิจารณาดำเนินการตามแนวทางจริยธรรมของวารสาร

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์

ผู้นิพนธ์มีหน้าที่รับผิดชอบต่อนเนื้อหาในบทความวิชาการที่ส่งตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด โดยต้องยึดถือจริยธรรมในการดำเนินงานวิชาการและการตีพิมพ์ ดังแนวปฏิบัติต่อไปนี้

1. การรับรองความเป็นผลงานต้นฉบับ

ผลงานที่ส่งพิจารณาตีพิมพ์ต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณาของวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่นในเวลาเดียวกัน

2. การนำเสนอข้อมูลอย่างซื่อสัตย์

ต้องรายงานผลการวิจัยหรือการวิเคราะห์อย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือนหรือปรับเปลี่ยนข้อมูลเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามความคาดหวัง และต้องไม่มีการสร้างข้อมูลเท็จ

3. การอ้างอิงอย่างถูกต้อง

ต้องให้เครดิตกับผลงานของผู้อื่นอย่างเหมาะสม มีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างครบถ้วนตามหลักวิชาการ และหลีกเลี่ยงการลอกเลียนผลงาน (plagiarism) ทั้งจากผู้อื่นและผลงานของตนเองที่เคยตีพิมพ์มาก่อน

4. ความรับผิดชอบในฐานะผู้นิพนธ์

ผู้นิพนธ์ทุกคนที่มีรายชื่อในบทความ ที่มีรายชื่อปรากฏในบทความ ต้องมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญในการดำเนินงานวิจัย เห็นชอบต่อนเนื้อหาทั้งหมดของบทความ และเห็นชอบในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ ทั้งนี้ ห้ามมิให้มีการเพิ่มหรือละเว้นชื่อบุคคลที่มีบทบาทในงานวิจัยอย่างไม่เหมาะสม

กรณีการเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงรายชื่อผู้นิพนธ์ภายหลังจากการส่งบทความแล้ว ถือเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ ยกเว้นในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างแท้จริง ซึ่งผู้นิพนธ์ต้องจัดทำหนังสือชี้แจงเหตุผลอย่างเหมาะสมต่อบรรณาธิการ และจะสามารถดำเนินการเปลี่ยนแปลงได้ เฉพาะเมื่อได้รับความเห็นชอบจากบรรณาธิการเท่านั้น

5. การจัดทำต้นฉบับให้ถูกต้อง

ต้องจัดทำต้นฉบับให้สอดคล้องกับคำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์และรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้อย่างครบถ้วน

สหัสสาร

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Sahasat: Journal of Social Sciences and Humanities

สหัสสาร: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2568)

6. การเปิดเผยแหล่งทุนสนับสนุน

ต้องระบุแหล่งทุนหรือหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยอย่างชัดเจน หากมี

7. จริยธรรมการวิจัยในคนและสัตว์

กรณีที่งานวิจัยเกี่ยวข้องกับคน ผู้วิจัยต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย โดยต้องได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน (IRB) พร้อมระบุรายละเอียดการรับรองในบทความอย่างชัดเจน รวมทั้งต้องขอความยินยอมโดยสมัครใจจากผู้เข้าร่วมวิจัย และคุ้มครองสิทธิ ความเป็นส่วนตัว และความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมตลอดการศึกษา

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ ต้องปฏิบัติตามหลักสวัสดิภาพสัตว์และมาตรฐานการวิจัยในสัตว์ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล รวมถึงต้องได้รับการรับรองจากคณะกรรมการกำกับดูแลการใช้สัตว์ในการวิจัย (IACUC) หรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ และระบุรายละเอียดการรับรองดังกล่าวในบทความอย่างชัดเจน

8. การเปิดเผยผลประโยชน์ทับซ้อน

ต้องแสดงผลประโยชน์ทับซ้อนที่อาจมีต่อบทความ หากเกี่ยวข้องกับสถาบัน องค์กร หรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยหรือการตีพิมพ์บทความ

9. ความรับผิดชอบต่อข้อมูลและเอกสารประกอบ

ผู้วิจัยทุกคนต้องรับผิดชอบต่อความถูกต้อง ครบถ้วน และความเป็นปัจจุบันของข้อมูลและเอกสารประกอบที่ใช้ในการพิจารณาบทความ รวมถึงรับผิดชอบในการจัดเตรียมเอกสารเพิ่มเติมที่กองบรรณาธิการร้องขอเพื่อสนับสนุนการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและกระบวนการวิจัย

